

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ

1928

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^Α, ΕΚΔΟΤΑΙ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ", - ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ, 50
ΑΘΗΝΑΙ

ΤΟ ΚΑΦΕΔΑΚΙ

Φωτογραφία του κ. Σπύρου Νασουρίδου.

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΕΤΟΣ Β'—1928

ΑΘΗΝΑΙ, 15 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ

ΤΕΥΧΟΣ 2—26

ΑΣΙΡΑΠΟΒΡΟΝΤΑ Σ' ΕΓΚΡΕΜΟΥΣ (*)

ΟΡΑΜΑΤΑ

Πόσα, με τόσα πού ἔχουνε περάσει,
Πού μήτε πιά τὰ βάνει ὁ λογισμός,
Καὶ κάθε τόσο μᾶς ξαφνιάζουνε, μιὰ πλάση
Πού ἡ σκέψη τὴν ἀνάστανε κι' ἕνας πάλμος.

Καὶ πᾶνε. Κάλιο νὰ εἶχαμε πεθάνει
Σὲ μιὰ ἀπὸ κείνες τίς στιγμές, ὅπου ἡ γητεία,
Μιὰ φαντασμαγορία καὶ μιὰ πλάνη
Μᾶς μάγευε τὸ νοῦ καὶ τὴν καρδιά.

Βήματα τώρα στὸ πλευρό μας νάγροικᾶμε
Κάποτε, κούφια, κ' ἡ καυμένη μας ψυχὴ
Νὰ φτάνει ὡς τὴ ματιὰ, καὶ νὰ κρατᾶμε
Τάχα γιὰ μιὰν ἀναμονή, τὴ στοναχὴ.

Μιὰν ὀμιλία καὶ με νεκροὺς ἄλλοτε πάλι
Παθητικὰ νὰ κάνουμε, ἢ ἀπλᾶ
Νὰ κουβεντιάζουμε, σὰ νᾶμαστε τάχατες ἄλλοι,
Σ' ὕπνο ἢ σὲ ξύπνο πού μᾶς ξεγελά...

(*) Εἰς τὸ βον τεῦχος τῆς «Νέας Ἐστίας» τοῦ 1927 ἔχουν δημοσιευθεῖ, με τὸν ἴδιον τίτλον, ὀκτώ στροφαι. Ἦσαν ἀπόσπασμα τοῦ μεγάλου ἀδοῦ ποιήματος τοῦ κ. Μαλακάση, τοῦ ὁποίου τὸ πρωτό-γραφον εἶχε χαθεῖ. Εὐτυχῶς ὁ ποιητὴς τὸ ἀνεῖρε καὶ σήμερον δημοσιεύομεν τὴν συνέχειαν καὶ τὸ τέλος.—Σ. τ. Ν. Ε.

Καὶ σχήματα, μορφές, νᾶναζήτοῦμε
Στὰ πολυδαίδαλα τοῦ ἀχνοῦ μας στοχασμοῦ,
Κ' ἴσκιους νὰ πιάσουμε τὴν ὥρα ποὺ θαρροῦμε
Πῶς κόσμους φερόνομε ἀπ' τὰ βάθη τοῦ χαμοῦ.

Καὶ μὲ τίς ὑπιοφές ἐκεῖνες χωρισμένα
Τὰ πάντα μας, σὰν σὲ ἄπειρον καιρὸ,
Καὶ νὰ λογιᾶζουμε πῶς εἴμαστε κάποτες ἕνα
Ψυχὴ καὶ σῶμα, ἢ κάτι πρὸ ἱερό...

Σὰ μέσα σὲ παλιὸ θαμπὸ καθρέφτη
Νὰ πέφτει κι ἄλλη ἀφώτιστη ζωὴ,
Κ' ἐκεῖ τὸ μῖτι ποὺ θαρρεῖ πῶς ξελαθέφτη
Φαιδρὴ γιορτὴ σὰ γνώριμη νᾶντιβοεῖ.

Τί ψέθυροι ἄλλοι τότε, τί χαμένα
Χρυσόλογα, ποὺ μάχεται κανεὶς
Νὰ τὰ ξακρίσει καὶ δὲ βροῖσκει μήτε σ' ἕνα
Τὸν ἦχο ἀγαπημένης του φωνῆς!

Κ' ἐκεῖνο μας τὸ ξαφνικὸ κάποτε κρύο
Ποὺ ἀναταράζει ὅλο τὸ εἶνε μᾶς βαθειά,
Καὶ λέμε ἂν εἶνε ὁ θάνατος, ἢ δύο
Χερσάκια ποὺ μᾶς γιγίζουν τὴν καρδιά!

Κι ὅμως τί θάτανε ἡ φοιχτὴ μας τραγωδία
Πρὸ καθαρὰ ἂν θὰ φέρναμε στὸ νοῦ,
Τύψεις, ἀπάτες, σφάλματα, στὴ συνοδία
Τοῦ ἴδιου μας ἑαυτοῦ ἢ τοῦ ἄλλουνοῦ...

Ὅχι, ὄχι, κάλιο νὰ εἶχαμε πεθάνει
Σὲ μιὰ ἀπὸ κείνες τίς στιγμῆς, ὅπου ἡ γητεριά,
Μιὰ φαντασμαγορία καὶ μιὰ πλάνη,
Μᾶς μάγευε τὸ νοῦ καὶ τὴν καρδιά...

Μ. ΜΑΛΑΚΑΣΙ Σ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗΝ

ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΕΠΑΝΟΡΘΩΣΕΩΣ

Μὲ ὄλον τὸν σεβασμὸν πρὸς τὴν «ἀτομικὴν γνώμην» ἐνὸς ποιητοῦ, ὁ ὁποῖος δικαιούται πραγματικῶς νὰ ἔχη τοιαύτην, — τοῦ κ. Κ. Παράσχου. — ἄς μοῦ ἐπιτραπῇ νὰ κάμω μερικὰς παρατηρήσεις εἰς τὴν ἐπισκόπησιν ποὺ ἐδημοσίευσεν εἰς τὸ προηγούμενον τεύχος τῆς «Νέας Ἑστίας» μὲ τὸν τίτλον «Μιὰ ματιὰ στὴ Λογοτεχνικὴ μας κίνηση τοῦ 1927». Νομίζω — συγγνώμην, — ὅτι ἡ μὲν αὐτὴ ἐρρίφθη μὲ ἀρκετὴν βίαν καὶ ὄχι ἀπὸ τόσο ψηλά. Ὅπως δὲ ἔλαχιστα πράγματα περιέλαβε, καὶ οὔτε κἀν τὰ καλύτερα καὶ τὰ σημαντικώτερα. Ἀπόδειξις ὅτι ἀπ' ἄλλην τὴν λογοτεχνικὴν παραγωγὴν τοῦ λήξαντος ἔτους, τὴν ἀρκετὰ ἄλλωςτε πλουσίαν, δὲν ἐξεχώρισε παρὰ πέντε ἔργα, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ δύο δὲν εἶναι κἀν καθ'αυτὸ λογοτεχνικά, — τὰ δύο βιβλία τοῦ Ἰωάννου Δραγούμη, — τὰ δὲ ἄλλα τρία εἶναι ὁ «Νικηφόρος Φωκᾶς» καὶ τὸ «Salvatore» τοῦ κ. Ν. Καζαντζάκη, καὶ — ποῖα ἀντίθεσις! — οἱ «Σκλάβοι πολιτοκρημένοι» τοῦ κ. Κ. Βάρναλη.

Εἰς τὴν θέσιν τοῦ κ. Παράσχου, ἐγὼ μόνον τὸ τελευταῖον τοῦτο θὰ ἐξεχώριζα. Τὸ ὅποιον εἶναι ἴσως καὶ τὸ ἀνώτερον ποιητικὸν προῖδον τοῦ 1927. Οὔτε ὑπάρχει, νομίζω, δευτέρα γνώμη περὶ τῆς μεγάλης ἀξίας τοῦ ποιητοῦ Βάρναλη, τὴν ὁποίαν ἀναγνωρίζουν θέλοντες καὶ μὴ καὶ ὅσοι ἐχθρεύονται τὰς πολιτικοκοινωνικὰς του ἰδέας. Ἀλλὰ δὲν συμβαίνει βέβαια τὸ ἴδιον καὶ μὲ τὸν κ. Καζαντζάκην. Δικαίως ἢ ἀδίκως, πολλοὶ τὸν ἀμφισβητοῦν. Καὶ εἶμαι μεταξὺ ἐκείνων τοὺς ὁποίους δὲν πείθει τελείως ἡ καλαισθησία τοῦ στίχου του ἢ τοῦ πεζοῦ του λόγου, οὔτε καὶ τῆς σκέψεώς του ἢ ὀρθότης, ἢ ἀριότης, ἢ ὑγεία καὶ ἡ ὁμοιογένεια... Δὲν ξέρω γιατί, ἀλλὰ ὁ κ. Καζαντζάκης μοῦ φαίνεται ὁ ἀντίπους τοῦ κ. Βάρναλη. Ὁ κ.

Παράσχος παρατηρεῖ: «Ὁ λογοτέχνης αὐτός, — ὁ κ. Καζαντζάκης, — ἀντικρύζει ἀληθινὰ τὸ μεταφυσικὸ πρόβλημα, ἀληθινὰ πάσχει καὶ ἀγωνιᾷ, ζητώντας νὰ βρῇ ἕνα σκοπὸν στὴ ζωὴ καὶ μιὰ δικαίωση στὴν ὑπαρξή του, καὶ ὄχι ἐπειδὴ σήμερον εἶναι πλημμυρισμένη ἀπ' αὐτὸ (τὸ μεταφυσικὸ πρόβλημα) ἡ ἀτμοσφαῖρα τῆς διανοουμένης Εὐρώπης». Εἰς τὴν θέσιν τοῦ κ. Παράσχου θὰ ἔγραφα ἀκριβῶς τὸ ἐναντίον: Ὁ κ. Καζαντζάκης δὲν ἀσχολεῖται μὲ ὅλ' αὐτὰ, παρὰ μόνον διότι εἶναι «πλημμυρισμένη ἡ ἀτμοσφαῖρα τῆς διανοουμένης Εὐρώπης». Δὲν πάσχει, δὲν ἀγωνιᾷ, παρὰ μόνον διὰ νὰ μᾶς πείσῃ ὅτι εἶναι Εὐρωπαῖος. Καὶ σ' αὐτὸ ἀκόμη εἶναι ὁ ἀντίπους τοῦ κ. Βάρναλη, ποὺ πάσχει καὶ ἀγωνιᾷ ἀληθινὰ, διότι εἶν' ἕνας ποιητὴς αὐτός κι' ἡ φόρμα του ἢ τελεία, σὰν ἐν' ἀνοικτῷ καρδὸ πρόσωπο, μαρτυρεῖ ὅλην τὴν εἰλικρίνειαν τῆς ψυχῆς του.

Τελοσπάντων, αὐτὰ εἶναι ζητήματα γούστου, καλλιτεργείας, ψυχικῆς συγγείας, ἀντιλήψεως καὶ καθ'ἑξῆς εἰμπορεῖ κανεὶς νὰ θαυμάζῃ — ἢ καὶ νᾶρνῆται — τὸν κ. Καζαντζάκην, ἢ μόνον τὸν κ. Βάρναλην, ἢ καὶ τοὺς δύο. Νομίζω ὅμως ὅτι τὴν ὑποκειμενικότητα δὲν χωρεῖ εἰς μιαν ἐπισκόπησιν ποὺ πρέπει νὰ εἶναι ὅσο τὸ δυνατόν ἀντικειμενική. Καὶ ἀπορῶ τώρα πῶς ὁ κ. Παράσχος δὲν ἀνέφερε κἀν ἀπλῶς μερικὰ λογοτεχνικά προϊόντα τοῦ 1927, τὰ ὁποῖα θὰ ἐξεχώριζε καὶ ὁ αὐστηρότερος ἢ ὁ μονομερέστερος καὶ ἀποκλειστικώτερος. Ἐπισκόπησιν βέβαια δὲν κάμνω καὶ δὲν εἶμαι ὑποχρεωμένος κι' ἐγὼ νὰ τᾶναφέρω ὅλα. Θὰ περιορισθῶ εἰς ὀλίγα ποὺ τὰ θυμοῦμαι χωρὶς προσφυγὴν εἰς καταλόγους. Καὶ πρῶτα πρῶτα εἶναι τὰ «Διηγήματα» τοῦ κ. Παπαντωνίου. Ὁ κ. Παράσχος θὰ πῇ ὅτι δὲν εἶχεν ἐκδοθεῖ τὸ βιβλίον ὅταν ἔγραφε τὴν

ἐπισκόπησιν του. Ἀλλὰ τὰ διηγήματα αὐτὰ, καθ' ὅλον σχεδὸν τὸ 1927, ἐδημοσιεύοντο εἰς τὸ «Ἐλεύθερον Βῆμα» καὶ ἔκαμναν ἐντύπωσιν αὐτόχρημα καταπληκτικὴν. Ἕναι ἀσφαλῶς ἀπὸ τάνωτερα διηγήματα τῆς Λογοτεχνίας μας, καὶ μίαν ἡμέραν ἢ Ἱστορία τῆς θάναφερῆ τὸ ἔτος τῆς ἐμφανίσεώς των, καὶ ἄς μὴ τὸ ἀνέφερον ὁ κ. Παράσχος κάμνων τὴν ἐπιθεώρησιν τοῦ ἔτους. Πού θὰ πῆ ὅτι ἄλλο ὑποκειμενικότης καὶ ἄλλο ἀντικειμενικότης. . .

Ἐπειτα εἶναι ἡ συλλογὴ τοῦ κ. Γ. Δελῆ, «Σύννεφα στὸ Γέρμα», — νέα χορδὴ εἰς τὴν νεοελληνικὴν Λύραν, — τοῦ κ. Μάρκου Τσιριμώκου τὰ «Ἐκ βαθέων» τῶντι βγαλμένκ σογέττα, καὶ τοῦ κ. Κ. Καρυωτάκη τὰ θελκτικώτατα ποιήματα. Ἀφίνω δὲ τὸ τεράστιον ἐκεῖνο «Ἡμερολόγιον τοῦ Θανάτου» τοῦ κ. Μοσχονά, τὴν μεγαλυτέραν κατ' ὄγκον λυρικὴν συλλογὴν τοῦ κόσμου, μέσ' ἀπὸ τὴν ὁποῖαν, — πολλοὶ τὸ ἰσχυρίζονται, — περνᾷ «σὰ μιά πνοὴ μεγαλοφυΐας», καθὼς καὶ τὸ θαυμάσιον τραγούδι τοῦ Δροσίνη «Τὸ μοιρολόι τῆς Λυγερῆς». Καὶ πόσα ἄλλα! . . Ὅσον διὰ τὴν «Κοινωνικὴν Τριλογία» τοῦ Ξενοπούλου, ἢ ὅποια συμπληρώθη αὐτὸ τὸ ἔτος μὲ τὴν ἐκδοσιν τοῦ τρίτου τῆς ρομάντσου «Τυχεροὶ καὶ Ἄτυχοι», ἢ θέσις αὐτῆ δὲν εἶναι ἡ κατάλληλη διὰ νὰ γίνῃ ἐκτενέστερος λόγος· ἀλλ' ἀπὸ μίαν ἐπισκόπησιν τοῦ 1927 ὠρισμένως δὲν ἔπρεπε νὰ λείπῃ!

Ὁ κ. Παράσχος, ἀπροσωπότερα πλέον, ὁμιλεῖ καὶ διὰ κάποια ρεύματα ἰδεῶν, διὰ κάποιας ἀντιθέτου ομάδας, σχολᾶς ἢ στρατόπεδου. Καὶ διαιρεῖ τοὺς λογοτέχνους μας εἰς «ἐλληνοκεντρικοὺς» καὶ «εὐρωπαϊστὰς». Νομίζω ὅτι δὲν ἔξιζε νὰ γίνῃ τόσος λόγος διὰ τέτοια πράγματα, καὶ ὅτι αὐταὶ αἱ «θεωρίαι» δὲν εἶχαν θέσιν εἰς μίαν σοβαρὰν ἐπισκόπησιν τῆς πνευματικῆς μας κινήσεως. Ἕναι ἀληθές, ὅτι τοὺς τελευταίους καιροὺς ἔγιναν μερικαὶ σχετικαὶ συζητήσεις, ἀλλὰ ἐρήμην, ἀπὸ ἀνθρώπους λογοτεχνικῶς ἀβαρεῖς, (ἀνθρώπους δηλαδὴ οἱ ὅποιοι δὲν προσέφεραν οὐτε εἰς θέσιν νὰ προσφέρουν

τίποτε γενναῖον εἰς τὴν Λογοτεχνίαν μας), ἐνῶ μόνον δημιουργοὶ ἢ εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ προβάλλουν μίαν θεωρίαν πρὸς συμπηξίν μιᾶς σχολῆς. Καὶ ἂν εἰς τὰς συζητήσεις αὐτὰς ἀνεμίχθησαν καὶ ἕνας-δυὸ σημαντικώτεροι, τὸ ἔκαμαν εἰς τὸν καθημερινὸν τύπον καὶ μὲ τὸν σκοπὸν νὰ προφυλάξουν νεαροὺς καὶ ἀνιδέους, ποὺ ἐκινδύνευαν ἴσως νὰ πάρουν ὑπὸ σοβαρὰν ἐποψίν τὰ ἀστεῖα ἀεροκοπανίσματα τῶν «θεωρητικῶν».

Τὸ γεγονὸς εἶναι ὅτι οἱ λογοτέχναι μας δὲν διαιροῦνται καθόλου εἰς «ἐλληνοκεντρικοὺς» καὶ «εὐρωπαϊστὰς». Τὸ μόνον ποὺ θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ παρατηρήσῃ, ἐπισκοπῶν ἀντικειμενικῶς τὴν Λογοτεχνίαν τοῦ 1927, εἶναι ἡ τυπικὴ διαίρεσις των εἰς συντηρητικοὺς καὶ ἐπαναστάτας, εἰς κομμουνιστὰς καὶ ἀντικομμουνιστὰς. Ἀλλὰ καὶ ἡ διαίρεσις αὐτὴ πάλιν δὲν θὰ ἦτο τόσον πραγματικὴ, ἂν ὑπῆρχαν μόνον τὰ ἔργα τῶν κκ. Παρορίτη, Πικροῦ καὶ μερικῶν ἄλλων. Εὐτυχῶς ἢ δυστυχῶς, ὑπάρχουν καὶ τὰ ἔργα τοῦ κ. Βάρναλη. Αὐτὰ, ἐπειδὴ εἶναι ἔργα τέχνης, μὲ ἀληθινὴν λογοτεχνικὴν ἐπίδρασιν καὶ σημασίαν, κάμνουν καὶ τὴν διαίρεσιν πραγματικὴν. Χάρις εἰς αὐτὰ λογαριάζονται κάπως καὶ τὰ ἄλλα, τὰ κατώτερα, τὰ μετριώτερα. Κι' ἕνεκα τούτου εἴμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ καὶ ἡ νεκρά μας Λογοτεχνία, — ὅπως ἄλλως τε καὶ ὅλαι αἱ Εὐρωπαϊκαί, — διηρημένῃ ὑπὸ ἐποψίν ἰδεῶν πολιτικοκοινωνικῶν. Ὑπὸ ἐποψίν ὅμως τέχνης, εἶναι πάντοτε μία, ὅπως ἦτο καὶ ὅπως θὰ εἶναι. Ἡ Τέχνη, βλέπετε, ἐξομοιώνει τὰ ἔργα, ἀνεξαρτήτως καὶ ὑπεράνω τῆς ἰδέας ποὺ τὰ ἐμπνέει. Εἰς τὴν Τέχνην, τὰ ἔργα δὲν διαιροῦνται εἰς κομμουνιστικὰ καὶ συντηρητικὰ· διαιροῦνται μόνον εἰς ὠραία καὶ εἰς ἀσχημα. Τὰ πρῶτα ὑπάρχουν, τὰ δεύτερα εἶναι ἀνύπαρκτα. Ὁ θόρυβος ποὺ κάμνουν διὰ τῶν ἰδεῶν των εἶναι ἀπατηλὸς καὶ προσωρινός. Δὲν μένουν, δὲν ζοῦν καὶ δὲν ἐπιδρῶν, παρὰ τὰ δημιουργικὰ ἔργα, εἰς οἰανδήποτε «σχολήν» καὶ ἂν ἀνήκουν, οἰανδήποτε ἰδεολογίαν καὶ ἂν ἐξυπηρέτησαν εἰς τὸν καιρὸν των. . .

ΓΟΡΓΙΑΣ

ΓΟΥΛΙΕΛΜΟΣ ΜΥΛΛΕΡ

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ ΤΩΝ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ (*)

Μέσα εἰς αὐτὰ τὰ σύννεφα συνεπυκνώθη ὁ ἠλεκτρισμὸς τῶν «τραγουδιῶν τῶν Ἑλλήνων».

Ἡ κριτικὴ καὶ ἡ κοινὴ γνώμη σκανδαλίζονται ὅταν ἕνας καλλιτέχνης θραύῃ τὸν τύπον εἰς τὸν ὁποῖον τὸν ἔχουν κατατάξει, καὶ ἀνατρέπῃ τὴν διανοητικὴν των ἔξιν. Τοῦτο συνέβη καὶ ἐδῶ. Ἡ Μοῦσα τοῦ Μύλλερ ἦτο μία ζωηρά, εὐθυμὴ κοπέλλα. Εἰς ἕνα τραγούδι τῶν Tafellieder ὁ ἴδιος μᾶς τὴν ζωγραφίζει: «Ἡ Μοῦσα μου μπῆκε στὴν ταβέρνα, φόρεσε τὴν ποδιά της, θέλει νὰ γίνῃ ταβερνιαροπούλα (Kellnerin), στέκεται στὴν πόρτα καὶ μοῦ κάνει νεῦμα νὰ παίζῃ ὁ ἀέρας μὲ τὰ πράσινα κλαδιά καὶ τίς μοσκοβολημένες πνοάς.» Καὶ διὰ μιᾶς ἡ χαριτωμένη, ἡ ξένοιαστη κεράστρια, ποὺ ἐσκόρπιζε τὸ γέλιο της εἰς τοὺς νερομύλους καὶ τὸ τραγούδι της εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ κουρασμένου ὁδοιπόρου, μεταβάλλεται εἰς Πρόμαχον Ἀθηναῖν.

Οἱ στίχοι του δὲν εἶναι πλέον ὀλιγόλεξοι, ἐλαφροὶ, εὐμολποὶ· εἶναι μεγάλοι, λαμβικοί ἢ τροχαϊκοί, σφικτιοδεμένοι, ὀξύχοι ὡς πολεμικὰ σαλπίσματα, ἠχηρῶς ρυθμικοί ὡς τυμπανοκρουσίαι ἐφόδου. Τὰ «τραγουδία τῶν Ἑλλήνων» εἶναι ἀποστροφαὶ βίαιαι, γεμάται ἀγανάκτησιν, γλευασμόν, προκλητικότητα· σαρκάζουν τοὺς ἰσχυροὺς, κωποῦν τοὺς τυράννους, διεκτραγωδοῦν τὴν ἀπελπισίαν τοῦ σκλάβου· ὑπὸ τὸ χαντζάρι τοῦ Τούρκου, ἐξυμνοῦν τὸν ἡρωϊσμὸν τῶν ἀγαινιζομένων, ἀποθεῶνουν τὴν αὐταπαρησίαν τῶν πιπτάντων. . . Ἔχουν τὴν γοργότητα δημοτικῶν τραγουδιῶν. Εἶναι μονόλογοι, πρὸ πάντων διάλογοι μὲ

κάποιον ποὺ ζῆ ἢ ποὺ εἶναι παρὼν εἰς τὴν σκέψιν των. Ἡ Σουλιώτισσα ἀποτείνεται εἰς τὸν ἄνδρα της. Οἱ Σπετσιῶται εἰς τὴν Μπουμπουλίαν. Οἱ Ἀθηναῖοι, ποὺ ἐγκαταλείπουν τὰς Ἀθήνας, εἰς τὰ κύματα!

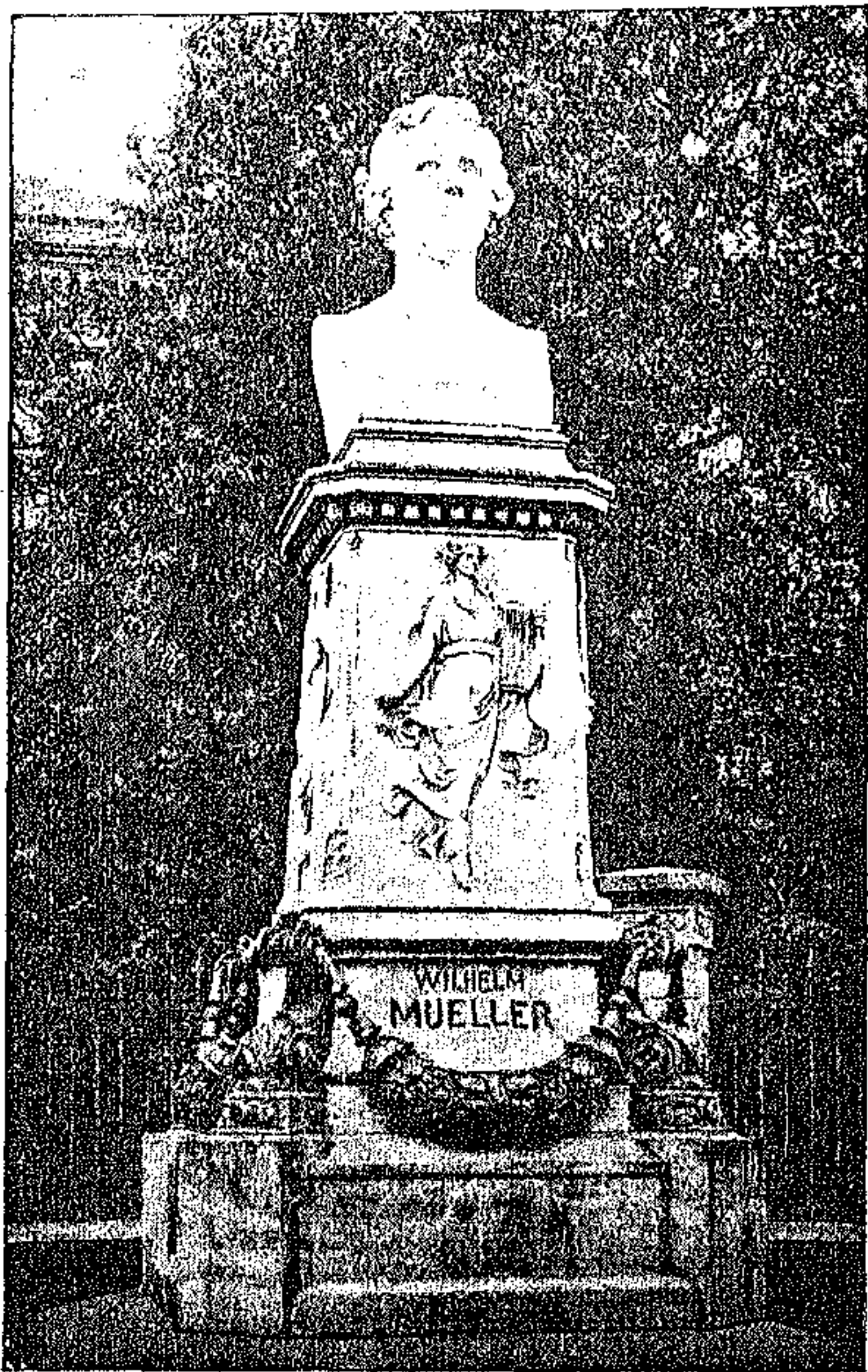
Ὅπως εἰς τὴν ἄλλην του λυρικὴν ποιησιν ὁ Μύλλερ δημιουργεῖ φορεῖς τῶν ψυχικῶν διαθέσεών του, καὶ ἐδῶ δημιουργεῖ φορεῖς τῆς διαμαρτυρίας, τοῦ πόνου, τῆς σπαρακτικῆς ἐπικλήσεως, τῆς κατάρας. Καὶ οἱ φορεῖς αὐτοὶ εἶναι Ἑλληνες. Ἐκ τούτου τὸ ὄνομα «τραγουδία τῶν Ἑλλήνων». Πότε ρηγγύουν μίαν ὀδυνηρὰν κραυγὴν πρὸς τοὺς θαυμαστὰς τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, πότε ὁμιλεῖ ἕνας Φαναριώτης, πότε μίαν παρθένον Ἀθηναῖαν, πότε μίαν μανιάτισσα, πότε ἕνας γέρον ὕδραϊος, πότε αἱ σκιαὶ τῶν νεκρῶν ἡρώων, πότε ἕνα ὕδραιτόπουλο, πότε ἕνα μανιατόπουλο, πότε εἰς τὸν ἄορατον ἐρωτῶντα ἀποκρίνεται ὁ Ἀχελῷος, πότε ἀκούεται, ἄγνωστον πόθεν, μίαν φωνὴν παρορημίσεως εἰς ἀγῶνα μέχρις ἐσχάτων.

Κάποτε ἡ ἔμπνευσις καθίσταται πομπώδης· ὁ πόνος γίνεται τραχὺς· ἡ κραιγὴ παρῶτος, σκληρόφωνος. Ἀλλ' ἀμέσως ἐννοοῦμεν ὅτι τὰ ποιήματα αὐτὰ δὲν εἶναι κούφια ρητορικὴ· ἔχουν τὴν ἀλήθειαν τῆς χρονικῆς καὶ ψυχικῆς προελεύσεώς των. Καὶ ὁ θυμὸς εἶναι μίαν πραγματικότης, καὶ ἡ παραφορὰ εἶναι μίαν ἀλήθειαν. Ἀλλὰ εἰς κάθε θυμὸν ὁ τόνος δὲν ἔμπορεῖ νὰ εἶναι ἀπαλὸς καὶ μελωδικός, γίνεται ὀξύς, ἡ φωνὴ ἀσθμαίνει. Τὰ «τραγουδία τῶν Ἑλλήνων» εἶναι ὁ μεγαλειώδης θυμὸς ἐνὸς κοιητοῦ, ὁ ὁποῖος, ἀντιπρόσωπος τῆς ἀνθρωπίνης τιμῆς, ὀρθώνεται ἀντιμέτωπος ὄλων, ἐναντίον τῶν μικρῶν, ἐναντίον τῶν ἀδιαφόρων, ἐναντίον τῶν σκληρῶν, ἐναντίον τῶν ἀπαρηνητῶν τοῦ Χριστοῦ, πρὸ πάντων ἐναν-

(*) Συνέχεια καὶ τέλος· ἴδε προηγ. τεύχος.

τίον τῶν ἰσχυρῶν, τῶν καγκελαρίων, τῶν μοναρχῶν, κατὰ πρόσωπον τῶν ὁποίων, ἀτρόμητος, περὶ τὴν ἀγανάκτησίν του καὶ ἐνίοτε τὸν ἐμπισμὸν του (Pfauf). Ἀλλὰ κάποτε οἱ ἐξωργισμένοι δάκτυλοι ἀπαλύ-

τὴν ψυχὴν τοῦ ποιητοῦ καὶ τῆς ἐνθέου ἀλλοφροσύνης του· «θεὸν φέρων ἐν σπλάγγνοις» κατὰ τὴν πλατωνικὴν ρῆσιν, ἐμφανίζεται ὁ ποιητὴς τῶν «ἐλληνικῶν τραγουδιῶν». «Αὐτὰς τὰς ἡμέρας, — ἔγραφεν εἰς

Τὸ μνημεῖον τοῦ Μύλλερ

νται, τὸ ἄγριον πάθος διαδέχεται εἰς τὰς χορδὰς ἢ περιπάθεια, καὶ ὁ τόνος γίνεται ἐλγειακός.

Ἡ ἔμπνευσις αὐτὴ ἐνθυμίζει τὴν ἀρχαίαν ἀντίληψιν περὶ τῆς εἰσβολῆς τοῦ θεοῦ εἰς

τὸν φίλον του Προσχάου, ξαναγύρισεν εἰς ἐμὲ ἢ Ἑλληνικὴ Μοῦσα καὶ μετέτοιαν ὁρμὴν, ὥστε τρεῖς ἡμέρας δὲν ἠμπόρεσα νὰ αἰσθανθῶ, νὰ σκεφθῶ καὶ νὰ γράψω ἄλλο τι παρὰ ὕμνους τῆς ἐλευθερίας.»

Τὰ «τραγουδιὰ τῶν Ἑλλήνων» ὅπως κάθε ὑπέρονος ἔμπνευσις τῆς στιγμῆς, προσορισμὸν ἔχουν τὴν ἀμεσον συγκίνησιν· τὸ ἐπίκαιρον εἶναι καὶ ἡ ζωὴ των καὶ ὁ θάνατός των· τοῦτο τὸ ἠσθάνετο ὁ Μύλλερ— ὅστις εἶχε πολὺ κριτικὸν πνεῦμα (1)— καὶ εἰς ἓν γράμμα του ἔγραφε: «Τέτοια ποιητικὰ - πολιτικὰ φαγητὰ πρέπει νὰ τρώγονται ζεστὰ (Solche poetisch-politische Ware muss warm genossen werden)». Ἐν τούτοις τινὰ ἐξ αὐτῶν εἶχον τόσον πῦρ μέσα των, ὥστε μετὰ ἓνα αἰῶνα ἐξακολουθοῦν νὰ θερμαίνουν τὰς καρδίας. Ὁ «Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης» μετὰ τὸν ρομαντισμὸν του τὸν ἐξωτικόν, συγκινεῖ ἕως τώρα τὰς νεαρὰς γερμανικὰς ψυχὰς μέσα εἰς τὰς σελίδας τῶν σχολικῶν ἀναγνωσμάτων:

«Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης καθόταν στὸν ψηλὸ πύργον τοῦ Μούγκαις.

Ἡ ἄγρια ἀνεμοζάλη τράνταζε τὰ πάγια κάγκελα τοῦ παραθυριοῦ.»

(1) Πρὸ ὀλίγων μηνῶν, ἐπὶ τῇ ἑκατονταετηρίδι του, ἐξεδόθη εἰς τὴν Γερμανίαν ἓν ἔνεργον, «ὁ Γ. Μύλλερ ὡς κριτικὸς καὶ διηγηματογράφος» (Kritiker und Erzähler) ὑπὸ H. Lohre, εἰς τῇ

Τὸ «ὕδραιοτόπουλο» der kleine Hydriot, ὁ μοῦτσος, ὁ ναύτης, ὁ πολεμιστὴς τοῦ μικροῦ ἐνδόξου νησιοῦ, ἐνέπνευσεν εἰς γενεὰς βλασ γερμανῶν καὶ ἐμπνέει ἀκόμη τὴν ἀτρόμητον ἀνήρησιν τῶν ἀφροισμένων θυμῶν τῶν κυμάτων, τὴν ἀτσαλένιαν πειθαρχίαν εἰς τὸ καθῆκον καὶ τὴν μεγάλην ἀξιοπρέπειαν τοῦ ἡρωϊσμοῦ ἐμπρὸς εἰς τὸν κίνδυνον.

Ἴδου τὸ περίφημον αὐτὸ τραγοῦδι εἰς πρόχειρον κέξην μετάφρασιν, ἡ ὁποία τὸ ἀδικεῖ, τὸ ἀπογυμνῶναι ἀπὸ τὴν δύναμιν τῆς λεκτικῆς ἐκφράσεως καὶ τὴν ποιητικὴν πνοὴν τοῦ στίχου:

«Ἦμουν μικρὸ παιδάκι, μόλις στεκόμουν στὰ πόδια μου, ὅταν ὁ πατέρας μου με πῆρε κιόλα στὴ θάλασσα μαζί του.

«Προφυλάγοντάς με μετὰ τὸ δυνατὸ χέρι του, μὲ ἔμαθε εὐκόλῃ νὰ καλυμπῶ, καὶ νὰ βουτῶ στὰ κύματα, ὡς κάτω στὸν ἄμμο.

Ἰσοῖον ἐξαίρεται καὶ τὸ διηγηματικὸν τάλαντόν του, ἀλλ' ἰδίως τὸ ὄξύ καὶ πολυμερές κριτικὸν πνεῦμά του. Διὰ τὴν ἰδιοφυίαν ταύτην, ὁ μέγας ἐκδοτικὸς οἶκος Προσχάου εἶχε τὸν Μύλλερ εἰδικὸν κριτικὸν σύμβουλον τῶν ἐκδόσεών του.

Στίχοι

Was in der Muffenwale Stublen tiefen
Mit Luft o Wunne, mit groß o Lute weiltend,
Lied ist der Dichter glatte Gilleu schultend,
Du der du Dime alle Giltu schultend,
Kain blinde Gylkef ist zewick zwickend
Und was zum Gylkef Gylkef gelbend
Das Dime in der Dime Lute wunne,
Müller Müller

Ἀυτόγραφον τοῦ Μύλλερ

[Τὸ αὐτόγραφον τοῦτο τοῦ Μύλλερ, ἀπὸ τὸ ὄρατον συννέτο του Καλδεράν, εἶνε ἀφιερωμένον εἰς τὸν ὄνομαστον Ἰσπανὸν δραματικόν, τοῦ ὁποίου τὰ ἔργα παριστάνοντο καὶ ἐσυζητοῦντο πολὺ εἰς τὴν Γερμανίαν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκεῖνους.

Τὰ αὐτόγραφα τοῦ Μύλλερ εἶναι σπανιότατα, διότι μίᾳ πικρατῇ τῇ ἀπετέφρωσεν ὅλα, τὰ δὲ ὀλίγιστα ποῦ ἐσώθησαν, ἐβρέθησαν εἰς τὰ νερπεῖα τοῦ ἐκδότου Μπροσχάου ἢ ἄλλα τυπογραφεῖα.]

κοιτάζει βαθειά: εγώ ήμουν άσπίνταχτος στη θέση μου. Τότε με πρόσωπο φλογισμένο από χαρά μου φώναζε: «Γειά, χαρά σου, πάνω στο κατάρτι σου, ύδραιοτόπουλο».

«Και τώρα μουδώνει ένα σπαθί στο χέρι και μ' άρχιζε πολεμιστή για τὸ Θεὸ και για τὴν Πατρίδα».

«Με κοίταξε από τὴν κορφή ὡς τὰ νύχια» μου φάνηκε πὼς ἡ ματιά του ἔφτανε βαθειά, ὡς τὰ φυλλοκάρδια μου. Κρατοῦσα τὸ σπαθί μου γυμνά, με τὴ μύτη ψηλά, και κοίταξα θαρρετά τὸν πατέρα μου. Κι' ἔνοιωθα μέσα μου πὼς δὲν ήμουν διόλου κατώτερος ἀπὸ τὰλλα παληκάρια. Κι' ἀπ' τὴ χαρά κακκίωσε πάλι τὸ πρόσωπό του, και μου φώναξε:

«Γειά, χαρά σου με τὸ σπαθί σου, ύδραιοτόπουλο».

* *

Τὴν πρώτην συλλογὴν τῶν «Τραγουδιῶν τῶν Ἑλλήνων» διαδέχονται ἄλλα ἔξ, ἀπὸ τοῦ 1821-1826. Ὁ Μύλλερ εἶναι ὁ ποιητικὸς ἱστοριογράφος τῆς Ἐπαναστάσεως. Ὁ ὕμνητὴς τοῦ Ἱεροῦ Λόγου γίνεται και ὁ θρηνητὸς τοῦ Μεσολογγίου. Τί λέγω ὁ θρηνητὸς; Ὁ ἀποθεωτὴς. Ὁ ὕμνος φέρει τὸν τίτλον: Ἡ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνάληψις τοῦ Μεσολογγίου. «Μεσολόγγι, ἔπεσες; Ὅχι, δὲν ἔπεσες» σ' ἕνα θρίαμβο βροντῆς, στίς φλόγες τῆς ἀστραπῆς, ἐπέταξες στὸν οὐρανὸν... Ὡς και τὰ κόκκαλα τῶν πεθαμένων ποὺ ἔκρυβες στὸ μαῦρο χῶμά σου, τάρπαξες μαζί σου στὸν ἐλεύθερο αἰθέρα και οἱ ψυχῆς ποὺ ζοῦσαν στὴ ζωὴ μέσα τους τ' ἀγκάλιασαν με τρελλὴ χαρὰ γιατί λευθερώθηκαν ἀπὸ τὴν ντροπή... Ἐλάτε σεῖς, οἱ βασιλιάδες τῆς χριστιανοσύνης, ἐλάτε, πάρτε ἀπ' αὐτὴ τὴ σιάνη και βάλτε τὴν στίς βασιλικῆς πορφύρας και σκορπίστε τὴν στὰ στέμματά σας, πάνω ἀπὸ τὸ χρυσάφι τους και τὰ διαμαντικά τους».

Τὴν συλλογὴν αὐτὴν, τὴν τελευταίαν, τὴν ἐτύπωσε δι' ἐξόδων του και τὰς εἰσπράξεις ὅλας τῆς πωλήσεως τὰς ἔστειλεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, διὰ τὰ γυμνά και πεινῶντα γυναικόπαιδα...

* *

Εἰς μίαν τοιαύτην ψυχὴν γεμάτην Ἑλλάδα και λαογραφικὴν δίψαν, εὐνόητον εἶναι ποῖαν ἐντύπωσιν ἔκαμεν ἡ ἀποκαλυ-

πτικὴ δημοσίευσίς τῶν ἑλληνικῶν λαϊκῶν τραγουδιῶν τοῦ Φωριέλ και ὁ θαυμάσιος πρόλογός του (Discours préliminaire). Ἀμέσως ἀρχίζει τὴν μετάφρασιν. Ἀφυπνίζονται εἰς τὴν μνήμην του τὰ *δομέικα*, τὰ ὁποῖα ἔμαθεν ἀπὸ τοὺς συντάκτας τοῦ «Λογίου Ἐρμοῦ» και τὸν Βογορίδην. Ἐργάζεται πυρετωδῶς νύκτα και ἡμέραν, ὅπως γράφει εἰς τὰς ἐπιστολάς του. Τὸ 1825 ἀναγγέλλει εἰς τοὺς φίλους του ὅτι ὁ πρῶτος τόμος εἶναι ὑπὸ τὰ πιεστήρια· ὁ Μύλλερ θέτει πολὺ ὑψηλὰ τὴν ἐργασίαν τοῦ Φωριέλ· τὴν χαρακτηρίζει ὡς μίαν «τῶν σπουδαιωτάτων ἐκτενήσεων (Erweiterungen) τοῦ ποιητικοῦ ὄριζοντος τοῦ κόσμου». Ὁ Φωριέλ εἶχε μεταφράσει περὶ τὰ ἑλληνικὰ τραγούδια. Ὁ Μύλλερ τὰ μεταφράζει ἐμμέτρως· και ἡ μετάφρασίς του θεωρεῖται μέχρι σήμερον θαυμασία, ἀνυπέροβλητος. Εἰς τὴν εἰσαγωγὴν ἐπιφέρει μερικὰς μεταβολὰς. Ὁ Φωριέλ εἶχε συγκρίνει τὰ τραγούδια μας πρὸς τὰ σκωτικά· ὁ Μύλλερ τὰ συγκρίνει πρὸς τὰ συγγενέστερά των βαλκανικά, ἰδίως τὰ σερβικά.

Ἄλλ' ὁ σοφὸς ποὺ ἔζη μέσα του διεκδικεῖ και αὐτὸς τὰ δικαιώματά του. Ὁ Μύλλερ ἐνθυμεῖται ὅτι εἶναι και φιλόλογος. Τὸ καλοκαίρι τοῦ 1824 ἐκδίδει τὴν *Ὀμηρικὴν προπαιδείαν, εἰσαγωγὴν εἰς τὴν Ἰλιάδα και τὴν Ὀδύσειαν*, εἰς τὴν ὁποῖαν ἀναδεικνύεται ὑπέροχος τῆς «πολυκεφάλου θεωρίας» τοῦ διδασκάλου του Βόλφ, ἀλλ' ἀνεξάρτητος ἐρμηνευτὴς και συμπληρωτὴς.

Διὰ νὰ ξεκουρασθῆ ἀπὸ τὴν κοπιώδη ἐργασίαν, ὁ φίλος τοῦ Μύλλερ κόμης φὸν Καλκρόϋτ τὸν προσκαλεῖ εἰς τὴν θελκτικὴν θερρινὴν ἔπαυλίν του, τὴν villa Grassi, παρὰ τὴν Δρέσδην. «Ζῶ σάν στὸν οὐρανὸν» γράφει με ἐνθουσιασμὸν εἰς ἕνα γράμμα του. Τὸ ἔξοχον κάλλος τῆς φύσεως δονεῖ μελωδικὰ τὰς χορδὰς τῆς λύρας του και ἐμπνέεται τὸ θαυμάσιον «*Ἀνοιξιὰτικο στεφάνι*».

Τώρα ἐκδίδει και τὸν δεύτερον τόμον τῶν λυρικῶν τραγουδιῶν του. Με τὴν ἀπερίγραπτον χάριν και δροσιάν του τραγουδεῖ εἰς τόνους γοργοῦς και ποικίλους, σάν τοῦ ἀηδονιοῦ, τὸ θρόισμα τῶν πρασίνων φυλλωμάτων, τὸν παφλασμὸν τῶν ρυακίων ὅταν πίπτουν με τὸν ἀσημένιον ἀφρόν των και στρέφουν τὸν τροχὸν τοῦ γερομύλου.

Ἐπάρχουν ποιηταὶ και ζωγράφοι εἰς τοὺς ὁποίους ἡ ἀνάμνησις εἶναι ἰσχυρότερα ἀπὸ τὴν ἀμέσον αἰσθησίν· βλέποντες ἕνα τοπίον, ἐνθυμοῦνται ὠραίους στίχους ἢ ἕνα *pay'sige* τοῦ Ρουϊσδάελ ἢ τοῦ Κορό· θαυμάζουν τὴν φύσιν διὰ μέσου τῆς τέχνης. Εἰς τὸν Μύλλερ δὲν συμβαίνει αὐτό. Ὅταν ὁ σοφὸς αὐτὸς εὐρίσκειται ἐμπρὸς εἰς τὴν φύσιν, μέσα εἰς τὴν φύσιν, ἡ βιβλιοθήκη του ἔξαφανίζεται διὰ μιᾶς· δὲν βλέπει τριγύρω του με τὴν ἀπολεπτυσμένην κούρασιν ματιῶν ποὺ ἐνθυμοῦνται, ἀντὶ νὰ βλέπουν. Δὲν παρεμβάλλεται τίποτε μεταξὺ τῆς ψυχῆς του και τῆς εὐμορφίας. Ἡ ἐντύπωσις του εἶναι ἀμέσως, παρθενικὴ, ἔντονος. Ὁ λόγος τοῦ Ράσιν «ἡ ἀγάπη τῆς φύσεως δὲν εἶναι ὡσάν πάθος, εἶναι πάθος», ἐφαρμόζεται κατὰ γράμμα εἰς τὸν Μύλλερ. Δὲν ἤξεύρω ἀν ἄλλος τὸν φθάνει εἰς αὐτὴν τὴν ἀλλοφροσύνην. Ἀληθινὴ μέθη γίνεται εἰς αὐτὸν τὸ συναίσθημα τῆς φύσεως. Με παραφορὰν ὑποδέχεται τὸν ἐρχομὸν τῆς ἀνοιξέως:

Die Fenster auf, die Herzen auf,
Geschwinde! Geschwinde!...

Ἄνοιχτε τὰ παράθυρα, ἀνοιχτε τίς καρδιῆς
Γρήγορα, γρήγορα!...

Ὁ Γεροχειμῶνας μυρίζεται τὴν Ἄνοιξι
μπρὸς τὴν πόρτα.

Τὸ ἀηδόνι κτυπᾷ τὴν ἔφοδο,
και μιὰ ἡχὴ ἀπαντᾷ μέσα ἀπὸ τὰ στήθη μου
ἔλα, ἔλα, χαρὰ τῆς Ἄνοιξις!...

Τόσον κοντὰ πρὸς τὴν φύσιν εὐρίσκειται, τόσον βαθειὰ αἰσθάνεται τὴν ἀναπνοὴν τῆς, τὴν διάθεσίν τῆς, ὡστε ἀνησυχεῖ μήπως οἱ στίχοι του δὲν ἀναγνωσθοῦν εἰς τὴν ἀρμόζουσαν στιγμὴν με τὴν ψυχικὴν προοπτικὴν ποὺ πρέπει, και σημειώνει, ἐν εἶδει δευτέρου τίτλου: im Winter zu lesen, im Frühling zu lesen, νὰ διαβασθῆ τὸν χειμῶνα, νὰ διαβασθῆ τὴν ἀνοιξιν.

Ὅλοι τὸν ἀγαποῦν και τὸν ἐκτιμοῦν. Τῷ ἀπονέμεται ὁ τιμητικὸς τίτλος τοῦ αὐλικοῦ συμβούλου (Hofrat)· ἐργάζεται ἀκαταπόνητος εἰς μεγάλας Ἐγκυκλοπαιδείας. Ποῖος ἦτο περισσότερο ἀρμόδιος ἀπ' αὐτὸν νὰ γράψῃ περὶ τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν; Ὁ ἄλλοτε ἐκδότης τῆς Ἀνθολογίας τῶν ποιητῶν τῆς Ἀγάπης (Minnesänger) ἦτο ἐνδεδειγμένος νὰ γράψῃ και διὰ τὴν μεσαιωνικὴν γερμανικὴν ποίησιν ὅπως και διὰ

τὴν μεσαιωνικὴν γαλλικὴν· εἰς τὸν ἀγγλομαθῆ μεταφραστὴν τοῦ Φάουστ τοῦ Μαυλόου ἀνατίθεται ἡ σύνταξις τῶν ἄρθρων περὶ τῶν συγχρόνων ἀγγλων ποιητῶν, εἰς δὲ τὸν Βύρωνα, τὸν ὁποῖον ἐλάτρευεν ὁ Μύλλερ, ἀφιερώνει δλόκληρον τόμον.

Ἐν τῷ μεταξὺ δημοσιεύει και ἄλλα λυρικά και τὰ «ἐπιγράμματα», τὰ ὁποῖα με τὴν κλασικὴν βραχυλογίαν ἀρχαίων ἑλληνικῶν ἐπιγραμμάτων, τὸ φιλοπαίγμον ὕφος, τὴν δξύτητα τοῦ κέντρου, τὸ καινότερον τῆς ἐκφράσεως, προσηρμόζοντο τόσον πολὺ εἰς τὴν ποιητικὴν ἰδιοφυίαν του. Ἀπὸ τὸν δεῦτερον τόμον τῆς Συλλογῆς τοῦ Φωριέλ ἐμπνέεται τοὺς «Στίχους ἀπὸ τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου», σειρὰν ἀπὸ τὸν χορευτικὸν κ' ἐρωτικὸν κύκλον τῶν τραγουδιῶν μας, με ὅλην τὴν ἀπαράμιλλον νησιωτικὴν δροσιάν και χάριν. Αἱ γνωμολογικαὶ του παροιμίαι, με τὴν συμπύκνωσιν τῆς θυμοσοφίας και τὴν ἀπλότητα τῆς διατυπώσεως, τόσον πολὺ πλησιάζουν πρὸς τὴν ψυχὴν τοῦ λαοῦ, ὡστε αὐτὴ τὰς προσέλαβε, τὰς υἰοθέτησεν ὡς ἰδικὰς τῆς, και ἀποτελοῦν λαογραφικὸν θησαυρὸν τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ.

Ταυτοχρόνως τὰ τραγούδια του εἶναι εἰς τὰ στόματα ὄλων. Τραγουδοῦνται ἀπὸ τοὺς φοιτητὰς εἰς τὰς εὐθύμους εὐωχίας των, τραγουδοῦνται εἰς συναυλίας. Οἱ φθινοκοι Σύλλογοι (Liederkränze) τῶν διαφόρων μεγάλων πόλεων τῆς Γερμανίας τὸν προσκαλοῦν και τὸν ὑποδέχονται πανηγυρικῶς με τὰς χορδίας των.

Τὸ θέρος τοῦ 1826 προσεβλήθη ἀπὸ πνιγμώδη βρογχίτιδα. Ἡ νόσος ἦτο σοβαρὰ και τὸν κατέβαλε πολὺ. Ὁ ἡγεμονεύων δούξ τοῦ Ἀνχαλτ, ὅστις ἐφέρετο ὡς προσωπικὸς φίλος πρὸς τὸν ποιητὴν, τῷ παρεχώρησε τὴν γραφικὴν και παιδρὸν βίλλαν του *Λουίζιουμ*, περικυκλωμένην ἀπὸ κληματαριάς μέσα εἰς θαυμάσιον ἄλσος. «Ἐκεῖ, διηγεῖται εἰς φίλος του, ὁ ποιητὴς ἔζη ζωὴν ἀληθινὰ ἡλισίαν. Ἐξηπλώνετο εἰς τὰ ὑψηλὰ χορτάρια, και ἐπάνω του ἐπιπτον τὰ ἀνθη τῶν ἀνθισμένων δένδρων, ἐν ᾧ ἐπάνω ἀπὸ τὴν κεφαλὴν του ἐκελαηδοῦσαν τ' ἀηδόνια». Ἀνέπνεε με ὅλην τὴν δύναμιν τῶν πνευμόνων του. Ἐδῶ ἀνέρωσεν, ἐδῶ ἐπανεῦρε τὴν ἀκμὴν τοῦ σώματος και τὴν δροσιάν τοῦ πνεύματος, και ἐνεπνεύσθη τὰ πλέον χαριτωμένα τραγούδια του.

Καὶ ὡς νὰ ἦτο πεπωμένον ὄλαι αἱ εὐτυχία νὰ ἔλθουν μαζί, τότε ἔλαβεν, ἀπὸ τὸ Ἀμβούργον, ἀπὸ τὸν Ἐρρίκον Ἄινε, μὲ ἕν ἀντίτυπον τοῦ α' τόμου τῶν «Ραϊξερμπλιντερ» τὸ περίφημον γράμμα, εἰς τὸ ὁποῖον οὗτος, θαυμάζων τὴν φυσικότητα καὶ χάριν τοῦ τραγουδιοῦ του, ὁμολογεῖ ὅτι ὑπέστη τὴν ἐπίδρασίν του εἰς τὸ **Ἰντερμέτζο** του. «Κανένα ποιητὴν τραγουδιῶν, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Γκαϊτε, δὲν ἀγαπῶ ὅσον σᾶς, οὔτε τὸν Οὐλανδ, οὔτε τὸν Ροῦκερτ' κανέναν δὲν σᾶς φθάνει· μόνον σεῖς μοῦ δίνετε καθαρή ἀπόλαυσι μὲ τὴν αἰωνίαν δροσιά σας καὶ τὴν αὐθόρμητη νεανικὴν ἔμπνευσίν σας. Θαρρῶ πὼς πρώτην φεράν εἰς τὰ δικά σας τραγούδια εἰρήκα τὸ μελωδικὸ ρυθμὸν καὶ τὴν ἀληθινὴν ἀπλότητα, ποὺ ζητοῦσα πάντα. Πόσο δλοκάθαρα, διαυγῆ εἶναι τὰ τραγούδια σας, καὶ ὅλα εἶναι λαϊκὰ τραγούδια.... Ναί, εἶμαι ἄρκετὰ μεγάλος, ὥστε νὰ ἠμπορῶ νὰ τὸ ὁμολογήσω φανερά, ὅτι ἀπὸ τὰ 77 τραγούδια σας ἔνοιωσα πὼς ἀπὸ τὰς παλαιάς, συνηθισμένας μορφὰς τοῦ τραγουδιοῦ ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ εὕρη νέας μορφὰς, ποὺ εἶναι ἐπίσης λαϊκὰ, χωρὶς νὰ εἶναι ἀναγκασμένος νὰ μιμηθῇ τὴν γλωσσικὴν ἀκαταστασίαν καὶ ἀπλοϊκότητα... Σᾶς παρακαλῶ νὰ μὲ λογαριάζετε φίλον σας καὶ ἄς γηράσωμεν μὲ ἀμοιβαίαν ἀγάπην. Ἔχω τὴν ματαιοφροσύνην νὰ πιστεύω ὅτι τὸ ὄνομά μου, ὅταν καὶ οἱ δύο μας δὲν θὰ ὑπάρχωμεν πλέον, θ' ἀναφέρεται μαζί μὲ τὸ δικό σας, δι' αὐτὸ ἄς ἡμεῖθα καὶ ὅσο ζῶμεν μὲ ἀγάπην ἠνωμένοι». (1)

Αἱ κοινωνικαὶ σχέσεις ἠνάγκαζον τὸν ποιητὴν νὰ διάγῃ δαπανηρὰν ζωὴν. Μετεκομίσθη εἰς ὠραιότεραν, ἀνετωτέραν κατοικίαν· ἀνενέωσε πολυτελῶς τὴν ἐπίπλωσίν της. Ὁ Πήγασός του ἐξεύχθη εἰς τὸ ἄροτρον. Νυχθήμερος ἐργασία· συγγραφή διηγημάτων, πραγματειῶν, ἄρθρων εἰς Λεξικά καὶ ἐφημερίδας, κριτικῶν. Ἀκατάπαιστος καὶ πυρετώδης ταχυδρομικὴ ἀποστολὴ καὶ ἐπιστροφὴ βιβλίων καὶ χειρογράφων ἀπὸ τὸν ἐκδοτικὸν οἶκον Μπροκχάους καὶ τανάκαλιν, μεταξὺ Δεσσάου καὶ Λειψίας. Καὶ ὡς νὰ μὴ ἐφθάναν ὅλ' αὐτά-

(1) Ἡ ἀγάπη καὶ ὁ θαυμασμός τοῦ Ἄινε πρὸς τὸν Μύλλερ δὲν ἔπαυσε καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦτου. Τὸ 1830 εἰς τὸν Γ' τόμον τῶν «Ραϊξερμπλιντερ», ἔγραψε: «Ἀχ, ἡμεῖν γερμανὸς ποιητῆς».

ἔσπατάλα τὸν ἑαυτὸν του καὶ εἰς περιττά, τὰ περιττά ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα, κατὰ τὸν Βολταῖρον, (Le superflu, chose si nécessaire!) εἶναι τόσον ἀπαραίτητα. Ἐκαμεν διαλέξεις περὶ Σαίκσπηρ, διωργάνωνε θεατρικὰς παραστάσεις, διὰ τοὺς φιλικούς του κύκλους, ἄνευ κέρδους. Αὐτὸς ἦτο καὶ διευθυντὴς καὶ σκηνοθέτης· εἰς τοῦτο τὸν ἐβοήθει καὶ ἡ γυναῖκα του.

Ἡ ὑπερκόπωση τὸν συνέτριβε. Τὴν ἀνοιξίν τοῦ 1827 τὸν κατέλαβε μεγάλη ἐξάντλησις. Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1827 εἰς ἕν γράμμα του περιγράφει τὸν ἑαυτὸν του «καταδικασμένον νὰ εἶναι ξαπλωμένος εἰς τὸ κρεβάτι ἢ τὸν καναπέν».

Ἡ ποιησίς του, σὺν κτυπημένο πούλι, προσπαθεῖ ἀκόμη νὰ κινήσῃ, μὲ τὴν παλαιὰν χάριν, τὰς πληγωμένας πτέρυγὰς της. Ὁ ποιητὴς, πολὺ ἄρρωστος, ἐπεχείρησε ταξίδια ἀναψυχῆς καὶ ἀναρρώσεως. Αἱ γραφικαὶ ὄχθαι τοῦ Ρήνον μὲ τὴν μεγαλοπρεπῆ εὐμορφίαν τῶν ἀφῆνουν βαθεῖαν ἐντύπωσιν εἰς τὴν ψυχὴν του. Εἰς τὴν Στουτγάρδην τὸν φιλοξενεῖ θερμὰ ὁ φίλος του ποιητῆς Σβάμπ, ὁ μετὰ ταῦτα βιογράφος του καὶ πρῶτος συλλογεὺς καὶ ἐκδότης τῶν Ἀπάντων του. Ὁ Σβάμπ, ὅστις εἶχε γνωρίσει τὸν Μύλλερ, εἰς τὴν ὠραίαν σωματικὴν καὶ πνευματικὴν ἀνθησίαν του, εἰς τὸ Βερολίνον πρὸ δώδεκα ἐτῶν, ἠσθάνθη ὀδυνηρὰν ἐκπληξίν βλέπων τὴν ὠχρὰν καὶ ἄτονον μορφήν του.

Ἐκεῖθεν ὁ Μύλλερ μετέβη εἰς ἐπίσκεψιν ἄλλου φίλου του ποιητοῦ, τοῦ Ἰουστίνου Κέρνερ. Ἡ ἐπίσκεψις αὐτῆ, μία ἀπὸ τὰς τελευταίας τοῦ ταξιδίου του, ἔσχε τραγικὴν ἐπίδρασιν εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ποιητοῦ τῶν «τραγουδιῶν τῶν Ἑλλήνων».

Ὁ Κέρνερ εἶχε διασκεύασει εἰς κυτοικίαν, εἰς τὸ Βάϊνσμπεργ, ἕνα μεσαιωνικὸν πύργον, γεμάτον θρύλους καὶ παραδόσεις μεσαιωνικάς, καλούμενον *πιστιν τῶν γυναικῶν* (Weibertreue). Εἰς τὸ γραφικώτατον αὐτὸ ἐρημητήριον, τὸ ἀπηρωρημένον ὡς ἀετοφωλεάν, ὑπὲρ τὸν Ρήνον, ἠσχολεῖτο ὁ Κέρνερ, ὅστις ἦτο καὶ ἰατρός, εἰς τὴν ποιησίν, τὴν ἰατρικὴν καὶ τὸν πνευματισμόν, πειραματιζόμενος ἐπὶ ἔτη ἐπὶ μιᾷ δραματιστρίας. Εἰς τὸν πύργον αὐτὸν τὸν ἕν μέσῳ ελατῶν, ἐφθασεν ὁ Μύλλερ, μίαν νύκτα Σαββάτου.

Τὴν προτεραίαν, ὁ Κέρνερ καὶ οἱ φίλοι του, θέλοντες νὰ τιμήσουν τὸν μελωδικὸν τραγουδιστὴν, πρὸ παντός δὲ τὸν ποιητὴν τῶν «τραγουδιῶν τῶν Ἑλλήνων», ἐσκέφθησαν νὰ ὑψώσουν εἰς τὴν ὑψηλοτάτην κορυφὴν τοῦ πύργου τὴν σημαίαν τῶν Ἑλλήνων. Ἐξεροῖζωσαν ἀπὸ τὰ πέριξ μίαν ἐλάτην μὲ εὐθὺν κορμόν, καὶ οὗτος ἀπετέλεσε τὸ μακρὸν κοντάρι. Εὐρῆκαν καὶ ἕν μεγάλον σινδόνι. Ἀλλὰ τί χρώματα, τί ἐμβλήματα εἶχεν ἡ ἑλληνικὴ σημαία; Δὲν τὸ ἤξευραν. Ἀφῆθησαν εἰς τὴν τύχην, καὶ ἔπλασαν μίαν φανταστικὴν ἑλληνικὴν σημαίαν. Ἐπὶ βάθους ἀργυροκυάνου ἐξωγράφησαν σταυρὸν ὑπόμαυρον.

Εἰς τὸ σκότος τῆς προχωρημένης νυκτός, ὁ Μύλλερ δὲν εἶδε τὴν σημαίαν. Ἡ ἐπίσκεψις εἰς τὸν πύργον ἦτο πλήρης μελαγχολίας. Ὁ ποιητὴς ἦτο ἐξαιρετικὰ ὠχρὸς, πολὺ ἄθυμος· ὅταν εἰσῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιον, ἐστηρίχθη ἐξηντημένος εἰς τὴν γωνίαν τοῦ καναπέ, καὶ μὲ φωνὴν κουρασμένην, βιαστικὰ, ὡς νὰ μὴ εἶχε καιρὸν νὰ χάσῃ, ὁμίλησε μὲ τὸν Κέρνερ διὰ σοβαρὰ πράγματα. Ὁ Ἰουστίνος τὸν ὠδήγησεν εἰς τὸ δωμάτιον τῆς δραματιστρίας. Ἡ συνάντησις αὕτη ἔκαμε καταπληκτικὴν ἐντύπωσιν εἰς τὸν ἄρρωστον Μύλλερ. Ἡ μετ' αὐτῆς συνδιάλεξις περιεστράφη εἰς πένθιμα θέματα, τὰ θλιβερὰ προαισθήματα, τὸν θάνατον, τὴν πέραν τοῦ τάφου ζωὴν...

Τὴν Κυριακὴν, πρῶτῃ, ἐν ᾧ μακρόθεν ἠκούετο ἡ ἐσθινὴ κωδωνοκρουσία τῶν ναῶν, ὁ Μύλλερ ἀπεχαιρέτησε τοὺς φίλους του. Ἀπερχόμενος ὑψώσε τὸ βλέμμα του πρὸς τὸν πύργον, καὶ τί εἶδε; Μίαν νεκρῶσιμον σημαίαν, μαῦρον σταυρὸν ἐπὶ λευκοῦ σαβάνου. Τὴν φθινοπωρινὴν Σεπτεμβριανὴν ἐκείνην νύκτα εἶχε βρέξει ραγδαίως, τὸ νερὸν εἶχε σβύσει τὸ ἀργυροκύανον χρῶμα, ἀπέμεινε μόνον ὁ σταυρός, κ' ἡ ἑλληνικὴ σημαία μετεβλήθη εἰς σύμβολον θανάτου. Ὅπως ἦτο ὁ Μύλλερ σωματικῶς καὶ ψυχικῶς ἐπιθανάτως διατεθειμένος ἀπὸ τὴν ὑπνωτιζομένην, ἠσθάνθη βαθὺ σφιγξίμον εἰς τὴν καρδίαν.

Ἐφθασεν εἰς τὴν γενέθλιον πόλιν περὶ τὰ τέλη Σεπτεμβρίου. Ἦτο ὠχρότατος, ἀνήσυχος, ἡ ψυχὴ του ἐστρέφετο πλέον πρὸς τὸ ὑπερέραν. Ἐν τούτοις τὴν 30 Σεπτεμβρίου, ὡς νὰ ἄφηγε τὸ πνεῦμα του τὴν τελευταίαν ἀναλαμπὴν, εἶχεν ἐξαιρετι-

κὴν διάθεσιν πρὸς ἐργασίαν. Ἐκλείσθη εἰς τὸ γραφεῖον του καὶ ἔγραψε. Ἀργά, ἠσθάνθη ἀιφνιδίως ἐπιδεινουμενὴν τὴν κατάστασίν του καὶ, ὀλίγον μετὰ τὸ μεσονύκτιον ἐσβυσεν ἠσύχως, χωρὶς πόνον καὶ ἀγωνίαν.

Καὶ ἦτο μόλις 33 ἐτῶν! Ἄλλοι, τόσον νέοι δὲν ἔχουν εὖρει ἀκόμη τὸν δρόμον των. Πόσον ἐβιάσθη ὁ θεριστής! Ὑπάρχουν θάνατοι, οἱ ὁποῖοι εἶναι τέλος, μοιραῖον τέρμα· εἰς τοὺς τάφους τῶν θρηνεῖ ὀλόκληρον τὸ παρελθόν· ὑπάρχουν καὶ τάφοι εἰς τοὺς ὁποίους θρηνεῖ τὸ μέλλον, τὸ ἀνεκπλήρωτον, τὸ μὴ προφθάσαν νὰ λάβῃ μορφήν, τὸ τραγοῦδι τὸ ὁποῖον παρέλαβαν μαζί των τὰ κλεισμένα χεῖλη τοῦ τραγουδιστοῦ. Ὁ θάνατος τοῦ Μύλλερ εἶναι ἀπτόμοιον σπᾶσιμον χορδῆς, μεταβάλλον τὸ κοπὲν μέλος εἰς γόν.

Διάφοροι δρόμοι φέρουν πρὸς τὴν ἀθανασίαν· ἄλλοι περνοῦν ἀπὸ βράχους ἀποκρήμνους καὶ ὑψηλὰς κορυφὰς, ἄλλοι ἀπὸ θλιβερὰς «κοιλιάδας κλανθμῶνος», ἄλλοι ἀπὸ βουκολικὰ τοπία γεμάτα βελάσματα καὶ κουδουνίσματα. Ὁ Μύλλερ ἐφθασεν ἀπὸ ἕνα μονοπάτι ποὺ περνᾷ ἀνάμεσα ἀπὸ πράσινα φυλλώματα, καὶ ὀλόγυρα ἀκούονται κελαδήματα πουλῶν καὶ κελαρυσμοὶ δροσιάς καὶ τραγούδια χαρᾶς καὶ φιλία ἀγάπης.

Ἄλλ' ἡ ἀθανασία τοῦ Μύλλερ εἶναι καίτι περισσότερον ἀπὸ ἀπλήν ἐπιβίωσιν εἰς τὴν αἰσθητικὴν μνήμην τοῦ ὠραίου τῶν γενεῶν. Ὁ μέγας δανὸς γλύπτης Μπέρτελ Τορβάλδσεν ἐθεώρει δόξαν του καὶ εὐτυχίαν του ὅταν τὰ συμπληρώματα, τὰ ὁποῖα ἔκαμινεν εἰς τοὺς ἀκρωτηριασμούς τῶν ἑλληνικῶν ἀγαλμάτων, ἐξωμοιώνοντο τόσον μὲ αὐτά, ὥστε νὰ φαίνονται πλασμένα ἀρχικῶς ἀπὸ τὸ ἔμπνευσμένον χεῖρ τοῦ ἀρχαίου γλύπτου· ὁ θρίαμβος τῆς τέχνης του ἦτο νὰ ἐξαύλωθῃ ἀπὸ πᾶσαν βεβήλωσιν ἀτόμου, καὶ νὰ ἐξαφανισθῇ, νὰ χαθῇ μέσα εἰς τὴν ἑλληνικὴν εὐμορφίαν.

Τὸ ἴδιον θὰ ἠσθάνετο καὶ ὁ Μύλλερ ἐὰν ἔζη. Τὰ ποιήματά του δὲν ζοῦν μόνον μὲ τὴν χάριν των καὶ τὴν δροσίαν των· ζοῦν πρὸ πάντων διότι τόσον φυσικὰ καὶ ὠραῖα προσαρμόζονται πρὸς τὴν καρδίαν καὶ τὸν νοῦν τοῦ ἔθνους του, ὥστε φαίνονται ὡς αὐτοφυῆ ἔμπνεύματα τῆς λαϊκῆς ψυχῆς, κοινὸν κτῆμα τοῦ λαοῦ, τὰ ὁποῖα

μικροί και μεγάλοι απαγγέλλουν και τραγουδοῦν, χωρίς κανείς νὰ ἐρωτᾷ ποῖος εἶναι ὁ ποιητής των.

* *

Ὅταν ὁ Ἰουστίνος Κέρνερ ἔμαθε τὸν αἰφνίδιον θάνατον τοῦ φίλου του, ἐνεπνεύσθη ἐν πολὺ ὄρωϊον συννέτο, ἀκατάληπτον εἰς τὸν μὴ γνωρίζοντα τὸ τραγικὸν ἐπεισόδιον τοῦ πύργου τοῦ Βάιγσμπεργ.

Ἦλθεσ σὲ μένα, σὰν ἄστρο στὴ σιωπηλὴ νύχτα, καὶ ἐξαφανίσθησ με τὸ ξαναγύρισμα τοῦ ἡλίου. Λέ μιλήσαμε, μὴδὲ σιωπηλὰ σκεφτήκαμε γιὰ τραγούδια μὴδὲ γιὰ τίς πληγὲς τῆς Ἑλλάδος (Vou Liedern nicht und nicht von Hella: [Wunden ward da gesprochen oder still gedacht])

Ὅχι γιὰ τὸ ἀλιγόστιγμο ὄνειρο τῆς γῆς μιλήσαμε, γιὰ τὴν ἡμέρα που θὰ ξηπνήσῃ τὸ πιὸ βαθύτατο μέσα μας, γιὰ τὸ συναπάντημα στὴν αἴγλη ἑνὸς καλύτερου κόσμου.

Ἦλθε τὸ προῖ, καὶ εἶδα τὴ γλομφή σου ὄφι νὰ εἶδα τὴ νεκρικὴ σημαία νὰ κρηματίζῃ στὸν παλιὸ (die Leichenfahne vom alten Turme wehen) Οἱ κρηματίζοντες κρηματίζοντες γιὰ τὴ γιορτὴ τῆς Κυριακῆς καὶ ἐνοικοῦσα στὴν καρδίᾳ μου μὰ δυνατὴ τρε μούλα!...

Ὅπως βλέπομεν, τὸ ὄνομά του πάντως ἠνωμένον μετὰ τὴν Ἑλλάδα! Καὶ ὅταν ἔξη, καὶ ἔως τώρα, οἱ Γερμανοὶ τὸν ἀποκαλοῦν Griechemüller, (Ἑλληνομύλλερ). Ὑψώνεται δι' αὐτὸν ἡ ἑλληνικὴ σημαία, ὡς νὰ ἦτο ὁ ψυχικὸς πρεσβευτὴς τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ πόνου τῆς. Ἡ Ἑλλάς μόνον μίαν φορὴν τὸν ἐνθυμήθη: Ὅταν ἐπρόκειτο νὰ λαξευθῇ τὸ μνημεῖόν του, ἔστειλεν ἀνθορμητῶς τὸ μάρμαρον καὶ ἐχάραξεν εἰς μίαν πλευρὰν του ἑλληνιστὶ τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς. Εἰς τὸν ἐγκλείσαντα αὐτὴν εἰς τὴν καρδίαν του ἔστειλε κάτι ἀπὸ τὰ σπλάγχνα τῆς. Καὶ ἔπειτα τίποτε!...

Ἀλήθεια, τί ἠμποροῦμεν νὰ κάμωμεν πρὸς τοὺς νεκρούς; Τὸ χέρι μας δὲν τοὺς φθάνει· ὁ πόνος μας ἢ ὁ θαυμασμός μας σταματᾷ ἕως τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ τάφου τῶν καλλιουργοῦμεν ἀνθῆ, σκορπίζομεν ὄσμην λιβανιοῦ, στήνομεν ἕνα σταυρὸν ἢ ἐν μνημεῖον μετὰ ὀνομά των· ἂν ἢ κεφαλὴ των, εἰς τὴν ζωὴν, ὑψώθη ὑπεράνω τοῦ πλήθους, ἂν ἀνδραγαθήσαν εἰς τὴν σκέψιν, τὴν ἐνεργειαν ἢ τὴν καλοσύνην, ὑψώνομεν ἕνα μι-

κρὸν ἢ μεγάλον κομμάτι μαρμάρου ἢ χαλκοῦ εἰς μίαν πλατεῖαν, ἢ καθρώνομεν μίαν χρωματιστὴν λευκοσιδηρὰν πινακίδα εἰς τὴν γαινίαν ἑνὸς δρόμου. Πόσον ἀδιάφοροι δι' ὅλα αὐτὰ εἶναι εἰ νεκροί! Αὐτὰ ἑνδιαφέρουν μόνον τοὺς ζωντανούς. Ὁ θάνατος ἐκέρχεται πολλάκις βαθμηδόν, νεκρώνει τὰ ἄκρα πρὶν φθάσῃ εἰς τὴν πηγὴν τῆς ζωῆς. Ἡ λήθη, ἡ ἀχαριστία, εἶναι ὁ ψυχικὸς θάνατος, ἀρχίζων ἀπὸ τὴν μνήμην. Ἡ εὐγνωμοσύνη εἶναι σημεῖον ὅτι τὸ ἄτομον ἢ τὸ ἔθνος ζῇ.

Ὡς πρὸς τὸν Μύλλερ, ἡ Ἑλλάς ἔπαθε τὴν ψυχικὴν νέκρωσιν τῆς ἀμνησίας. Ὁ ψάλτης τῶν Ἑλλήνων, ὁ Grieschensänger, ὁ ἑλληνοψυχός, ἀσυγκρίτως περισσότερον ἀπὸ πολλοὺς Ἑλληνας, ὁ ποιητὴς τοῦ ὁποῖου τὰ φλογερὰ τραγούδια ἔστειλαν τόσους εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τὴν ὑπεριτάτην θυσίαν, ὁ ὑμνητὴς τῆς Ὑδρας, τῆς Σπάρτης, τῆς Μιάνης, τοῦ Μεσολογγίου, δὲν ἔχει οὔτε εἰς τὴν Ὑδραν, οὔτε εἰς τὸ Μεσολόγγι, οὔτε εἰς τὴν Σπάρτην, οὔτε εἰς τὸ Γύθειον ἕνα δρόμον. Αἱ Ἀθῆναι ἀγνοοῦν τὴν ὑπαρξίν τοῦ Γουλιέλμου Μύλλερ. Ἡ πρὸς τὴν Κολοκωνοῦν ὁδὸς Μυλλέρου εἶναι ἀφιερωμένη εἰς τὸν ἀρχαιολόγον Ὀτφριδ Μύλλερ, ἀναπαύομενον πλησίον τοῦ Κολωνοῦ παρὰ τὸν Γάλλον συνάδελφόν του Λενορμάν.

Ὁ λάτρης τῶν Ἀθηνῶν, ὁ τρυφερὸς ἐλεγειακὸς τῆς Παρθένου τῶν Ἀθηνῶν, ὁ ὑμνητὴς τῶν ἔρειπῶν τῶν Ἀθηνῶν, τῆς ἐπιβιβάσεως τῶν Ἀθηναίων εἰς τὰ πλοῖα διὰ τὴν Σαλαμίνα, ὁ ψάλτης τῆς κουκουβάγιας τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως, δὲν ἔγινεν ἀκόμη ἄξιός ὄχι μιᾶς πλατείας, ὄχι μιᾶς λεωφόρου, ὄχι μιᾶς ὁδοῦ, ἀλλ' οὔτε ἑνὸς ἀδιεξόδου δρομίσκου...

Καὶ ὅμως ποῖος ἔμνησε λιτώτερα, ἐπιγραμματικώτερα τὴν αἰώνιαν Ἑλλάδα, τὴν χρονικῶς ἀκατάμητον, τὴν ψυχικῶς ἀκατάλυτον, τὴν σκορπίζουσαν τὸ φῶς τοῦ νοῦ τῆς καὶ τὸ αἷμα τῆς καρδίας τῆς διὰ μέσου τῶν αἰώνων:

Χωρὶς τὴν ἐλευθερίαν τί θὰ ἦσουν, Ἑλλάς; Χωρὶς ἐσέ, Ἑλλάς, τί θὰ ἦταν ὁ κόσμος;

Ἐλάτε λαοὶ ὅλων τῶν ζωνῶν τῆς γῆς,

ἰδέτε τὸ στήθος ποῦ σὰς βύζαξε

τὴ καθαρὸ γάλα τῆς σοφίας;

πρέπει οἱ βάρβαροι νὰ τὸ κατασπαράξουν;

ἰδέτε τὰ μάτια ποῦ σὰς φώτισαν

μὲ τίς οὐράνιες ἀκτίδες τῆς ὁμορφιάς;

πρέπει νὰ τὰ τυφλώσουν οἱ βάρβαροι; Ἰδέτε τὴ φλόγα ποῦ σὰς ζέστανε ὡς τὰ τρισβαθὰ τῆς ψυχῆς

γιὰ νὰ νοιώσετε τί εἶστε,

τί θέλετε,

τί πρέπει νὰ γίνεται,

τὴν ὑψηλὴ εὐγένεια τοῦ ἀνθρωπισμοῦ σας,

τὴν ἐλευθερίαν σας;

πρέπει οἱ βάρβαροι νὰ τὴ σβήσουν;

Ἐλάτε λαοὶ ὅλων τῶν ζωνῶν τῆς γῆς,

δόστε χερὶ νὰ γίνῃ ἐλεύθερη

ἐκείνη ποῦ σὰς ἔκαμε ὅλους ἐλεύθερους

Χωρὶς τὴν ἐλευθερίαν τί θὰ ἦσουν, Ἑλλάς;

Χωρὶς ἐσέ, Ἑλλάς, τί θὰ ἦταν ὁ κόσμος;

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΚΟΥΡΤΙΔΗΣ

ΟΤΑΝ ΠΕΘΑΝΕ Η ΑΓΓΕΛΑ

ΔΙΗΓΗΜΑ (*)

Τὸ τραπέζι ἦταν εὐθυρό. Ὅλοι εἶχαν ὀρεξῆ, ἔτρωγαν, μιλοῦσαν, γελοῦσαν καὶ τὰ φαγητὰ ἔρχονταν τόνα κοντὰ στ' ἄλλο. Ὁ Γιάννης καὶ ἡ Ἀγγέλα, ἔτυχε νὰ κάθονται ἀντικρῦ, καὶ συχνὰ ἔρριχνε τὸ μάτι του, πότε στὸν ἕνα, πότε στὸν ἄλλο, ὁ παπα-Δανήλης, ποῦ γελαστός μιλοῦσε ἀδιάκοπα καὶ σκέπαζε ὅλων τῶν ἄλλων τὸ κέφι.

— Ἐ! κάτι λησμονήσαμε, εἶπε ὕστερα ἀπὸ λίγες μπουκιές.

— Μπᾶ, τί; ρώτησε ἡ γριὰ μάννα του.

— Τὸ βλογημένο, ἀποκρίθηκε καὶ ἔβαλε στὰ ποτήρια κρασί, ἕνα κοκκινέλι διάφανο ποῦ φάνταζε στὰ ποτήρια μ' ἕνα στεφάνι ἀφρό.

Ἐπιαν, ἀφοῦ εὐκλήθησαν καθὼς τὸ καλοῦσε ἡ μέρα. Τὸ πρῶτο ποτηράκι, ἀκολούθησαν καὶ ἄλλα· ἡ εὐθυμία μεγάλωνε.

— Κάτι λησμονήσαμε, ἔλεγε κάθε τόσο ὁ καλόγερος, ἐνῶ τίποτ' ἄλλο ἀπὸ τὸ κρασί δὲ θυμόνταν πιὸ πολὺ.

— Τὸ μόνο πρᾶμα, ποῦ δὲν ξεχνᾷ ἐκρινος ποῦ πίνει, εἶπε ὁ παπάς, ἀφοῦ σκούπισε καλὰ τὰ μουστάκια καὶ τὰ γένεια του μετὰ τὴν πετσέτα, εἶναι τὸ πιότη του. Ζαλίζεται, μεθάει τόσο, ποῦ νὰ λησμονήσῃ καὶ τὴν ὑπαρξὴ του τὴν ἴδια, μὰ τὸ κρασί, δὲν τοῦ φεύγει ἀπ' τὸ μυαλό!

Ἐλάσαν θορυβώδικα καὶ ὁ παπα-Δανήλης κουνούσε τὸ κεφάλι του; ἔτσι χωρὶς σημασία, γεμίζοντας πάλι τὰ ἀδειανά ποτήρια.

Ἡ Ἀγγέλα σηκώονταν μετὰ τὴν Κατερινούλα, ἐπαιρναν τὰ πιάτα καὶ ἔφεραν ἄλλα φαγητὰ. Στὰ πορτοκάλλια, ἄρχισε νὰ φέλνει τὸ «Ἡ παρθένος σήμερον» ὁ καλόγερος, καὶ βοήθησαν ὁ παπάς μετὰ τὸ Γιάννη. Ὑστερα

(*) Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενον.

ἀρχισαν τὰ τραγούδια καὶ μπήκανε στὸ γλέντι· δὲν ἄρῃσαν παραπονεμένο καὶ τὸ τραγούδι τῶν μπεκρήδων, ποῦ πήγαινε σύμφωνα μετὰ τὸν ἦχο ἐκκλησιαστικοῦ τροπάρου:

Τῶν μπεκρήδων ὁ χορός,
εὔρε πηγὴν τοῦ κρασιοῦ
καὶ θύραν τῆς ταβέρνας
εὔρω καγὼ τὴν ὁδὸν
διὰ τῆς κάνουλας. . . .

— Νὰ ποῦμε τὴ μαύρη ἀλήθεια, δὲν εἶναι καὶ κανένας ἀπὸ τὸ συναφί μας, ποῦ νὰ μὴν τὸ ἀγαπάει τὸ βλογημένο, εἶπε ὁ παπα-Σταῦρος, ποῦ σκεδὸν εἶχε ἀφήσει τὸ κατσούφιασμά του.

— Λοιπὸν ἄς πιοῦμε, ἔκαμε ἀνοιχτόκαρδα ὁ καλόγερος καὶ σήκωσε τὸ ποτήρι του, πρᾶμα ποῦ ἀμέσως τόκαμαν καὶ οἱ ἄλλοι.

— Λοιπὸν, ξανάπε, εἰς ὑγίαν σας· παπά μου, συμπέθερε, νὰ χαιρόμαστε τὴ Βασιλεία μας, μετὰ τὴν εὐκούλα σου, μάννα, γρήγορα στὸ γάμο σου νὰ ξαναπιοῦμε, Γιάννη, Ἀγγέλα ἐπίσης καὶ σύ, Κατερινούλα, νὰ γίνεις ἕνα καλὸ κορίτσι.

Καθέννας ἀποκρίνονταν μετὰ τὴν σειρά του. Ὁ παπα-Σταῦρος ἀκούσε ποῦ τὸν εἶπε «συμπέθερο» καὶ παραξενεύτηκε λίγο, μὰ νόμισε πὼς ἔκαμε λάθος. Οἱ νέοι κοκκίγησαν καὶ ἡ γριὰ ἔδωκε τὴν εὐκλή της. Ὑστερα εὐκλήθησαν καὶ οἱ ἄλλοι, καὶ ἔπιαν ὅλοι.

Ἀρχισαν πάλι τὰ τραγούδια· τώρα τὸ τραπέζι ἦταν ὅλο ζωὴ καὶ χαρὰ, ἀφοῦ καὶ ὁ Γιάννης ξεθάρρεψε, γελοῦσε καὶ κοίταζε τὴν Ἀγγέλα του πιὸ λεύτερα.

— Ἄς πιοῦμε, ἔκαμε μιὰ στιγμὴ ὁ παπα-Δανήλης, καὶ τσίγκρισε μετὰ τὸν παπα-Σταῦρο τὸ ποτήρι του λέγοντας:

— Είς ύγειαν, συμπέθερέ μου.

Ο άλλος σὰ νὰ τάχασε και κρατούσε τὸ ποτήρι, χωρὶς νὰ τὸ φέρνει στὰ χεῖλια του ἢ νὰ τὸ ἀφήνει κάτω.

— Μὰ τί λές, βλοσυρμένε; ρώτησε σοβαρά.

— Είς ύγειαν, συμπέθερέ μου, εἶπε και γιὰ δεύτερη φορά ὁ καλόγερος, κοιτάζοντάς τον στὰ μάτια, ἐνῶ προσπαθοῦσε νὰ εἶναι γελαστός.

— Μὰ ποῦθε συμπέθεροι;

— Πιὲ πρώτα κι' ὕστερα ξεμπλέγουμε τὰ συγγενολόγια μας!

Ο παπὰς τὸν κοίταξε καλά γιὰ λίγο.

— Δὲ σοῦ χαλάω τὸ χατήρι, εἶπε μόλις ἄγγιξε τὸ ποτήρι στὰ χεῖλια του και τὸ ἀκούμπησε στὸ τραπέζι, ἐνῶ ἐξακολουθοῦσε νάχει τὸ βλέμμα ριγμένο στὸν καλόγερο.

Ἡ 'Αγγέλα ἔγινε φωτιὰ μονάχη κι εἶχε χαμηλωμένα τὰ μάτια ἢ καρδιά της ἔτρεμε, σὰν τὸ πουλάκι ποῦ πιάστηκε στὴν παγίδα, και δὲν ξέρει ποιά εἶναι ἡ τύχη του. Ο Γιάννης, ἦταν περίεργος νὰ ἰδεῖ, ποῦ θὰ τελειώσει αὐτὴ ἡ ἱστορία κι ἄρχισε νὰ φοβᾶται γιὰ τὴν κάτι μάντευε.

— Λοιπὸν; ἀποροῦσε ὁ παπὰς.

Ο παπα-Δανήλης σιάχτηκε πάνω στὴν καρέκλα, χάρηδεψε τὰ γένηια του κι ἀφοῦ ξερόβηξε μιὰ, δυὸ φορές ἄρχισε νὰ λέει:

— Ἐχω νὰ σὰς φανερώσω μιὰ ἀνακάλυψη, ... Ἀπὸ καιρὸ ἤξερα τὸ μυστικό, ποῦ θὰ τὰκούσετε ὅλοι σας.

Ἡ γριὰ ἔβλεπε τὰ ζαρωμένα της χέρια, ποῦ τακουμποῦσε πάνω στὰ γόνατα, ἢ Ἄγγελα ἔστριβε μιὰ ἄκρη τῆς πετσέτας της και κοίταζε ἐπίμονα τὸ στρίψιμο αὐτό, ἐνῶ τὸ πρόσωπό της ἀλλάζε κάθε λίγο χρῶμα. Ἡ μικρὴ ἦταν στὴν κουζίνα.

— Λοιπὸν, ἐξακολούθησε ὁ παπα-Δανήλης θέλετε νὰ μάθετε γιὰ τὴν εἶπα τὸν παπα-Σταῦρο «συμπέθερο»; Ναι, νὰ τὸ ἐξηγήσω...

Και δίσταζε: «πὼς νὰ πετάξω τὸ λόγο; συλλογίζονταν καλά ἂν τὸ δεχθῆ μά σὰν δὲν θελήσει οὔτε νὰ τακούσει; Εἶμαι χαμένος...» Πέρασαν στὸ νοῦ του, οἱ ὑπολογισμοὶ ὅλοι κι οἱ σκέψεις, ποῦ εἶχε κάμει τόσες μέρες τώρα, και φαντάζονταν τὴ θέση του, ἂν δὲν κατάφερνε νὰ πεῖ ἕνα «ναί», ὁ παπὰς. «Ὅ, τι γίνεθαι θὰ γείνει» ἔκαμε μέσα του.

— Νὰ μὴν τὰ πολυλογῶ, ἄρχισε πάλι, μιλώντας ἀργά, νὰ τί τρέχει: Ἰδῶ και δυὸ

μῆνες, κατάλαβα πὼς τὰ παιδιὰ ἀγαπιοῦνται... ἀκόμα ὅμως, δὲν τὸ καλοξέρουν κι αὐτά... "Ε, ἦταν ἀπὸ τὸ Θεὸ νὰ συγγενέψουμε και δὲν πιστεύω νὰ φέρει κανένας μας ἐμπόδιο στὸ θέλημά του... Τὰ κατάλαβα τὰ παιδιὰ, τὸ Γιάννη και τὴν Ἄγγελα, ποῦ πιάσανε ἀγάπες μὰ ἄφησα νὰ ἰδῶ πρώτα... κεντήθηκαν, κεντήθηκαν... δὲν τὸ εἶπαν ἀκόμα...

Εἶχε προσπαθῆσει νὰ δώσῃ ἕναν εὐθυμὸ τόνο στὴ φωνή του, μὰ δὲν τὸ κατάφερε κι οἱ τελευταῖες λέξεις βγήκανε κρύα, σὰν μὲ τὸ σταυριό.

Κανένας δὲ μίλησε, μιὰ ἀμηχανία τοὺς κυρίεψε. Ο Γιάννης, κατάπληχτος ἀπὸ τὴν ἀνεπάντεχη ἐξομολόγηση, χλώμιασε κι ἔρριχνε πότε, πότε κλεφτὲς ματιὰς στὸν ἀδερφό του, γιὰ νὰ ἰδεῖ, πὼς τὸ πῆρε τὸ πρᾶμα, σταματοῦσε ὅμως τὸ βλέμμα του, στὸ σοβαρὸ ἐκείνου πρόσωπο, σκουντουφλισμένο πιὸ πολὺ ἀπὸ κάθε ἄλλη φορά. Κανένα αἶσθημα, δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ μαντευτεῖ, ἐκεῖ πάνω. Ο νέος ἦταν σὰ χαμένος, γιὰ τὸ δὲν τοῦ εἶπαν τίποτα ἀπὸ πρὶν, νὰ ξέρει τί νὰ κάμει, τί νὰ πεῖ. "Αν ἀκουε ἕνα «ὡς γίνεθαι τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου», ἦταν ἕτοιμος νὰ πέσει στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ παπὰ και νὰ χύσει ὅσα δάκρυα εἶχαν τὰ μάτια του γιὰ τὴ μεγάλη εὐτυχία τὰ χεῖλια ὅμως τοῦ ἀδερφοῦ του δὲν κουνιόνταν. Στὰ μάτια του, κάτι θὰ μπορούσε νὰ μαντέψῃ κανένας, μὰ κοίταζε χαμηλὰ κι ἔμοιαζε νὰ σκέφτεται. Ἡ Ἄγγελα ἦταν ἀχνή.

Ἐκαμ' ἕνα κούνημα μικρὸ ὁ παπὰς.

— Αὐτὰ τὰ πράματα, εἶπε μὲ βαθεῖα φωνή και χωρὶς νὰ σηκώσει τὰ μάτια του, δὲν κουβεντιάζονται ἐδῶ, στὸ τραπέζι αὐριο ἔχουμε μέρα, μεθαῦριο, παραμεθαῦριο...

Τὸ μέτωπο τοῦ καλόγερου ζάρωσε, σὰν ἀπὸ κάτι δυσάρεστο.

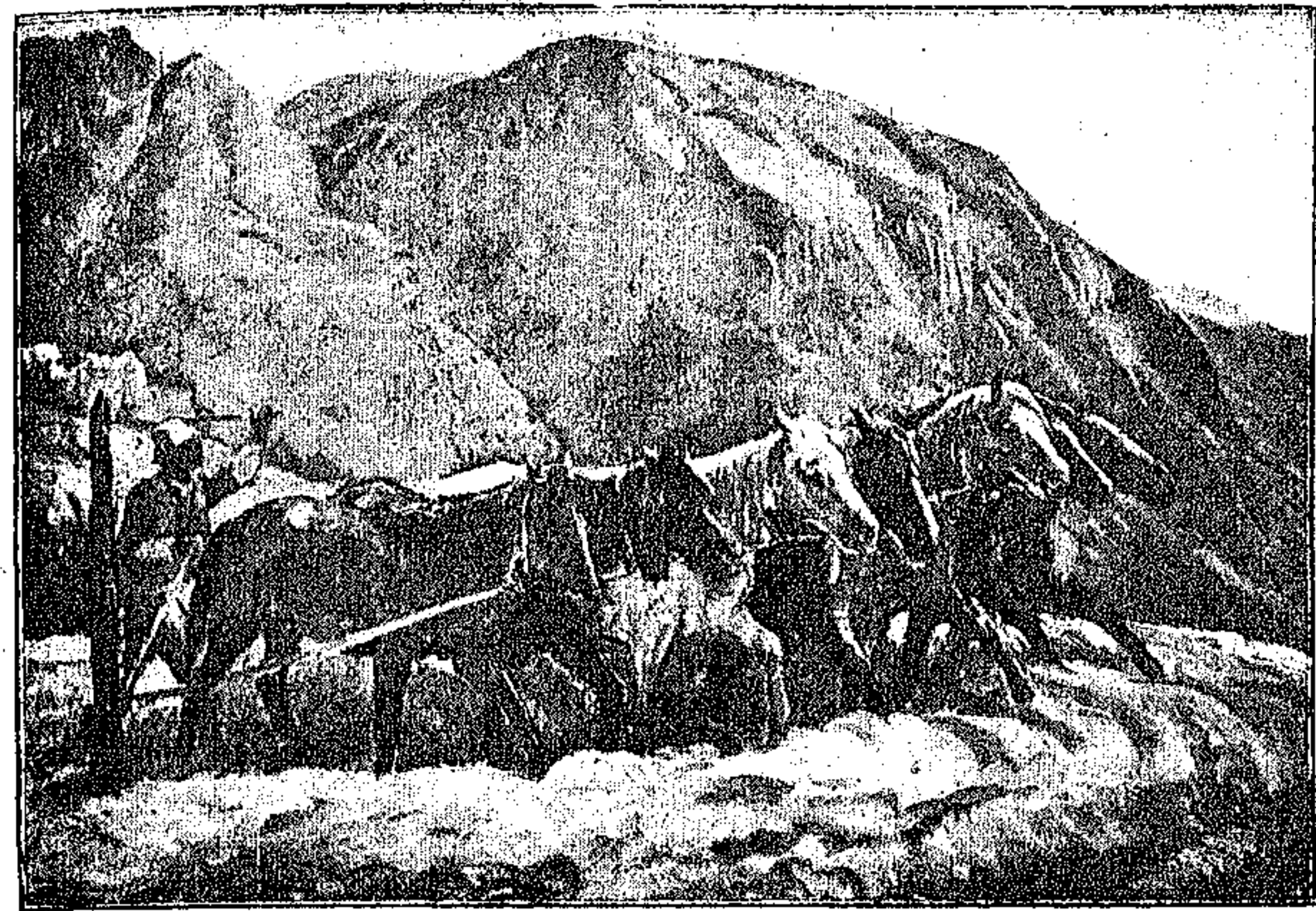
— Καλά, παπα-Σταῦρο, ἔκαμε, ὅπως θέλεις.

Κι ἀμέσως ἔπειτα, μ' ἕνα προσποιητὸ γέλιο, εἶπε.

— Ἀς μὴν ξεχνᾶμε και τὸ γλέντι μας δά!

Ἄδειασε τὸ ποτήρι του μονομιᾶς.

Λίγο-λίγο, ἄρχισαν νὰ τραγουδοῦν πάλι και φάνηκε, πὼς ὅλοι λησμόνησαν, ὅ, τι ἔγινε. Τὸ κρασί ἔμοιαζε νὰ θολώνει τις σκέψεις, ὡστὸσο ὁ καλόγερος ἔλεγε μέσα του,

JULIUS WENTSCHER

ΑΛΟΓΑ ΤΟΥ ΟΡΓΩΝΟΥΝ

πὼς θὰ κατάφερνε τὸν παπα-Σταῦρο, γιὰ τὴν εἶχε μὲ τὸ μέρος του, τὸν ἔρωτα τῶν παιδιῶν. Αὐτὸ τοῦ ἔλειπε τώρα, νὰ χάσει μιὰ τέτοια περιστάση μοναδική, ποῦ θὰ δίνε τὴν ἀδερφή του σὲ νοικοκυρόπουλο μὲ ἔργο, μὲ μέλλον! Ο παπὰς πάλι, κατάπινε λόγοι σὰν και τοῦτα: "Ὅστε γι αὐτὸ μὲ κάλεσε ἐσὺ!... ἔννοια σου και δὲ θὰ μὲ γραπώσεις!... καλὴ φάμπρικα θέλησες ν' ἀνοίξεις γιὰ νὰ βυζαίνεις...

Τὸ δύστυχο παιδί, ὁ Γιάννης, δὲν ἤξερε ἂν ἔπρεπε νὰ γελάει και νὰ τραγουδοῦ ἢ νὰ λυπάται. Γιὰ νὰ μὴ δείχνει τίποτα, ἔκανε ἥπως κι οἱ ἄλλοι, μὰ ποθοῦσε νὰ ἦταν μόνος και νὰ κλαίει, νὰ κλαίει...

Πὼς ἔρχονταν τόσο μαῦρα γι αὐτὸν τὰ πράματα!... Ἡ Ἄγγελα μιὰ φορά, θὰ γίνονταν γυναῖκα του, ναί, "Αν ἔλεγε ὅμως ὅχι ὁ ἀδερφός του;... "Ας ἔλεγε ὅ, τι ἤθελε κείνος. Δὲν ἀρνήθηκε δὲν κιολας, μὰ

εἶπε ὁ ἀνθρώπος, ὅτι θὰ τὰ κουβεντιάζαν. Ἡσύχασε λίγο ἡ καρδιά του μὲ τὴν τελευταία αὐτὴ σκέψη, ἀλλὰ ἔπειτα, πάλι ἄρχισαν νὰ τὸν θλίβουν οἱ ἀμφιβολίες.

"Αν ἔλεγε: ὄχι;... Θὰ τοῦ γύριζε λόγο τάχα, δὲ θὰ τὸν ἀκουε;... Και γιὰ φαντάσου νὰ μὴν τὸν ἔγει εἰδοποιήσῃ ἐκείνη ἢ τιποτένια, ἢ ἀθλία... ἢ ἀγάπη του... Νὰ μὴν τὸν ἀκουε;... "Ὅλα, ὅλα θὰ τὰ ἔκανε, ἀρκεῖ νὰ γίνονταν ἡ Ἄγγελουλα γυναῖκα του. "Ἔτσι λοιπὸν ἀπόφαση!... Μὰ πάλι...

Εἶδε μὲ τὴν ἀνάμνηση τὰ περασμένα χρόνια, σὲ τόσες ζωντανὲς εἰκόνες. Και πάντα μέσα σ' αὐτές, φαίνονταν καθαρά ἢ μορφὴ τοῦ παπα-Σταῦρου, ἐδῶ ὅλο φροντίδα, ἐκεῖ μὲ μιὰ πατρικὴ ἀγάπη, κάτω ἀπ' τὸ σοβαρὸ πρόσωπο, κι ἀλλοῦ κατσοφιασμένη. Δὲν πρόφτανε νὰ καλοκαιτᾶξει τις εἰκόνες και χάνονταν, μὰ τις ἐνωθε καλά, γιὰ τὴν εἶχε ζήσει!

"Όλον αυτόν τόν καιρό, ούτε είχε σκεφτεί ποτέ να παρακούσει τις συμβουλές του παπᾶ, μὰ ἀπὸ τότε πού γνώρισε τὴν Άγγελα...

— Άγάπη μου, Άγγελα, εἶπε μέσα του μὲ πόθος, γιὰ πένα ἢ λὰ τὰ κάμω!

Καλά, καὶ πῶς θὰ τοῦ ἔργονταν τοῦ ἀδερροῦ; Θάνατος βέβαια.

Άχ! πῶς ἀπελπίζονταν τόσο γρήγορα! Θὰ τὰ κουβέντιαζαν, εἶχε πεῖ ὁ παπα-Σταῦρος, δὲν εἶπε ὄχι.

"Όμως, καθὼς οἱ ἄνθρωποι συνηθίζουν, νὰ πιστεύουν τις πιὸ πολλές φορές στὸ κακό, ἄκουε κι αὐτὸς σὲ κάποιον λυπηρὸ προαίστημα, πού τὸν ἔκανε νὰ χάνη τὸ μυαλό του. Κι ἔβανε μὲ τὴ σκέψη, θανάτους ἀπὸ τὴ στενοχώρια κι αὐτοχτονίες.

Τραγουδοῦσε κῦτε-κῦτε μὲ τοὺς ἄλλους μηχανικά.

Ἡ Άγγελα εἶχε φύγει ἀπ' τὸ τραπέζι κι ἀκόμα δὲ φάνηκε τόση ὥρα. Ἴσως θά-κλαιγε, πεσμένη κάπου, μὲ τὸ πρόσωπο κρυμένο στὰ χέρια. Νὰ ἦταν μιὰ στιγμούλα κοντὰ της, νὰ τῆς πεῖ... νὰ τὴν παρηγορήσει...

Πραγματικά ὅμως, ἂν ἤθελε νὰ βρεθεῖ σιμὰ της, ἦταν γιὰ αὐτὸς εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ παρηγοριὰ καὶ συμβουλή, γιὰ νὰ πάρει μιὰ ἀπόφαση.

Μὰ ἡ Άγγελα δὲν ἦταν πεσμένη πουθενά, κι οὔτε ἔκλαιγε, μόνο ταχτοποιοῦσε τὴν κουζίνα μαζί μὲ τὴ μικρή. Εἶχε νευρικότητα καὶ μουρμουρίζε. Σκέφτονταν, πῶς ὁ Γιάννης της, θάχε ἀνάγκη ἀπὸ κουράγιο.

— Άν τὸ καταφέρει ὁ παπᾶς!... ἔκαμε μιὰ στιγμὴ κι ἄφησε τὰ ὄρατα της μάτια, νὰ πλανηθοῦν πάνω ἀπ' τις στέγες τῶν σπιτιῶν, πέρα, στοὺς κόρφους τοῦ ψηλοῦ βουνοῦ.

Ἦταν πολὺ ὁμορφὴ ἐκείνη τὴ στιγμὴ, μὲ ὅλη της τὴν ὁμορφιά, μαζωμένη στὴν ἔκφραση τῶν ματιῶν καὶ σὲ δύο γραμμὲς τοῦ προσώπου, πού ἔδειχναν κάτι σὰν ἀμφιβολία, σὰν ἀνηξερωσύνη.

— Μὰ θὰ τὸν καταφέρω κι ἐγώ, ἐξακολούθησε μέσα της σὲ λίγο' πόσο κουτὴ ἦμουνά τόσο καιρό, νὰ μὴν τοῦ πῶ μιὰ φορὰ, ἀφοῦ αὐτὸς ἔτρεμε ν' ἀνοίξει τὸ στόμα του!... Κι ἄκουσέ τον τώρα, τραγουδάει μὲ τοὺς ἄλλους, ἐνῶ θάπρεπε νὰ φωνάξει, νὰ πεῖ πῶς...

"Ἐνα δάκρυ λαμποκόπησε στὴν ἄκρη τοῦ ματιοῦ της' τὸ σφόγγισε μὲ θυμὸ κι ἔπιασε κάτι νὰ κάνει.

* * *

Ὁ παπα Σταῦρος ἀνιῶσε τὴν πόρτα τοῦ κελλιοῦ καὶ μπῆκε πρῶτος μέσα' ὁ Γιάννης τὸν ἀκολούθησε.

Εἶχε βραδυάσει, κι ἔπεφτε ἀδιάκοπα ἡ φιλὴ βροχὴ καθὼς καὶ τὸ πρῶτ.

Στὸ μικρὸ δωμάτιο, τσιτσιρίζε ψυχοραγώντας τὸ καντήλι, μὰ ἦταν σκοτεινὰ καὶ μόνις μπορούσε κανεὶς νὰ διακρίνη τὰ λίγα ἔπιπλα. Ὁ νέος κάθισε μαλακά, πάνω σὲ μιὰ καρέκλα, κι ἀκούμπησε τὸ χέρι στὸ τραπεζάκι, καὶ στὴν παλάμη τὸ κεφάλι του, ἐνῶ ὁ παπᾶς ἔψαχνε νὰ βρῆ τὰ σπέρτα. Παιδεύτηκε κάμποσο, ὡς πού ν' ἀνάψει ἕνα κερί, κι ὕστερα κάθισε κι αὐτὸς, στὸ κρεβάτι του.

Κράτησε γιὰ λίγο σιγὴ καὶ δὲν ἀκούονταν οὔτε οἱ ἀναπνοὲς τῶν δυὸ ἀνθρώπων' ἀνάσαιναν τύσο σιγανά, σὰν νὰ μὴν ἤθελε ὁ καθένας νὰ κάμει αἰσθητὴ τὴν παρουσία του. Ὁ Γιάννης κοίταζε ἐπιμονα τὸ μισοκαμένο σπιρτόξυλο στὸ τραπέζι, καὶ δὲν τολμοῦσε νὰ γύριση τὰ μάτια του, γιὰτι αἰστάνονταν πάνω του τὸ βλέμμα τοῦ ἀδερροῦ.

"Ἐνας ἀνασασμὸς τάραξε τὴν ἡρεμία. Ὁ Γιάννης ἦταν ἔτοιμος ν' ἀκούσει τὸν ἐξάψαλμο, καὶ μιὰ λαφριά ἀνατριχίλα στὸ κορμί του, ἔδειχνε πῶς εἶχε πάρει κάποια κακὴ ἀπόφαση ἢ κάποια καινούργια τέλος, πού δὲ μπορούσε νὰ μαντέψει ἂν θάβγαине σὲ καλὸ.

Ὁ παπᾶς ἔκαμε ἕνα μικρὸ κούνημα κι ἄρχισε μὲ παραπονιάρικη φωνή:

— Ἦ ἔκαμες βρέ;

"Ἐγινε μιὰ μικρὴ παύση.

— Ἦ σκέφθηκες καλὰ; ἐξακολούθησε καὶ πάλι σιῶπασε σὰ νὰ μὴν εἶχε κουράγιο νὰ προχωρήσει.

Ὁ Γιάννης ἔμεινε ἀκούνητος στὴ θέση του. «Πές, πές, συλλογίζονταν, πές ὅ,τι κι ἂν θέλεις θὰ πάω νὰ πνιγῶ στὴ θάλασσα, νὰ τελειώσουν ἔλα, μιὰ φορὰ καὶ καλὴ.

Οἱ πρῶτες ἐντυπώσεις, πού πολὺ λίγο εἶχαν δουλευτεῖ ἀπὸ τὴ σκέψη, τὸν κρατοῦσαν ἀκόμα. Μάλιστα, δὲν ἤθελε νὰ σκεφτεῖ καθόλου, γιὰ νὰ μὴ γεννηθοῦν ζη-

τήματα στὸ μυαλό του, πού ἐνιωθε πῶς δὲ θὰ μπορούσε νὰ τὰ λύσει. Ἀγωνιοῦσε κι ἂν ἦταν δυνατὸ, θ' ἀνάγκαζε τὸν ἀδερφό του, νὰ τὰ πεῖ ὅλα μαζί ὅσα θάλεγε, νὰ τελειώσει τὸ βασανιστήριο' ἐκεῖνος ὁμως, πετοῦσε ἀπ' ἕνα λόγο μόνο!

Σὲ λίγο σὰν νὰ λύθηκε ἡ γλωσσο του.

— Ἀκοῦς, ἀκοῦς! ἔκαμε μὲ μιὰ ἀπογοήτευση στὴν ἔκφρασή του. Ἦ πηγες καὶ μοῦ ἔφτιασες; Ἀχ, παιδί ἀσυλλόγιστο κι ἀνέμυαλο! Ἐσύ!... ἐσένα τέτοια σοῦ πρέπει; Ἐρημος, μαγκούφης ἦσουνά καὶ κοίταζες αὐτὴ; τὸ συλλογίστηκες καλὰ;... ἔλα νὰ τὸ ἐξετάσουμε μὲ τὴ λογικὴ. Ἦ εἶναι αὐτὴ; Μιὰ πεντάφτωχη, μιὰ μαγκούφα, οὔτε σῶ, οὔτε τίποτα ἔχοντα! Ἦ τίποτα, τίποτα' καὶ τὰ ρούχα πού φοράει δὲν τὰ ὀρίζει. Ἦ ἔλα λοιπόν, ἀνιῶσε σπῆτι καὶ συφερέψου! Καὶ μὲ τί θὰ στρώσεις νὰ κοιμηθεῖς; πού θὰ καθήσεις; πού θὰ φᾶς;

Σιῶπασε μισὸ λεπτό, γιὰ νὰ ἴδῃ τί ἐντύπωση ἔκαναν τὰ λόγια του στὸ Γιάννη.

Ὁ νέος εἶχε γυρίσει τὸ κεφάλι του ἀπ' τὸ ἄλλο μέρος, γιὰ νὰ κρύβει στὴ σκιά λίγα δάκρυα, πού πετιόνταν σὰν κόμποι στὰ μάτια του, κυλοῦσαν ἀργά, κι ἔσταζαν ἀπὸ τὸ πηγούνι στὸ ρούχο του. Ὁ παπα-Σταῦρος τὸν κατάλαβε πού ἔκλαιγε. «Ἄν τὸν φέρω στὴν εὐθείαν ὁδόν, εἶπε μέσα του, τὸν ἔφερα' πάει νὰ συντρίψει τὴν εὐτυχία της ζωῆς του ὅλης... Ὁ βρωμοκαλόγερος ὅμως δὲ θὰ γελάσει πίσω μου, ἄς εἶναι βέβαιος».

Εἶχε πεποίθησε πῶς θὰ κατάφερνε τὸ Γιάννη νὰ τὸν πάρει μὲ τὸ μέρος του, ἂν καὶ ἦταν ἔρωτας στὴ μέση. "Ἦξερε καλὰ, τί δύναμη εἶχε πάνω στὴ θέληση τοῦ ἀδερροῦ του.

"Ἀρχισε πάλι νὰ λέει, μὰ ζωηρὰ τώρα, θυμωμένα καὶ μὲ κομμένες φράσεις. Ἦταν ἡ φούρια του ὅλη, γιὰ τὸν παπα-Δανήλη στὸν ἀδερφό του, ἔφτανε νὰ πεῖ ἕνα: ὄχι παλιόπαιδα, φεύγ' ἀπὸ μπροστά μου!

— Ἀποκρίσου λοιπόν! ἔκαμε. Ἦ θὰ φτιάσεις, πῶς θὰ ζήσεις αὔριο;... Φταίω κι ἐγώ, πού σ' ἄφησα λιγάκι λεύτερο τὸν τελευταῖον καιρὸ γιὰτι... γιὰτι εἶπα πῶς εἶχε βάλει μυαλό. Φαντάσου νάσουνά ἀβέρτος, τί κυβέρνειο θάκανες!... Γιὰ ὅλα μοῦ ἔλεγε, μὲ ρωτοῦσε, γι αὐτό, οὔτε τσιμουδιά' γιὰ τὸ σπουδαιότερο, τὴ ζωὴ σου

τὴν ἴδια! Ἦ καταλαβαίνεις τί πηγες καὶ μοῦ ἔφτιασες; Κι ἂν δὲν προλάβαινα, ἂν τὸ ἔπαιρνα εἰδηση πολὺ ἀργά;...

Πάλι σιῶπασε κι ἔκαμε ἕνα κούνημα μὲ τὸ χέρι, σὰ γιὰ νὰ σφογγίσει ἰδρώτα ἀπ' τὸ μέτωπό του. «Δὲ μιλάει, κλαίει, συλλογίστηκε' τάχα νὰ μετανοιῶνει; Μὰ τί τὸν θέλω τώρα, πού τάχει μπλεμένα τὰ πράματα, ἐκεῖνος ὁ... ἐκεῖνος ὁ τράγος...

Ὁ Γιάννης ἔσκυψε κι ἔκρυψε τὸ πρόσωπο μέσα στὰ χέρια του. Δὲν καλοπρόσεχε τὰ λόγια τοῦ παπᾶ' ἔκανε μιὰ σιγανὴ κουβέντα μὲ τὸν ἑαυτὸν του. «Βάρα μαχαιριές, ὅσες μπορεῖς, ἔλεγε, φτάσε ὡς τὸ κόκκαλο' καὶ τυράγνησέ με Ὀβραίικα' ἐγὼ ὅσα κι ἂν πεῖς δὲ θὰ τὰ λογαριάσω τούτη τὴ φορὰ. Σὲ ὅλα καλὸς καὶ χρυσὸς εἶσαι, μὰ ἐδῶ... Ἄκοῦς πῶς θὰ ζήσω!... καθὼς ζοῦνε καὶ τόσοι ἄλλοι ἄνθρωποι!»

Καὶ σταματοῦσαν μὴ στιγμὴ τὰ δάκρυά του' κι ἄρχιζαν πάλι, μόνις ἔπαυαν οἱ σκέψεις.

Ὁ παπᾶς θύμωνε, πού δὲν τοῦ ἀποκρίνονταν, ἀκόμα καὶ γιὰ ν' ἀντιλογηθεῖ.

— Ἦ μουντζοκλαῖς; ἔκαμε ζωηρὰ. Ἦ νὰ τὰ κάμω ἐγὼ τὰ κλάματά σου;

Καὶ σὲ λίγο ἄρχισε μὲ σιγανώτερη καὶ πνιραπονιάρικη φωνή.

— Πές μου, βρέ Γιάννη, τὸ κακό σου θέλω καὶ λέω αὐτὰ τὰ λόγια ἐγώ; Στὸ Θεὸ πού πιστεύουμε καὶ θὰ μᾶς κρίνει αὔριο, πές μου! Γιὰ σκέψου λιγάκι καλύτερα, λαγάρισε τὸ μυαλό σου καὶ μὴν τὰ παίρνεις τόσο ἀλαφρὰ τὰ πράματα... Ἦ εἶναι αὐτὴ ἡ ἄγγελα; Μιὰ πεντάφτωχη, μιὰ γύμνα. Ἦσύ, ἕνα νοικοκυρόπουλο, μὲ παρουσία, μὲ δουλειά, μὲ τὸ μέλλον σου ἀνοιχτὸ μπροστά...

"Ἐπαιρνε σιγά, σιγά, τὸ θυμωμένο του τόνο.

— Κι ἐκεῖνος, εἶδες μὲ τί μασκαριὰ μᾶς ἔπαιξε τὴ δουλιὰ! Νόμισε πῶς θὰ μὲ μπλέξει στὸ τραπέζι καὶ θὰ μοῦ κλέψει τὸ λόγο' εἶπε, πῶς μὲ τὸ μυαλό θολωμένο ἀπ' τὸ κρασί, θὰ μπερδεύουν καὶ θάλεγα τό, ντί. Χρῆ, ἂν ἔχει αὐτὸς μιὰ, ἐγὼ ἔχω ἕκατὸ πονηράδες... Καλὰ δὲν ἤθελα νὰ πάω.

"Ἐφερε πάλι τὸ μαντήλι του στὸ μέτωπο.

«Γελεύωσες ἡ ἀκόμα; συλλογίστηκε ὁ Γιάννης, κι ἀνασῆκωσε τὸ κεφάλι του καὶ

τὸ ἀκούμπησε στὴν παλάμη. Ἰὰ μάτια του, κόκκινα καὶ πρισμένα, δὲν τὰ γύριζε καθόλου στοῦ παπᾶ τὸ μέρος.

Ἡ σιγή τούτη τὴ φορά κράτησε κάμποσο, κι εἶχεν ἐκείνη τὴ θλίψη μιᾶς νύχτας στὸ δωμάτιο ἔριμου νεκροῦ, ποῦ δὲν εἶναι κανένας νὰ τὸν κλάψει. Ὁ παπα-Σταῦρος ἄρχισε ν' ἀμφιβάλλει τώρα γιὰ τὴ δύναμη τῆς ἐπιρροῆς του στὸ Γιάννη. Μὲ τόσα ποῦ εἶπε, δὲν κατάφερε νὰ τοῦ βγάλει μιὰ ἀπόκριση, κι αὐτὸ ἦταν μεγάλη ἀπόδειξη πὼς δὲν ἤθελε νὰ κάμει ὅτι τοῦ ἔλεγε. Μιὰ πικρα κι ἀπογοήτευση τὸν κυρίευε. Νὰ δουλεύεις γιὰ τὸ καλὸ ἐνὸς ἀνθρώπου καὶ νὰ μὴ θέλει ν' ἀκούσει τις συμβουλές σου! Καὶ ἴσως νὰ φαντάζεται πὼς τὸν καταστρέφεις!

Ὁ ἄλλος, στὴν καρέκλα του πάνω, μ' ἐπιμονὴ ἔλεγε καὶ ξανάλεγε μέσα του, πὼς θάκανε γυναῖκα του τὴν Ἀγγέλα. Ναί, τὸ εἶχε πάρει ἀπόφαση νὰ λευτερωθεῖ πιά ἀπὸ τὸ ζυγὸ τοῦ μεγάλου ἀδερφοῦ. Ἐκεῖνο ποῦ τὸ θεωροῦσε σὰ φροντίδα ὡς χτέος, ὡς σήμερα τὸ πρῶτ' ἀκόμα, τώρα γίνονταν ζυγὸς καὶ μάλιστα ἀβάσταχτος. Ὁ ἀνοιγε σπῆτι δικό του, θὰ ζοῦσε μὲ τὴν γυναικούλα του... Χρωστοῦσε βέβαια τόσα καὶ τόσα σ' ἐκεῖνον, μὰ δὲν ἦταν λόγος αὐτός, νὰ μείνει πάντα κοντὰ του, σὰ σκυλὶ στὸν ἀφέντη!

Θὰ τοῦ ξεπλήρωνε σιγά, σιγά—τις εὐεργεσίες, τὰ καλὰ, τὰ τόσα καλὰ. Γιατί δὲν ἦταν πατέρας του, νὰ ἔχει ὑποχρέωση νὰ τοῦ τὰ κάμει... Ὅμως ἀγαποῦσε τὴν Ἀγγέλα!

«Γιὰ ἰδέες, συλλογίστηκε ὕστερα, ποῦ ἔφτασε; νὰ γίνω τόσο ἀχάριστος».

—Πές μου, τί λές; ρώτησε ὁ παπᾶς δισταχτικά, ἐνῶ ἔξυγε μὲ τὸ χέρι ποῦ τὸ κεφάλι, ποῦ ἔκαιε κοντὰ του.

Ὁ Γιάννης ἐνιωθε ὅτι ἔπρεπε νὰ κάμει τώρα τὸ ζωηρὸ κι ἀπότομο κούνημα, γιατί αἴριο κρῦναν τὰ πράγματα κι ἴσως νὰ μὴν εἶχε τὸ θάρρος πιά. Ἰὰ τὴν ἀγάπη, ὅλα θυσία...

—Ἰὴν Ἀγγέλα τὴν ἀγαπᾶ... Ἥθ' τὴν πάρω, εἶπε μὲ φωνὴ ποῦ ἤθελε νὰ ἦταν ἡρεμὴ, μὰ ἔτρεμε.

«Μοῦ ἔφυγε, πάει» πέρασε μιὰ ἰδέα ἀπὸ τὸ μυαλὸ τοῦ παπᾶ.

—Ὅχι, ἔκαμε ἡσυχὰ χωρὶς θυμὸ, σὰν νάθελε νὰ ἐπιβληθεῖ μὲ τὴν ἡρεμία, ἐγὼ δὲ δίνω τὴ συγκατάθεση καὶ τὴν εὐκὴ μου. Ἔ! ποῦ πᾶς;... τέτοια ὥρα... στάσου.

Μὰ ὁ Γιάννης βγήκε ὄξω, διάβηκε γρήγορα τὴν αὐλὴ τῆς ἐκκλησίας καὶ πέρασε στὸ δρόμο.

(Τὸ τέλος εἰς τὸ ἐρχόμενον)

ΝΙΚΟΣ Δ. ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΑΡΑΛΟΓΕΣ

Η ΣΤΟΙΧΙΩΜΕΝΗ ΟΜΟΡΦΙΑ

Ὁμορφη ἤμουν σὰν καμιὰ ἄλλη· τὸ γροικοῦσε
Νὰ τὸ λέν μικροὶ μεγάλοι
Κι' ὁ ἄρχοντας, ποῦ μὲς στὸ κάστρο μόνος ζοῦσε
Καὶ στὸ νοῦ του στοχασμὸ κακὸ εἶχε βάλει.

Βρῆκε αἰτία νὰ πιαστῇ μ' ἄρχοντα ξένο·
Τοὺς στρατιῶτες του ἐτοιμάζει.
Καὶ ζητώντας ἄρχηγὸ νάχη ἀντριωμένο,
Τὸν καλὸ μου στέρνει ἀμέσως καὶ φωνάζει.

«Τὴν τιμὴ μου ἐσὺ—τοῦ λέει—θὰ διαφεντέψης.
Ἡ τοῦ ἔχτροῦ μου θὰ πατήσης
Κάστρο, χώρα καὶ θὰ τότε ξολοθρέψης,
Ἡ ἐδῶ πέρα ζωντανὸς νὰ μὴ γυρίσης».

Μ' ἀποχαιρετᾶ ὁ καλὸς μου. Μὲ θλιμένα
Μάτια, ποῦ εἶναι πόνου βρῦση,
Μοῦ τὸ λέει, πὼς τὸ ἐνωσε ὅτι μέσα σ' ἕνα
Φίλημά μου τὴν ψυχὴ μου ὅλη εἶχα κλείσει.

Ὅλοι ἰᾷξεραν στὴ γῶρα ὅτι ἀγρυπνοῦσα
Κλαίγοντας κι ὅτι εἶχα τάξει
Ἐκκλησιά νὰ χτίσω στὴ γλυκοματοῦσα
Παναγιά τὸν ἀκριβό μου νὰ φυλάξῃ...

Οἱ στρατιῶτες νικητὲς ἔρχονται πίσω.
Τρέμει ἀπὸ χαρὰ ἡ καρδιά μου·
Τὸν καλὸ μου σὲ λιγάκι θ' ἀντικρύσω·
Καὶ γιὰ νὰ διαβῇ ἄνθια τοῦ ἔχω στρώσει χάμου.

Τις στιγμές, ποῦ ἀργὰ περνοῦνε, λογαριάζω.
Γιατί ἀργεῖ ὁ καλὸς μου τόσο;
Ἀνυπόμονη στὴ θύρα ὅλο κοιτάζω.
Δὲ μπορῶ ἀπὸ ἐκεῖ τὰ μάτια νὰ σηκώσω.

Μιὰ στιγμὴ ὁ πιστὸς ἀκόλουθός του μπαίνει.
Μὲ φωνὴ σβηστή μοῦ λέει:
«Τὸν προσμένεις;... Δὲ γυρνοῦν οἱ πεθαμένοι!
Τὰ στερνὰ σοῦ φέρνω λόγια του...» καὶ κλαίει.

Καὶ σὲ λίγο μὲς στὸ αὐτὶ μοῦ ψιθυρίζει :
 «Δὲν τὸν σκότισε ἔχτροῦ χέρι.
 Τὸ φρονιά του ὁ στρατιῶς ὄλος τὸν γνωρίζει,
 Μὰ κανένας δὲν τολμάει νὰ εἰπῇ ὅ,τι ξέρει . . . »

Λὲ θυμᾶμαι πῶς σκοτείνιασε τὸ φῶς μου.
 Δὲν τὸ ξέρω πῶς ζῶ ἀκόμα,
 Πῶς ἐγένηκε τὸ κλάμα σύντροφός μου
 Καὶ τὸ γέλιο μοῦ ἔχει φύγει ἀπὸ τὸ στόμα.

Μὰ θυμᾶμαι . . . Κάποια ἡμέρα, ἐνῶ θρηνοῦσα
 Ὁ ἄρχοντας μοῦ παραγγέλλει :
 Τόσο ὥραία μ' αὐτὸν θὰ ἔπρεπε νὰ ἔξοῦσα.
 Ὅχι νὰ μὴν πῶ, ἄλλο μήνυμα μοῦ στέλνει.

Ὅμορφη μέσα στὴ χώρα σὰν κ' ἐμένα,
 Τὸ λὲν ὅλοι, δὲν εἶναι ἄλλη.
 Ὅμορφη ὅσο καὶ σὲ χρόνια περασμένα,
 Ποῦ ἀδερφόνονταν τὰ νιάτα μὲ τὰ κάλλη.

Τὰ μαλλιά μου μὲ χρυσῆ θάλασσα ἐμοιάζαν
 Καὶ τὰ μαῦρα μου τὰ μάτια
 —Δυὸ ξαφείρια—φρόνιμα ὅσο κι' ἂν κοιτάζαν
 Τὶς καρδιὲς παλληκαριῶν κάναν κομμάτια.

Κόκκινο σὰν τὸ κεράσι εἶχα τὸ ἀχεῖλι
 Κι' ὁ λαιμὸς κρῖνος ποῦ ἀνθοῦσε,
 Τὸ κορμί μου σὰν τριαντάφυλλο τοῦ Ἀπρίλη
 Παρθενιάς δροσιὰ καὶ χάρη ὄλο σκορποῦσε.

Ὅμορφη ἤμουν σὰν καμιὰ ἄλλη μὲς στὴ χώρα
 Τ'ὄλεγαν μικροὶ μεγάλοι.
 Ὅμορφη εἶμαι σὰν καὶ τότε λὲν καὶ τώρα,
 Ποῦ τὰ χρόνια ἐφέραν χιόνια στὸ κεφάλι.

Τ'ὄξερα, πῶς νέοι καὶ γέροι μ' ἀγαποῦσαν
 Κ' ἦταν πρόθυμοι νὰ δώσουν
 Καὶ τὴν ἴδια τὴν ψυχὴ τους, ἂν μπορούσαν
 Ἔτσι λίγο στὴν καρδιά μου νὰ σιμώσουν.

Μὰ ὅλοι μένανε μονάχα μὲ τὸν πόθο . . .
 Ἡσυχία ἢ ψυχὴ τους νάχη
 Τὸ θεὸ παρακαλῶ τώρα, ποῦ νιώθω
 Ποιὸς ὁ πόνος τῆς καρδιάς ποῦ ζῆ μονιάχη.

Μὰ ποτὲ τὴν ἡσυχία νὰ μὴ γνωρίση
 Μὲς στὸ σκοτεινὸ τὸν Ἄδη
 Καὶ νὰ τρέμη ἴσα ποῦ νάρθη ἢ στερνὴ κρίση
 Κεῖνος ποῦ ἔφερε στὸ νοῦ μου τὸ σκοτάδι.

Ὅμορφη ἤμουν μὲς στὴ χώρα σὰν καμιὰ ἄλλη
 Φανερά τ'ὄλεγαν ὅλοι.
 Ὅμορφη ὅταν κ' ἢ στιγμὴ ἔφτασε ἢ μεγάλη
 Νὰ μᾶσω ἀνθία στῆς Ἀγάπης τὸ περβόλι,

Κάποια μέρα ξάφνου πρόβαλεν ἔμπρός μου
 Ἦ ὁμορφο τὸ παλληκάρι,
 Ὁ στρατιώτης, ποῦ στολίδι ἦταν τοῦ κόσμου,
 Ποῦ ἦταν πρῶτος στὸ σπαθὶ καὶ στὸ κοντάρι.

Ἦν καρδιά μὲ μιὰ ματιὰ μου τοῦ τῆ δίνο
 —Θύμηση γλυκιὰ καὶ λύπη!—
 Ἀπ' ἀγάπη στὴ ματιὰ του μπροστὰ σβύνω
 Κ' εἶχε γίνει ὄλ' ἡ ζωὴ μου καρδιοχτύπι.

Καὶ σὲ λίγο μὲς στὴ χώρα ὄλοι τὸ ξέραν
 Ποιὸν καὶ πῶς τὸν ἀγαποῦσα.
 Ἦ ἴδια τὸ εἶχα διαλαλήσει. Κ' ὑποφέραν
 Μὲ περίχαρη ματιὰ σὰν τοὺς κοιτοῦσα.

Δὲν ἀργῶ νὰ πάω στὸ κάστρο . . . «Ἦρθα, Νά με!
 Ἀρχοντα, ὑποταχτικὴ σου . . . »
 Σι δερόπορτες ἀνοίγουν καὶ περνᾶμε.
 «Ὅλη τώρα ἡ δύνναμή μου—λέει—δική σου».

Καὶ κρατῶντας με ἀπ' τὸ χέρι πρὸς τὸ θρόνο
 Τὸ χρυσὸ του μὲ πηγαίνει . . .
 Ὅμορφη ἤμουν . . . Τὰ ξανθὰ μαλλιά μου ἀπλάνω.
 Ἀπ' τὸν πόθο εἶναι ἡ φωνὴ του σὰν πνιγμένη.

Ὅμοια τίγρη, ποῦ ἔχει στήσει ἄγριο καρτέρι,
 Ξάφνου ἀπάνω του χυμίζω
 Τὸ κρυμμένο μὲς στὸν κόρφο μου μαχαῖρι,
 Πρὶν μὲ νιώση στὴν καρδιά του τὸ βυθίζω . . .

Ὅμορφη ἤμουν. Καὶ στὸ κάστρο μ' ἀγαποῦσαν
 Ὅλοι τους, μικροί, μεγάλοι.
 Κ' ἔτσι τὴν ἐκδίκησή μου δταν ἀκοῦσαν
 Δὲν εἶπ' ἕνας χέρι ἀπάνω μου νὰ βιάη . . .

Χρόνια τώρα μὲς στὸν πύργο μου κλεισμένη
 Ὅλα γύρω ἀκούω νὰ λένε :
 «Ἐὸν προσημένεις ; . . . Δὲ γυροῦν οἱ πεθιαμένοι ! . . . »
 Μὰ τὸν βλέπω μὲ τὰ μάτια ποῦ ὄλο κλαῖνε.

Χρόνια τώρα κι ὅσοι πάντα μὲ θυμοῦνται
 Κι ὅσοι ἀκόμη ἔχουν γροικίσει.
 Γιὰ τὴν τόσην ὁμορφιά μου, ὄλοι διηγοῦνται,
 Πῶς τὴ στοιχίωσεν ἡ Ἀγάπη νὰ μὴ σβήση.

Ὅμορφη ἤμουν σὰν καμιὰ ἄλλη μὲς στὴ χώρα,
 Τ'ὄλεγαν μικροί, μεγάλοι.
 Ὅμορφη εἶμαι σὰν καὶ τότε λὲν καὶ τώρα,
 Ποῦ τὰ χρόνια ἐφέραν χιόνια στὸ κεφάλι . . .

ΣΥΜΒΟΛΑΙ ΠΡΟΣ ΣΥΝΤΑΞΙΝ ΧΛΩΡΙΔΟΣ ΤΩΝ ΚΥΚΛΑΔΩΝ

ΧΛΩΡΙΣ ΣΕΡΙΦΟΥ (*)

Κιχωριώδη, Cichoraceae.

Sonchus Nymani Tin. et. Guss. ὁ τοῦ Νυμανίου.

Lactuca sativa L. Θρίδαξ ἢ ἡμερος, κοινῶς μαρούλι.

Picridium picroides L. Πικρίδιον τὸ πικροειδές, κοινῶς ἀγλησιδα.

Crepis neglecta L. Κρηπίς ἢ ἐκλεκτή.

Cr. bulbosa L. Κρ. ἢ βολβώδης.

Tragopogon porrifolius L. Τραγοπόγων ὁ πρασσόφυλλος.

Urospermum picroides (L) Desf. Οὐρόσπερμον τὸ πικροειδές.

Thrinchia tuberosa (L) DC. Θρίγκιον τὸ κονδυλόριζον.

Cichorium Intybus (L) Κιχώριον τὸ ἔντομον.

C. spinosum L. Κ. τὸ ἀκανθῶδες, κοινῶς ἀλιφόνια τῆς περγαλιᾶς.

Hedypnois rhagadioloides L. Ἡδυπνοίς ἢ ραγαδιολοειδής.

Hyoseris scabra L. Ὑόσερις ἢ τραχεῖα.

Chondrilla juncea L. Χονδρίλλα ἢ σχοινοειδής, κοινῶς μαστιχιά.

Rhagadiolus stellatus L. Ῥαγαδιόλος ὁ ἀστρωτός.

Filago gallica L. Φιλάγινον τὸ γαλακτικόν.

Tolpis umbellata Bertol. Τολύπιον τὸ σκιαδιοφόρον.

Οἶκος. Ἐλαῖδαι, Oleaceae

Olea Europaea L. v. oleaster Hoffm. Ἐλαία ἢ Ἑβρωπαϊκὴ ποικιλία ὁ Κότινος, κοινῶς ἀγριελιά.

Οἶκος. Κομβολβουλίδαι, Convolvulaceae.

Convolvulus althaeoides L. Κομβόλβουλος ὁ ἀλθαίοειδής.

C. tenuissimus Sibth. Κ. ὁ λεπτοφυέστατος.

Οἶκος. Ἀποκυννίδαι Apocynaceae

Nerium Oleander L. Νήριον τὸ κοινόν, κοινῶς φυλλάδα.

Οἶκος. Βοραγινίδαι Borraginaceae.

Heliotropium villosum Willd. Ἡλιοτρόπιον τὸ τανύτριχον.

Anchusa undulata L. Ἄγχουσα ἢ κυματόφυλλος.

An. variegata L. Ἄχ. ἢ ποικιλόχρους.

Echium plantagineum L. Ἐχιον τὸ ἀργογλωσσοειδές.

Ech. diffusum L. Ἐχ. τὸ εὐρύ.

Alkanna tinctoria (L) Tausch. Ἀλκάννα ἢ βαφικὴ.

Οἶκος. Σολανίδαι Solanaceae.

Hyoscyamus albus L. Ὑοσκύαμος ὁ λευκός, κοινῶς δυσκύασμος.

Nicotiana glauca Ehrh. Νικοτιανὴ ἢ γλαυκὴ κοιν. ἀγριοκαπνός.

Οἶκος. Σκροφουλαριίδαι, Scrofulariaceae

Verbascum phlomoides L. Οὐέρβασκον τὸ φλομοειδές.

V. sinuatum L. Οὐερ. τὸ κοιλώδες, κοινῶς μελισσανδροῦσσα.

Scrofularia peregrina E. Σκροφουλαρία ἢ ἀλλοδαπή.

Scr. heterophylla W. Σκρ. ἢ ἑτερόφυλλος.

Antirrhinum Orontium L. Ἀντίρρινον τὸ Ὀρόντιον.

Linaria triphylla (L) Mill. Λιν. ἢ τρίφυλλος.

L. Pelisseriana (L) Mill. Λιν. ἢ Πλισσαριανή.

Bellardia trixago All. Βελλαρδία ἢ τριχίτων.

Veronica cymbalaria Bodard. Βερονίκη τὸ κυβάλιον.

Οἶκος. Ὀροβαγγιίδαι, Orobancheaceae

Orobanche Muteli Schultz. Ὀροβάγγη ἢ Μοιτέλιος.

Or. Spruneri F. W. Sch. Ὀρ. ἢ τοῦ Σπρουνέρου.

Οἶκος. Ἀγνίδαι, Verbeuaceae

Vitex Agnus centus L. Ἄγνος ὁ αἰδήμων, κοινῶς λογιὰ.

Οἶκος. Ἀκανθίδαι, Acanthaceae

Acanthus spinosus L. Ἄκανθος ἢ ἀκανθώδης, κοινῶς ἀπερουριά.

Οἶκος. Χειλανθῆ Labiatae

Teucrium polium L. Τεύκριον τὸ πολίον, κοινῶς τῆς ἀγάπης τὸ βοτάνι.

Salvia triloba L. fil. Ἐλελλισφακος ὁ τρίλοβος, κοινῶς λελιφασφιά.

S. verbenaca L. Ἐλ. ὁ περιστερεωνοειδής ἢ οὐερβενώδης.

S. horminum L. Ἐλ. τὸ ἄρμινον.

S. viridis L. Ἐλ. ὁ πράσινος.

Prasium majus L. Πράσιον τὸ μετζον.

Ballota acetabulosa (L) Benth. Βαλλωτὴ ἢ κρατηροφόρος, κοινῶς ἀγγαρατιά.

Marrubium vulgare L. Μαρρούβιον τὸ κοινόν.

Sideritis curvidens Stapf. Σιδερίτις ὁ ὑπόκυρτος.

Micromeria nervosa Desf. Μικρομερία ἢ νευρώδης.

Satureia thymbra L. Σατουρεία ἢ θύμβρη, κοινῶς θρούμπι.

Thymbra capitata L. Θύμβρον τὸ κεφαλωτόν, κοινῶς θυμάρι.

Phlomis fruticosa L. Φλωμισ ἢ θαμνώδης κοινῶς ἀποπουλιά.

Stachys cretica L. Στάχυς ὁ κρητικός.

Lamium amplexicaule L. Λάμιον τὸ περικαυλον,

Lavandula Stoechas L. Λαβαντούλη ἢ στοιχὰς (Δισκουρίδου).

Mentha pulegium L. Μίνθη ἢ πολιά, κοινῶς βλήτσουλι.

M. longifolia Huds M. ἢ μακρόφυλλος.

Οἶκος. Πριμουλίδαι, Primulaceae

Anagallis coerulea L. Ἀναγαλλίς ἢ κυανή.

Cyclamenne apollitanum Ten. Κυκλάμινον τῆς Νεαπόλεως, κοινῶς ἀγριοκοκίνογούλι.

Samolus Valerandi L. Σάμολος τοῦ Βαλεραντίου.

Οἶκος. Πλουμβαγινίδαι, Plumbaginaceae

Statice torida Sibth. Στατική ἢ παχνήσσα.

St. sinuata L. Στ. ἢ κοιλώδης κοινῶς προβάτσα.

Οἶκος. Πλανταγινίδαι, Plantaginaceae

Plantago Psyllium L. Πλαντάγινον τὸ φύλλιον.

Pl. Lagopus L. Πλ. ὁ λαγόπους (Δισκουρίδου).

Pl. Coronopus L. Πλ. ὁ κορωνόπους (Δισκουρίδου).

Pl. lanceolata L. Πλ. τὸ λογχοειδές.

Pl. Bellardi All. Πλ. τὸ τοῦ Βελλαρδίου.

Οἶκος. Χηνοποδιίδαι, Chenopodiaceae

Chenopodium murale L. Χηνοπόδιον τὸ ἐπιτείχιον.

Beta perrenis L. Βέτη ἢ τεῦτλον τὸ πολυετές.

Οἶκος. Ἀμαραντίδαι, Amaranthaceae

Amarantus bitum L. Ἀμάραντος τὸ βλίτον.

Οἶκος. Πολυγονίδαι, Polygonaceae

Rumex bucephalophorus L. Ρούμηξ ἢ λάπαθον τὸ βουκεφαλοφόρον.

R. pulcher L. Ρ. ὁ εὐπρεπής.

R. Tuberosus L. Ρ. τὸ κονδυλόριζον.

Οἶκος. Θυμελαίδαι, Thymelaeaceae

Thymelaea Tartorraria L. Θυμελλαία ἢ Ταρτορράριος.

Th. hirsuta (L) Endl. Θυμ. ἢ τριχωτή.

Οἶκος. Θηλιγονίδαι, Theligonaceae

Theligonum Θηλυγόνον.

Οἶκος. Εὐφορβειίδαι, Euphorbiaceae

Euphorbia peploides gou. Εὐφόρβια ἢ πεπλοειδής.

Eup. dendroides L. Εὐφ. ἢ δενδροειδής.

Οἶκος. Σανταλίδαι, Santalaceae

Osyris alba L. Ὀσυρίς ἢ λευκή.

Οἶκος. Ἰτείδαι, Salicaceae

Salix alba L. Σάλιξ ἢ Ἰτέα ἢ λευκή.

Οἶκος. Οὐρτικίδαι, Urticaceae

Parietaria cretica L. Τοιχοφύλος ἢ παριεταρία ἢ κρητικὴ.

Par. Judaica v. lancifolia L. Π. ἢ Ἰουδαϊκὴ ποικιλία ἢ λογχόφυλλος.

Par. * v. a. typica L. II. ή 'Ιουδ.
ποικ. ή τυπική.
Urtica Urens L. Ούρτικη ή καυστική,
κοινώς άτσιχνίδα.
Ur. pilulifera L. Ούρ. ή σφαιριοφόρος,
κοιν. άτσιχνίδα.
Οίκου. Κυπελλοφόρα, Cupuliferae
Quercus agrifolia L. Δρύς ή αλγίλωψ.
II. Μονοκοτυλήδονα.
Οίκου. 'Ορχεΐδαι, Orchidaceae
Orchis ferrum equinum L. 'Ορχις ό
ψυχανθής, κοινώς βλαχίτσα.
Ophrys ferrum equinum Desf. 'Οφρις
ή ιπποκρηπή.
Οίκου. 'Ιριδιΐδαι, Iridaceae
Gynandrisis Sisyrinchium (L.) Parl.
Γυνανδρίσις τό Σισυρύγγιον, κοιν. κρινάκι.
Hermodactylus tuberosus Sal. Έρμο-
δάκτυλος ό κονδυλόρριζος.
Rumex Linnaesii Parl. Ρομούλια τού
Λιναρσίου.
Crocus Tournefortii Gay. Κρόκος ό τού
Τουρνεφορτίου.
Οίκου. 'Αμαρυλλιδΐδαι, Amaryllidaceae
Narcissus serotinus L. Νάρκισσος ό
πρώϊμος.
Οίκου. 'Ασπαραγΐδαι, Asparagaceae
Asparagus arphyllus L. 'Ασπάραγος ό
άφυλλος, κοινώς άσπάραγος.
Οίκου. Λιλιΐδαι, Liliaceae
Asphodelus microcarpus Viv. 'Ασφό-
δελος ό μικρόκαρπος κοινώς άσκέλες.
Lloydia Graeca (L.) Endl. Λοδύεια ή
'Ελληνική.
Urginea maritima (L.) Baker. Ούργι-
να ή παραθαλασσία, κοιν. κουβαροασκέλες.
Leopoldia comosa v. b. Holzmanni
Heldr. Λεοπολδέα ή Εύκομος τού Χόλτ-
σμαν.
L. comosa v. typica Parl. Λ. ή εύκομος
ποικιλία ή τυπική.
L. Weissii Freyn. Λ. ή τού Βαΐσσιου.
L. maritima Parl. Λ. ή παραθαλασσία.
Allium neapolitanum Cyr. 'Αλλίων ή
σκόροδον της Νεαπόλεως.
Muscari pulchellum H. et. S. v. amo-
num Heldr. Μούσκαρι τό εύπρεπές ποικ.
τό χαρλέν.
Colchicum Bertolonii Stev. forma lati-
folium (C. cupaniguss.) Κολχικόν τού

Βερτολονίου ποικιλ. πλατύφυλλον.
Οίκου. 'Ιουγνΐδαι Juncaceae
Juncus bufonius L. 'Ιούγκος ή Σχοΐνος
ό φρύνιος.
J. acutus L. 'Ιούγκος ό όξύς.
Οίκου. Αροΐδαι, Araceae
Arisarum vulgare Targ. 'Αρίσαρον τό
κοινόν, κοινώς σκυλάκι.
Οίκου. Κυπεριΐδαι, Cyperaceae
Cyperus rotundus L. Κύπειρος ό στρογ-
γύλος.
Οίκου. 'Αγρωσιΐδαι, Gramineae
Andropogon hirtum. v. pubescens
Vis, 'Ανδροπόγων ό δασύς, ποικιλία ό χνοώ-
δης.
And. distachyon (L) 'Ανδ. τό δίσταχυ.
Cynodon dactylon (L) Pers Κυνόδιον ό
δάκτυλος, κοινώς άγλωστρος.
Phleum graecum. Bet. H. Φλέον τό έλ-
ληνικόν.
Lagurus ovatus L. Λαγούρος ό ψοειδής.
Avena barbata Brot. 'Αβένη ή πωγω-
νώδης.
A. Sterilis L. 'Αβ. ή στειρα.
Koeleria phleoides Pers. Κοιλέρια ή
φλοισειδής.
Dactylis glomerata L. v. hispanica
Roth. Δακτυλις ή σφαιρωτή, ποικ. ή ισπκ-
νική.
D. glomerata L. Δ. ή σφαιρωτή.
Vulpia ciliata (Pers) Link. Βουλπία ή
βλεφαριδωτή.
Bromus Scoparius L. Βρόμος ό σαρο-
φόρος.
B. Sterilis L. Β. ό στειρός.
B. tectorum L. Β. ό έπίστεγος.
B. intermedius Guss B. ό ανάμεσος.
Scleropoa rigida (L) Griseb. Σκληρο-
πόα ή στερρά.
Schismm arabicus Nees. Σχιστή ή
άραβική.
Hordeum murinum L. Κριθή ή τού
μουός (μυοκριθή),
Briza maxima E. Βρίζα ή μεγίστη.
B. minor L. Β. ή έλαχίστη.
Agrostis verticillata. Will. 'Αγρωστις
ή σφονδυλόεσσα.
Echinaria capitata Desf. 'Εχινάρια ή
κεφαλωτή.
Lepturus incurvatus Trin. Λεπτόουρος
ό έπικαρπής.

Lobium rigidum Gaud. Λόβιον τό
στερρόν.
Poa. annua L. Πόα ή έτησία.
Brachypodium distichyon (L) R. et.
Sch. Βραχυπόδιον τό δίσταχυ.
Secale cereale L. Σήκαλις ή δημη-
τριακή.
Σποριόφυτα (Κρυπτόγαμα)
Πολυποδιΐδαι Polypodiaceae
Adiantum Capillus Veneris L. 'Αδιαν-

τον ή κόμη της 'Αφροδίτης.
Cheilanthes fragrans (L.) Well. et.
Berth. Χειλανθές τό εύοσμον.
Ceterach officinarum Willd. Ζεδεράχ
των έργαστηρίων των φαρμακείων.
Gymnogramme leptophylla Desv. Γυ-
μνογραμμή-ή λεπτόφυλος.
'Αθήναι, Νοέμβρ. 1927

Σ. ΜΑΛΑΚΑΤΕΣ

ΕΝΑΣ ΧΩΡΙΣΜΟΣ

Τό ρολόϊ τόν ξάφνισε εκεί που καθόταν
στή γωνιά τού ντιβανιού με τό τρίξιμο που
προηγείται πάντα τού κτυπήματος των
ώρων, κι' άρχισε ένας-ένας ό ξερός κτύπος
της καμπάνας να πέφτη μεσ' τή σιγή τού
σκιερού δωματίου, σαν σφυριές άπάνω στην
καρδιά του. Ντίγκ!... Ντίγκ!... Ντίγκ!...
Ντίγκ!... Ντίγκ!... πέντε, κι' ένοιωσε μιá
ταραχή να τόν κυριεύη, που ως τώρα είχε
κατορθώσει να διώξη με τό διάβασμα. "Α-
φησε τó βιβλίο και σηκώθηκε άπάνω, πα-
ρατηρώντας γύρω του τήν κάμαρα, που τού
φάνηκε σαν ξένη, κι' έκαμε μιá νοερή απο-
γραφή των πραγμάτων, σαν να τά έβλεπε
για πρώτη φορά.

Τό ντιβάνι στή γωνία με τά ακατάστα-
τα μαξιλάρια έδειχνε άκόμη τή λακούβα
του κορμιού του τó βιβλίο είχε γλυστρίσει
μισάνοιχτο άπάνω στο χαλί, και τó τσιγά-
ρο έστελνε στο ταβάνι τις τελευταίες το-
λύπες τού καπνού, βιαστικά, λές κι' ήθελε
να τελειώση μιá ώρα άρχήτερα. Δύο ρόδα
κίτρινα μαραινόνταν άπάνω στή βιβλιοθή-
κη, σ' ένα φιλόλιγνο ιριδισμένο βάζο, ή
φωτιά έσβυνε, χωρίς κανέναν να τήν συνδαι-
λιση.

Έβημάτισε λιγάκι μέσα στην κάμαρα,
μηχανικά, χωρίς σκοπό, έπήρε τó χαρτοκο-
πτήρα άπάνω απ' τó γραφεΐο του, έκοψε
δύο φύλλα από ένα βιβλίο, τ' άφησε, τó ξανά-
πιασε, γύρισε τά φύλλα τάχα διαβάζοντας,
μά τά γράμματα περνούσαν μαύρες γραμ-
μές χωρίς έννοια μπρός στα μάτια του, ενώ
τό μυαλό του έτρεχε μακριά, κι' αυτός δέν
ήξερε που. Συγκεχυμένες εικόνες έπαιχνίδι-

ζαν μες τó μυαλό του σαν εικόνα φουτουρι-
στική, ένα κεφάλι ξανθό, φουντωμένο, ένα
χέρι άσπρο, ένα μαντυλάκι σε δυό μάτια,
ένα γράμμα σκισμένο κομματάκια, φιλά-
φιλά άπάνω στο χαλί, δυό δάκρυα άπάνω σε
δυό μάγουλα, ύστερα μιá σιλουέττα διπλω-
μένη σε μιá γούνα, βγαλνοντας άθόρυβα από
μιá θύρα, κι' ύστερα μιá μεγάλη-μεγάλη λύ-
πη που τού βάραινε τήν καρδιά, ένας έφιάλ-
της άκατανόητος, ή καρδιά του έξουθενωμένη
κάτω από ένα μεγάλο κενό. 'Ο ήμεροδει-
κτης περιπακτικá έγραφε με τά χοντρά του
γράμματα—«ΠΕΜΠΤΗ», μά σήμερα ήταν
Παρασκευή, κι' ή Πέμπτη πια αύτή δέν θα
ξαναγύριζε. Νευρικά έσκισε τó φύλλο και τó
πέταξε στή φωτιά τó χαρτάκι ξελαμπά-
δισε για μιá στιγμή, κι' απόμεινε μιá μαύ-
ρη στάκτη άπάνω στην άσπρη στάκτη των
ξύλων, λές κι' ήθελε να τού πη συμβολικά
πώς ή μέρα κείνη ήταν μιá μέρα ξεχωριστή,
ένα μαύρο σημάδι άπάνω στις άλλες άσπρες
ήμέρες της ζωής του. Αναψε νευρικά ένα
τσιγάρο και στάθηκε στο παράθυρο. 'Η
μέρα έγερνε γοργή πίσω απ' τ' άντικρυνά
σπίτια, μέρα Νοεμβριανή, μελαγχολική, γε-
μάτη σκοτεινιά και θολούρα. Ένα αυτοκι-
νητο πέρασε στριγγλίζοντας, μιá γυναικεία
σιλουέττα έστριψε τή γωνία, κι' έξαφνα,
χωρίς να τó προσμένη, άκουσε τήν πόρτα
ν' άνοιγη άθόρυβα, κι' ή ξανθή μορφή να
προβαίνει πίσω απ' τή βαρεία πορτιέρα.
"Έμεινε άκίνητος στο παράθυρο, άκουμπών-
τας τó λιπόψυχο κορμι του στο περβάζι,
στή στάσι που πήρε γυρίζοντας άπότομα,
κυττάζοντας τή μορφή εκείνη που απόμεινε

κι' αυτή στην πόρτα άτυλμη, μή μπορώντας να προχωρήσει. "Ένα «Νένη!...» ανέβηκε στα χείλη του, μά ή λέξη δέν έβγήκε, παρά σαν ψυχομάχημα πνιγμένου.

Η σιλουέττα προχώρησε διστακτικά, με μικρά - μικρά βήματα, τραβηγμένη λές από κάποιο άδρατο χέρι, κι' εκάθισε πέφτοντας στο ντιβάνι. "Έβγαλε ένα μαντυλάκι, κι' έσκούπισε μια μικρή μύτη, ύγρη από τή συγκίνηση, κι' ύστερα άπλά μά συγκεκομμένα και ταραγμένα άφησε να πέσουν δυό λόγια.

— Δέν ήξερα πώς ήσουν εδώ!..

Έπέρασαν μερικά λεπτά σιγής όδυνηράς, και πρόσθεσε:

— Ήρθα να πάρω μερικά πράγματα που είχα άφίσει... Τόν εσεσέρ μου, κάτι φωτογραφίες και... έπρόσθεσε άκόμη πιό διστακτικά, να σ' άφήσω τó κλειδί. Δέν ήθελα να σου γράψω, κι' ούτε να πω σε κανέναν...

Έκύτταξε τó μικρούλι εκείνο θλιμμένο πρόσωπο, κι' ένοιωσε τή συγκίνηση του να σβύνη μπροστά σ' ένα άλλο αίσθημα. Φαντάσθηκε τó κορμί εκείνο συντετριμμένο τώρα στο ντιβάνι που τó είχε δεχτή κυρί-αρχο, και τού έκανε μια λύπη, μια πολύ μεγάλη λύπη, που έσβυσε τή άγωνία του και τή συντριβή του.

«— Καυμένη Νένη!» έσκέφθηκε. Μά ή λύπη του δέν ήταν πιά λύπη έρωτευμένου, κι' ένοιωσε με μιās τήν καρδιά του άδεια από έρωτα, άδεια, μά χωρίς έξουθένωση, άδεια μά αλαφριά, σε μια στιγμιαία μεταβολή που και κελνος πιά δέν καταλάβαινε. Έκύτταξε με περιέργεια τόν καθρέφτη, τόν παληό βενετσιάνικο καθρέφτη που κρεμόταν άπάνω άπ' τó ντιβάνι, και στο τελευταίο φώς τής ημέρας είδε τόν έαυτό του πρασινωπό, μέσα στο θαμπό πρασινωπό γυαλί, μά τó βλέμμα ξεκάθαρο και τó κεφάλι ψηλά. Δέν ήξερε τί είχε προκαλέσει τήν άπότομη εκείνη μεταβολή, δέν ήμπορούσε καν να σκεφθί, μά ένοιωσε τόση χαρά, που ξεκίνησε χωρίς δισταγμό, χωρίς θαρρείς ποτέ να δοκιμάση άλλα συναισθήματα, κι' άποφασιστικά γύρισε τó φώς, κατεβάζοντας τó στόρ.

Η μικρή ξανθή σιλουέττα σκέπασε τó πρόσωπό της με τά δυό της χέρια στο άπότομο φώς, και όταν ξεσκέπασε τά μάτια της, τά είδε κόκκινα και δακρυσμένα.

— Κλαίει... έσκέφθηκε... γιατί κλαίει;

Τού φάνηκε τόσο περίεργο. Στη νέα του κατάσταση είχε ξεχάσει με μιās όλα τά περασμένα, τή λύπη και τήν συντριβή του, και τού φάνηκε περίεργο τó κλαμμένο έκείνο πρόσωπο.

— Νένη! τής έφώναξε πλησιάζοντας, κι' ή φωνή του βγήκε καθαρή, χωρίς καμιά συγκίνηση από τó στόμα του. Νένη, ήούχασε, παιδί μου.

Η Νένη έγειρε τó κεφάλι και πάλι στα χέρια της, κι' άρχισε να κλαίη άθόρυβα, μά ή λύπη της εκείνη δέν τόν έσυγκινούσε. Τού έφαινόταν σαν κάτι φυσικό, ένα ξεσπασμα χωρίς σημασία, χωρίς σημασία πιά γι' αυτόν, ένας πόνος ξένος που μόνον τόν άνθρώπινο οίκτο του προκαλούσε, χωρίς να τόν συγκινί.

— Νένη! "Έλα, μην κάνης έτσι, παιδί μου!

Τής έβγαλε τά χέρια από τó κεφάλι και τής σκούπισε τά δάκρυά της, κι' εκείνη σαν παιδί τόν άφησε. Τó μικρό της μαντυλάκι ήταν μουσκεμμένο από τά δάκρυα, κι' άσυναίσθητα έβγαλε τó δικό του τó μαντύλι και τής σκούπισε τó πρόσωπο.

— "Έλα, μην κάνης σαν παιδί!

Τά λόγια του τώρα έβγαιναν άπλά, συμβατικά, σαν ένός ξένου που δέν είχε ποτέ τίποτε συνδέσει με τó μικρό εκείνο κορμί, και στο μυαλό του ήλθε συγκεκριμένη ή εικόνα τής χθεσινής τελευταίας σκηνής, τó ένοχο γράμμα, ή άπόδειξις τής άπιστίας τής αιώνας Έβας, που τόν γελούσε μισή ώρα άργότερα άφότου τόν άφινε, με έναν άλλο, τιποτένιο, χωρίς κανένα άλλο προτέρημα, από τήν έλξη τού ώραιου άρρενος.

Η γυναίκα αυτή που νόμιζε δικιά ή του, με μια ψυχή που είχε προσπαθήσει να κάνει ώραία, μια ψυχή ανώτερη, ήταν μια γυναίκα όπως όλες, μικρή ψυχή στα χέρια τού ένστίκτου, ένα κορμί άδύνατο στα χέρια τής ήδονής. «—... και τής λύπης!» έπρόσθεσε, βλέποντας τά δάκρυα να κυλλούν άπάνω στα μάγουλα που είχε βάψει μια κοσμική κοκκαταρία, κι' είχε άποσυνθέσει ή θλίψη.

Έπηρε ένα ποτηράκι τσέρρου από τήν κρυστάλλινη κάβα τών λικέρ και τής έβρεξε τά χείλη:— "Έλα, μην κάνης έτσι.

Προσπάθησε να τήν παρηγορήσει με μερικά λόγια, μά γρήγορα σταμάτησε. Είσε πώς δέν είχε να ειπεί τίποτε και θέλησε να συντομεύσει τήν σκηνή.

— Τά έχω μαζέψει όλα, είπε. Τά είχα κάμει ένα δέμα να σου τά στείλω... "Αν θέλεις, ρίξε μια ματιά...

Ένοιωσε και κελνη πώς όλα είχαν τελειώσει, κι' άνασηκώθηκε με μια επίπονη προσπάθεια. Σκούπισε τά μάτια της με τó μαντυλάκι της. Από μια άσυνείδητη κοκκαταρία έπούδραρε τó μαραμένο πρόσωπό της, έκοκκίνησε λιγάκι τά χείλη της, και πέρνοντας τó δέμα έτράβηξε προς τήν πόρτα.

Τήν άφησε να φύγη, χωρίς να τής μιλήσει.

ΕΝΑΣ ΕΠΙΛΟΓΟΣ

ΟΙ ΓΙΟΡΤΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΦΩΣΚΟΛΟ ΣΤΗ ΖΑΚΥΝΘΟ

Η Ελλάδα, ως Κράτος κι' ως Κοινωνία, περιφρόνησε πάντα ή τουλάχιστον άγνόησε τούς Καλλιτέχνες της, τούς ζωντανούς και τούς νεκρούς. Τά νεοελληνικά έργα δέν ενδιαφέρανε και δέν συγκίνησαν παρά μερικά άτομα, ελάχιστα άπέναντι τού όλου πληθυσμού. Οί Καλλιτέχνες στη Ελλάδα έμειναν και μένουν άπελπιστικά άπομονωμένοι, τόσο στην περίοδο τής παραγωγής τους, όσο και ύστερα όταν έφυγαν από τή ζωή κι' άφησαν τó Έργο τους με τήν έλπίδα να συνεχίσει αυτό τήν πνοή τους.

Δέν εινε φυσικά δικαιολογία για τήν έγκατάλειψη αυτή τó ότι τά νεοελληνικά καλλιτεχνικά έργα δέν έφτασαν στην έπιβλητική εκείνη άρτιότητα που θά τά τοποθετούσε ανάμεσα στα παγκόσμια άριστουργήματα τών αίωνων. Τή σχετική άξια και τών τελειότερων ακόμα νεοελληνικών έργων τήν ξέρουν, καλείτερα από όποιον άλλο, τά άτομα άκριβώς εκείνα που ενδιαφέρονται σ' αυτά, και που εινε συνήθως τά ή ίδια που παρακολουθούν και γνωρίζουν και τίς άλλες πνευματικές κινήσεις. Παρακολουθώντας πόσο σκληρά άγωνίστηκε κι' άγωνίζεται ή άνθρωπότητα για να έκφραστεί, έμαθαν πόσο δύσκολα, και με πόσο κόπο, και ύστερα από πάσες άναζητήσεις, δοκιμές, άποτυχημένα ή μέτρια έπιτυχημένα πειράματα, άναβλύζουν τά έργα που όλοκληρώνουν μια άνάταση. Η άναγνώριση και ή εκτίμηση όφείλουν να μ'ην προσφέρονται μόνον στις άπόλυτες μεγαλοφυίες, αλλά και σε όσους προετοιμασαν τó δρόμο, άφιερώνοντας όλες τίς δυνάμεις τους στο να ξεπεράσουν όσο τούς είταν δυνατό εκείνο που τούς παραδώσανε οί προγενέστεροι. Η νεοελληνική φιλολογία, καθώς εινε μια φιλολογία ακόμα νέα και που σχηματίζεται, δέν μπορεί να έχει φτάσει κι'όλας σε μια έπιβλητική άνθιση· πολλοί όμως εργάστηκαν κ' εργάζονται για να τήν άναπτύξουν—χωρίς να περιβάλεται ή προσπάθειά τους με τή γόνιμη άτιμόσφαιρα τής συμπάθειας, τής άπτήχησης και τής ύποστήριξης.

άδιάφορος, σαν κάτι τι που έβλεπε από μακρυνά, άκουσε τά βήματά της στη σάλα να κατεβαίνουν διστακτικά, προσμένοντας ακούσια ένα στερνό κάλεσμα. "Άκουσε τó ξερό κλίχ... τής έξώπορτας, άναψε άδιάφορα ένα τσιγάρο, μά σβύνοντάς το με μιās πήρε τó μαντύλι του που ήταν νωπό από τά δάκρυά της, και φέρνοντάς το σπασμωδικά στα χείλη του, τó φίλησε, τó φίλησε με μανία, προσπαθώντας να μ'ην κλάψη...

ΓΕΡ. Χ. ΑΝΝΙΝΟΣ

Τó νεοελληνικό Κράτος, δυστυχώς, αντί να καθοδηγεί, άντικαθρεφτίζει μόνο τó άκαλλιέργητο τής κοινωνίας. Άναμένει για να συγκινηθεί τά καταπληκτικά άριστουργήματα, χωρίς να συλλογίζεται πόσο εινε άδύνατο ν' άναφανούν σ' ένα περιβάλλον που δέν προετοιμίστηκε για να τά κυφορήσει και για να τά δεχτεί. "Άλλωστε κι' αν ακόμα συναντούσε τά άριστουργήματα, εινε ζήτημα αν θά τ' άναγνώριζε. Δέν μένει σ' άπόσταση από τή νεοελληνική καλλιτεχνική δημιουργία γιατί τή συζήτησε και τήν έκρινε (με μια άυστηρότητα πιό άπαιτητική κι' από τών ατόμων, και που δέν επιτρέπεται υπό κανέναν όρο στη φύση τού οργανισμού του, αλλά που θά έδειχνε όπωσδήποτε μια συνείδητη γνώμη) σαν μια παραγωγή κατώτερη, άλλ' άπλά και μόνο γιατί δέν κοπίασε ποτέ να τήν έξετάσει και να τήν μελετήσει. Για τó νεοελληνικό Κράτος δέν υπάρχει νεοελληνική Φιλολογία και Τέχνη. Και τó χειρότερο, δέν ενδιαφέρεται ούτε στο να ύπάρξει αύριο. Η κίνηση τών δημοτικιστών κατόρθωσε μόνο να τó πιέσει ώστε να μ'ην τολμά να όμολογεί πιό φανερά τήν τάση του, άλλ' ούσιαστικά μένει ακόμα προσκολλημένο στην ιδέα πως στην περιοχή τής Τέχνης μόνον οί Άρχαίοι Έλληνες ύπήρξαν και εινε ακόμα σήμερα δημιουργοί. Στο σχολείο ενδιαφέρεται να διδαχτεί μόνον ή άρχαία φιλολογία, τής όποιας τά έργα δέν τά παρουσιάζει ως πρότυπα γιατί έκφράσανε άρτιο μια εποχή, αλλά γιατί έκφράσανε καθολικά κ' αιώνια τόν αίνωνιον (;!!) άνθρωπο. Δέν άποβλέπει παρά στο να σχηματίσει μιμητάς.

Κάνοντας γνωστούς κ' έξυμώνοντας, χωρίς ν' άποκρύψει και τά έλαττώματα και τίς αδυναμίες τους, ένα Σολωμό, έναν Κάλβιο, έναν Πολυλά, έναν Καλοσγούρο—άναφέρω μόνο τούς Έφτανήσιους—ένα Μαβίλλη, έναν Σενόπουλο, (που αν και ειναι εύτυχώς ακόμα σε θέση να συνεχίσει τó έργο του έχει δώσει κι' όλας ένα έργο συμπληρωμένο,) τó Κράτος θά έδειχνε πως δέν προσκο-

λιέται πὲρ μὴ στασιμότητα ἀλλὰ ζητεῖ καὶ ὁθεὶ τὴν ἐξέλιξη. Θὰ ἀκούγονταν πὲρ Κεῖνους ποὺ ζητοῦν ν' ἀναλύσουν τὸ βικρὸν δημιουργικὸ ἀγῶνα πὸς ἔξω νὰ ἐπιτῆ καὶ νὰ εὐγνωμονεῖ ὅσους ἐργάζονται γιὰ τὸν πολιτισμὸ του. Ὅπως τόσο καλὰ τὸ ξέρον ὅλες οἱ χώρες καὶ ἐξυμνοῦν τοὺς μεγάλους τοὺς ἄντρες, καὶ ὅπως τὸ τάρισε καὶ ὁ Φώσκολος πρὸς Τάφους, τῶν ὁποίων ἡ πρόθεσις ὑπῆρξε πολὺ ἀνώτερη ἀπὸ τὴν ἐκτέλεσις, ἡ λατρεία πρὸς τὰ φωτεινὰ πνεύματα, ὅταν δὲν εἶναι δουλική, δὲν εἶναι μόνον λατρεία πρὸς αὐτὰ, ἀλλὰ ἴδια, καὶ πιθανὸν πολὺ περισσότερο, λατρεία πρὸς τὸ μέλλον.

Ἡ Ἑλλάδα, παρ' ὅλη τὴ λατρεία της πρὸς τὴν ἀσχοιότητα, ἢ μᾶλλον ἀσχοιότητος ἐνεκα αὐτῆς τῆς δουλικῆς τῆς λατρείας, παρουσιάζεται στὸ σύνολο ὡς μιὰ χώρα ἐντελῶς βουτηγμένη στὴν πεζότητα καὶ στὴν καθημερινότητα. Καμιά ἀνάστασις δὲν τὴν σπρώχνει καὶ δὲν τὴ φέρνει σ' ἐπαρῆ μὲ κείνους ποὺ, καὶ ἂν δὲν τὸ κατόρθωσαν ἄρτια, προσπάθησαν νὰ δώσουν μέσα στὰ ἔργα τους μιὰ εἰκόνα τῆς μεταμορφωμένη καὶ ἀναπλασμένη ἀπὸ τὴν Τέχνη καὶ ἀπὸ τὸν Ἄνθρωπο, καὶ γι' αὐτὸ ἀληθινότερη καὶ μὲ περισσότερες προσεκτικότητες ἀπὸ τὴν πραγματικὴ καὶ φυσικὴ τῆς ὄντοια.

Ἄν μιὰ ἐντελῶς ἰδιοκτικὴ πρωτοβουλία δὲν εἶχε ἐκδώσει τὸ Σολωμὸ καὶ τὸν Κάλβιο, καὶ δὲν εἶχε στήσει καὶ ἓνα (ἀποτρόπαιον) ἄγαλμα στὸ Σολωμὸ, ἢ ἀνάμνησίν του, καὶ τὸ ἔργο τους θὰ μπορούσαν νὰ εἶχαν ἐξαφανιστεῖ, χωρὶς τὸ Κράτος νὰ εἶχε αὐτὸ ὑποπτευθεῖ πὸς κατὰ τὴν εἶχε στερηθεῖ. Ἐξάρνα, ἀπὸ τὸ λήθαργο αὐτῶν, ἀναπήδησαν οἱ γιορτές τοῦ Φωσκόλου. Ἐνα ἄγαλμά του ἑστήθη στὴ Ζάκυνθο καὶ ἀποκαλύφθηκε ἐπίσημα ἀπὸ τὴν Κυβέρνησις, πὸς ἐστειλε ἐπίτηδες γιὰ νὰ τὸ στεφανώσουν ἀντιπροσώπους τῆς ὑπαιχθείας ἔγειναν στὴ Ζάκυνθο καὶ στὰς Ἀθήνας γιορτές καὶ διαλέξεις καὶ αὐτὰς ὁ Σάλλογος Παρνασσός, πρὸς αὐτὸν ἀπὸ τὸ Κράτος, καὶ βέβαιος ἔπειτα πὸς ἡ ἐνέργειά του δὲν θὰ εἶχε τίποτε τὸ τολμηρὸ, ἀποφάσισε νὰ θυμηθῆ πὸς ὁ τίτλος τοῦ «φιλολογικὸς» δὲν ὑπάρχει μόνον γιὰ νὰ τοῦ δίνει κῆρος οἱ ἐφημερίδες γιὰ μέρες ἀσχηλῆθηκαν νὰ γνωρίσουν ἀπὸ τὸ κοινὸ τὴ βιογραφία καὶ τὸ ἔργο τοῦ Φωσκόλου.

Τὸ φαινόμενον εἶναι καταπληχτικὸ. Ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ὅτι ἐκδηλώνει τὴ ζύση τῆς νεοελληνικῆς συνείδησις γιὰ τὴν ἀξία τῆς Τέχνης.

Ὁ Φώσκολος ἀνήκει ὀλοκληρωτικὰ στὴν ἰταλικὴ λογοτεχνία καὶ κατὰ συνέπεια στὸς ἰταλοὺς. Ἐνας ποιητὴς, ἓνας καλλιτέχνης, ἓνας δημιουργὸς ἀνήκει ἢ σ' ὀλοκληρῆ τὴν ἀνθρωπότητα, ἢ στὴ χώρα ὅπου ἐμπνεύσθηκαν καὶ τῆς ὁποίας τὴ γλῶσσα ἔκαναν ὄργανό τους καὶ τὴν προαγάγαν. Μόλις δὲν παραδεχθεῖ κανένας ὅτι ἡ μεγαλοφυΐα, ἂν ἂν στὶς πηγὰς της, τοῦλάχιστον στὶς ἐκδηλώσεις της, ὑπερβαίνει τὴς Πατρίδας, καὶ θελήσει νὰ τῆς προσδιορίσει σύνορα, θὰ τὴν τοποθετήσει ἀναγκαστικὰ μέσα στὴ χώρα τῆς δράσεως της. Ὁ Chénier, ὁ Motéas, εἶναι γὰρ ποιηταί, ὁ Φώσκολος ἰταλός. Ἄν μέσα στὴν

ἰδιοσυγκρασία καὶ στὸ ἔργο τους ἀνευρίσκονται στοιχεῖα γαλήνης ποὺ ἡ Ἑλλάδα, προσκολλημένη σὲ μιὰ ἀρκετὰ στενὴ ἀντίληψη περὶ κλασικισμοῦ, ἐπιμένει νὰ τὰ θεωρεῖ ἀποκλειστικὰ ἑλληνικά, αὐτὸ ἐξηγεῖ τὸ πολὺ μερικὲς πτυχές τους, ἀλλὰ παραμένει λεπτομέρεια, χωρὶς πλατύτερη σημασία.

Ἄλλωστε ὁ Φώσκολος δὲν ἐπέδειξε οὔτε κἂν ἔντονα φιλελληνικὰ αἰσθήματα. Τοῦ κἂκου ἀγνοῦνται νὰ ἀποδείξουν τὴν ἑλληνικότητα τῆς ψυχῆς του ὁ Δὲ Βιάζης καὶ ὁ κ. Μινώτας, σὲ μιὰ μελέτῃ πὸς δημοσίευσε τελευταῖα καὶ πὸς εἶναι μοναδικὰ ἐθνεγεῖδη καὶ γεμάτη ἀπὸ αὐταπάτης, γιατί παραθέτοντας ἀναρίθμητα κείμενα, τὰ ὁποῖα βέβαια θὰ τὰ συνέλεξε μὲ ἀπειρο κόπο, δὲν ἐπιτρέπει στὸν ἑαυτὸ του οὔτε ἓνα προσωπικὸ σχόλιο, οὔτε μιὰ ὑποκειμενικὴ κρίσις. Φαντάζεται ὅτι τὰ κείμενα μιλοῦν μόνον τους. Ἐντούτοις τὰ κείμενα δὲν ἀποδεικνύουν τίποτε ἄλλο, παρὰ ὅτι ἀπ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα ὁ Φώσκολος δὲν τραγούδησε καὶ δὲν νοσταλγήσει παρὰ μόνον τὴ Ζάκυνθο, μὲ μιὰ ἀγάπη ἐντελῶς εἰδικευμένη στὸν τόπο ὅπου γεννήθηκε καὶ ὅπου πέρασε τὰ πρῶτα του χρόνια. Τὸ ἔγόν του, ἂν καὶ εἶταν τόσο φιλελεύθερο, δὲν φαίνεται πούθενά νὰ δονίστηκε βαθεῖα καὶ νὰ συγκλονίστηκε ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις. Τὴν παρακολουθοῦσε μ' ἓνα ἀπλό, ἀρκετὰ ἐρσοειχτικὸ ἐνδιαφέρον, καὶ ἂν τοῦ τύχαινε ἡ εὐκαιρία, ἔλεγε καὶ ἓνα λόγο ὑπὲρ τοῦ Ἀγῶνα. Τίποτε περισσότερο. Ποτὲ δὲν συλλογίστηκε νὰ ἔρθει νὰ προσφέρει τίς υπηρεσίες του στὴν Ἑλλάδα πὸς πολεμοῦσε. Ἐπιθυμοῦσε μόνον, ἂν τοῦ δίνονταν μιὰ θέσις πὸς νὰ τοῦ ἐξασφάλιζε μιὰ οικονομικὴ ἐπάρκεια, νὰ γυρίσει στὴ Ζάκυνθο.

Ὁ Φώσκολος εἶταν συνεπὴς καὶ σύμφωνος μὲ τὸν ἑαυτὸ του πὸς τὸν θεωροῦσε, ὅπως καὶ εἶταν, πρῶτα καὶ ἀπ' ὅλα ἰταλός, καὶ ὕστερα ζακύνθιος, ἔρτανῆσις ὄχι ἑλληνας. Ὁ γιορτασμὸς του στὴν Ἑλλάδα θὰ εἶχε τὴ θέσις του μόνον ἂν ἡ Ἑλλάδα, ἔχοντας ἐπληρώσει ὅλες τὴς ὑποχρεώσεις της πρὸς τοὺς δικούς της ποιητὰς, καὶ ἔχοντας αἰσθανθεῖ τὴν ἀνάγκη καὶ ἐνός εὐρύτερου διαφωτισμοῦ, στρέφονταν πρὸς ὅλα τὰ παγκόσμια πνεύματα πὸς καθοδήγησαν τὴν ἀνθρωπότητα. Ἀλλὰ μιὰ πὸς ἡ Ἑλλάδα δὲν ἔχει ἀκόμα ἐξαντλήσει, ἀλλ' οὔτε κἂν γνωρίζει τὴς δικῆς τῆς ἀξίας, θὰ εἶταν παράλογο νὰ φαντασθεῖ κανένας ὅτι μιὰ συνειδητὴ ἀνησυχία καὶ δίψα, καὶ μιὰ ὑπερεθνικὴ συνείδησις πὸς δὲν ἔχει ἀκόμα ἀναπτύχθει οὔτε σὲ χώρες πολὺ πρὸς προχωρημένες, τὴν ἐσπρωξαν ξαφνικὰ, τιμώντας ξένες ἀξίες, ν' ἀναζητήσῃ ἀπ' αὐτὲς χυμούς. Καὶ σὲ μιὰ τέτοια περίστασις ἄλλωστε δὲν θ' ἀπέβλεπε πρὸς τὸ Φώσκολο.

Ὁ Φώσκολος εἶναι ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς καὶ ποιητὰς ἐκείνους, πὸς κατακτοῦν μιὰ ἐντιμὴ θέσις στὴν ἱστορία τῆς λογοτεχνίας καὶ ὕστερα κοιμοῦνται μέσα στὶς σελίδες ὅπου ἀναφέρονται. Δὲν θὰ προζαλέσουν πιά ποτὲ δονήσεις. Ὁ Φώσκολος, ὡς ἄνθρωπος, εἶταν μιὰ φύσις ἐξαιρετικὰ θερμῆ, γεμάτη πάθος τὸ ἔδειξε πολεμώντας ἀλύγιστα καὶ μὲ βαριές θυσίες ὅλη του τὴ ζωὴ γιὰ νὰ πραγματοποιήσει, μέσα στὸν κύκλο τῆς δράσεως του, τὰ ἰδανικά τῆς Γαλλικῆς Ἐπανάστασις πὸς

βαθύτητα τὸν εἶχαν ἐνθουσιάσει καὶ ὀλοκληρωτικὰ συναρπάξει τὸ ἔδειξε καὶ μὲ τοὺς παλλακούς του ἔρωτες, τοὺς ὁποίους δύνονταν μὲ μιὰ δύναμη πὸς κάθε φορὰ ἀνανεώνονταν. Σύγχρονα εἶταν καὶ ἓνας ἄνθρωπος ἐξαιρετικὰ μορφωμένος. Δυστυχῶς στὴν πόλιν του, ἀντὶ νὰ ξεπεράσει μὲ τὸ πάθος του τὴς γνώσεις του, καὶ νὰ τὴς μεταχειριστεῖ μόνον ὡς βάρη καὶ ὡς μιὰ ἀποκτημένη ἰσορροπητικὴ δύναμη, σκλάβωσε ἐντελῶς τὴν ἐμπνευσή του σ' αὐτὴ. Ἐπηρεάστηκε ὑπερβολικὰ ἀπὸ τὸ ρασιοναλισμὸ τῆς ἐποχῆς του. Δύο τάσεις διεκδικοῦσαν στὸ 19ο αἰῶνα τὴν πνευματικὴ κυριαρχία: ὁ ρασιοναλισμὸς καὶ ὁ ρομαντισμὸς.

Ὁ Φώσκολος, ρομαντικὸς στὴ ζωὴ του, ὑπῆρξε στὴν πόλιν του ψυχρὰ ρασιοναλιστὴς. Ἐγραψε ποιήματα πὸς ἂν καὶ ἔχουν μέσο τους μιὰ πρόθεσις καὶ μιὰ δυναμικότητα ἐξαρσις, δὲν ἀναβλύζουν, ἀπὸ τὰ μέσα πρὸς τὰ πάνω, ἀλλὰ ἐκτείνονται σὲ πλάτος καὶ ἐξαφανίζονται τὴ δυναμικότητά τους. Ἐγραψε ποιήματα περιγραφικὰ καὶ διδακτικά. Ἐγραψε ποιήματα σοφὰ καὶ λόγια. Πίστεψε πὸς ἡ Τέχνη μπορεῖ καὶ πρέπει νὰ ὠφελεῖ ἄμεσα, καὶ ἔπεσε θύμα τῆς πλάνης του γιὰ τὸ νόημα τῆς Τέχνης.

Γιὰ νὰ ἐκφράσει τὰ ἀπλούστερα αἰσθήματα, πὸς ἂν εἶχαν ἐκδηλωθεῖ ἀπέριττα, θὰ ἔκλειναν μέσα τους ἓναν πολμὸ, κατέφυγε τὸ πρῶτον στὴ μυθολογία καὶ στὴν ἱστορία. Οἱ εἰκόνας του δὲν στεροῦνται ἀπὸ παραστατικότητα, πλαστικότητα καὶ χρῶμα ἀλλ' εἶναι τόσο ἐπιζητημένες καὶ συσσωρευμένες, πὸς πλακῶνον ἐπιβάλλοντες ἓνα αἰσθημὰ ἀφόρητης ἀνίας καὶ ἀσφυξίας. Παράγραφαι ὀλοκληροὶ παραμένουν ἐντελῶς ἀκατανόητοι ἂν δὲν διαφωτιστοῦν μὲ σχολία, ὄχι γιὰ τὸ νόημά τους εἶναι βαθὺ καὶ σκοτεινὸ, ἀλλὰ γιὰ τὴν ἐκφρασίς τους ἀποτελεῖται μόνον σ' ὅσους ἔχουν εἰδικὲς μυθολογικοῖστορικὲς γνώσεις. Ὁ Φώσκολος συχνὰ δὲν ἀναφέρει κἂν τὸν ἥρωα τῆς μυθολογίας ἢ τῆς ἱστορίας πὸς παρουσιάζει, μὲ τὸ ὄνομά του, ἀλλὰ περιγράφει μιὰ λεπτομέρεια τῆς ἐμφάνισής του ἢ τῶν ἀθλῶν του, δίνοντας ἔτσι στοὺς στίχους του μιὰ καταπληκτικὴ ὁμοιότητα μὲ τὴ μέθοδο τῶν γοτφῶν.

Ἐπῆρξε ἓνας ποιητὴς ἐντελῶς ἀντιλυρικὸς. Ἡ ποίησις εὐτυχῶς σήμερα, ἀνειδωτοποιῶντας ὅλες τὴς παραπλανήσεις τῆς ἐπιστρέφει πρὸς τὴν οὐσία της, πὸς εἶναι ὁ λυρισμὸς. Οἱ δύο ὅροι ποίησις καὶ λυρισμὸς συνταυτίζονται. Ἡ ἀντίθεσίς τους δὲν εἶναι νοητὴ. Τὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ Φωσκόλου γιὰ τὴν ποίησις πὸς ξαναβρῆκε τὸν ἑαυτὸ της δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἓνα παράδειγμα πρὸς ἀποφυγὴ.

Πολὺ πρὸς ἀξίως νὰ στηθεῖ ὡς πρότυπο εἶναι ὁ ἄνθρωπος Φώσκολος ἀλλὰ τίς οὐσιαστικὲς ἀρετὲς του εἶταν ἀδύνατο νὰ τὴς καταλάβει, νὰ τὴς ἐκτιμήσει καὶ νὰ τὴς ἐξάρει ἓνας ἐπίσημος γιορτασμὸς ὀργανωμένος ἀπὸ τὸ Κράτος. Εἶταν μοιραῖο μιὰ εὐκολὴ παρεξήγησις νὰ παραμορφώσει τὸ χαρακτήρα του.

Ὁ Φώσκολος εἶταν ἐπαναστάτης. Ἀπὸ παιδί, ὅταν διεκδικοῦσε τὰ δικαιώματα τῶν Ἑβραίων, καὶ ὕστερα σ' ὅλη του τὴ ζωὴ ἀγωνίστηκε γιὰ ν' ἀποκτήσει ἡ ἀνθρωπότητα, καὶ προπάντων ὁ ταλικὸς λαὸς του, ἐλευθερίες πὸς δὲν κατεῖχε

ἀκόμα ἢ ἰδέα τῆς ἐθνικῆς ἐνότητας καὶ ἀνεξαρτησίας εἶταν στὴ ἐποχὴ του μιὰ ἰδέα προοδευτικῆ. Σήμερα τὰ ἰδανικά γιὰ τὰ ὁποῖα ἀγωνίστηκε καὶ καταδιώχθηκε, ἐπιβλήθηκαν στὴν ἀνθρωπότητα, ἀναγνωρίστηκαν ἀπὸ τὰ Κράτη καὶ ἔγειναν κτῆμα τους πέρασαν δηλαδὴ στὸ στάδιο τῶν ἐπισημοποιημένων καὶ ξεπερασμένων ἰδανικῶν πὸς κατανοῦν ἔθεσμα. Ἡ ἀνθρωπότητα προχωρεῖ καὶ ἀναζητεῖ ἄλλες ἀπολυτροφίσεις. Ὑπακούει σὲ μιὰ ἀνάγκη αἰῶνιου γίνεσθαι.

Οἱ πνευματικοὶ Ἀρχηγοὶ πὸς πραγματοποιοῦν τὴς ἀνθρώπινες ἀπολυτροφίσεις, μποροῦν, λίγον καιρὸ ἀφοῦ ἐπεκράτησε ἡ ἐνέργειά τους, νὰ θεωρηθοῦν ἀπὸ τοὺς ἀπὸφεις. Ἡ μιὰ ἀπορη, ἢ μόνη πλατὴ καὶ ἀληθινή, τοὺς θεωρεῖ φορεῖς τῆς προόδου πὸς προχώρησαν στὸν καιρὸ τῆς ὅσο τοὺς ἐπέτρεπε ἡ ἐποχὴ τους νὰ προχωρήσουν, καίτοις τοποθετεῖ στὴ θέσις γιὰ τὴν ὁποία τοὺς προσδιόριζε ἡ ἰδιοσυγκρασία τους: ἂν ζοῦσαν σήμερα, θὰ εἶσαν καὶ σήμερα ἐπαναστάτες. Ἡ ἄλλη ἀπορη παραβλέποντας τὴ φύση καὶ τὴν ὁρμὴ τῶν χθεσινῶν πνευματικῶν ἀρχηγῶν περιορίζει τὴν ἐνέργειά τους στὰ ἀποτελεσμάτα τῆς παρεβλέπει πὸς οἱ χθεσινοὶ ἀρχηγοὶ ἀγωνίστηκαν γιὰ ἰδανικά μόνον καὶ μόνον γιατί αὐτὰ εἶσαν τὰ ἐπαναστατικὰ ἰδανικά τῆς ἐποχῆς τους, καὶ νομίζει πὸς πίστεψαν ἀπόλυτα στὰ ἰδανικά αὐτὰ. Ἡ παρεξήγησις εἶναι εὐκολὴ, γιατί τὴ δικαιοδοχοῦν οἱ ἐξωτερικὲς ἐκδηλώσεις.

Οἱ ὀργανισμοὶ πὸς ἡ φύση τους τοὺς ἐπιβάλλει νὰ συγκρατοῦν ὅσο τοὺς εἶναι δυνατό τὸ ρεῦμα σὲ μιὰ στασιμότητα, καὶ τέτοιοι ὀργανισμοὶ εἶναι τὰ Κράτη ὅταν ἀντιπροσωπεύονται ἀπὸ τὴς ἐπίσημες κυβερνήσεις των, δὲν μποροῦν παρὰ νὰ δεχτοῦν τὴ δεύτερη αὐτῆ ἀπορη. Ἐτσι ἀπ' ὅλες τὴς ἀρετῆς τοῦ Φωσκόλου, ἐξυμνήθηκε σχεδὸν ἀποκλειστικὰ μόνον ὁ πατριωτισμὸς του. Ἐπιμελέστατα ἀποκρύφθηκε ὅτι ὑπῆρξε ἀτίθασος στὸν ἔρωτα, καὶ ἄδρηστος: ἡ κοινωνία δὲν φυλάκισε ἀκόμα σὲ ἠθικὰ δόγματα τὴς ἐλευθερίας αὐτῆς καὶ ἀποσπομῶνται ὅτι οἱ Μεγάλοι ἄντρες πὸς θέλει νὰ τιμήσει, ἀποβλέψανε σ' αὐτὲς ὅταν σὲ ἰδανικά. Καὶ αὐτὴ ἡ φιλελεύθερη ὁρμὴ τοῦ Φωσκόλου ὑποδείχθηκε μόνον πολὺ ἀοριστία καὶ πολὺ νεφελωμένα. Ἐνας ἰταλὸς ρήτορας δὲν δίστασε μάλιστα νὰ διακηρύξει, ὅτι ὁ Φώσκολος ὀνειρευόταν γιὰ τὴν Ἰταλία ἓνα δικαίωμα ἰσομοῦνησις, φαίνεται, ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Φώσκολος ἀποκήρυξε τὸν ἕμνο του στὸν Ναπολέοντα, καὶ καυτηρίαζε ὅλους τοὺς κόλακες τοῦ Ναπολέοντα, μὲ τὸν Ναπολέοντα ἔγεινε ἄτοκράτορας.

Ὅταν ὁ Φώσκολος ἔγραφε τοὺς Τάφους, δὲν συλλογίστηκε ὅτι δὲν ἀρκοῦσε νὰ ζητήσῃ ἀκαθόριστη λατρεία πρὸς τοὺς νεκρούς, παρὰ ἔπρεπε νὰ τονίσει ὅτι ἡ λατρεία αὐτὴ πρέπει νὰ σέβεται τὴ ζωὴ τους ὅπως θέλησαν νὰ τὴ ζήσουν καὶ τὴν ἔζησαν. Δὲν συλλογίστηκε πὸς οἱ νεκροὶ γίνονται τὸ πρῶτον μαριονέτες στὰ χεῖρα τῶν ζωντανῶν, πὸς τοὺς μεταχειρίζονται γιὰ νὰ ἐξυπηρετήσουν τὰ συμφέροντά τους.

Οἱ γιορτές τοῦ Φωσκόλου ἐξυπηρετήσαν πολιτικὰ συμφέροντα. Οἱ ἰταλοὶ ἤθελαν νὰ κάνουν μιὰ ἐπίδειξη τῆς «φασιστικῆς» Ἰταλίας στὴν

Ἐπτάνησο. Ὁ Φώσκολος δὲν εἶταν παρὰ μιὰ πρόφραση. Τὴν ἐπίδειξη εἶσαν ἀποφασισμένοι νὰ τὴν κάνουν καὶ μόνοι τους. Ἡ Ἑλλάδα πρόλαβε καὶ ἀνέλαβε ἐκείνη τὴν ὀργάνωση τῶν Γιορτῶν. Ἀπὸ εἶναι ὅλο τὸ μυοτικὸ τῶν γιορτῶν τοῦ Φωσκόλου.

Πήγασαν ἀπὸ μιὰ πολιτικὴ σκοπιμότητα. Ὅταν ὅμως οἱ καλλιτεχνικὲς γιορτὲς δὲν ἀναβλῶζον ἀπὸ μιὰ ἐσωτερικὴ ἠθικὴ ἀνάγκη, μένουν ξεχωριστοὶ χωρὶς νόημα καὶ ἀπὴχηση στοὺς κόσμοις τουλάχιστο τῆς Τέχνης.

Εἶσαν λοιπὸν ἐντελῶς ἄσκοποι οἱ γιορτὲς τοῦ Φωσκόλου; Ἴσως ὄχι. Ἴσως τίποτε νὰ μὴν εἶναι ἐντελῶς ἄσκοποι.

Οἱ γιορτὲς ἔδωσαν τὴν εὐκαιρία ν' ἀναφανεῖ καὶ ν' ἀναδειχθεῖ τὸ ἔργο δύο ἀνθρώπων, τοῦ κ. καὶ τῆς κ. Μινώτου, ποὺ ἀφιερώνουν ὅλη τους τὴ ζωὴ στὴ μελέτη τοῦ ἔργου τοῦ Φωσκόλου. Τὸ μεταφράζουν, τὸ σχολιάζουν, γράφουν γύρω του μελέτες ἐξαντλητικὰς. Εἶναι πιθανόν ὁ σκοπὸς νὰ μὴν ἀξίζει μιὰ τέτοια ἀφοσίωση, μὰ ὁ σκοπὸς δὲν ἔχει σημασία.

Ἡ Ἑλλάδα δὲν εἶναι τόσο συνειδημένη σὲ ἐργασίες ποὺ ἀπορροφῶν χρόνια ζωῆς καὶ ἐντονες δυνάμεις, ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ μὴν ἐχτιμᾷ τὸ παράδειγμα ποὺ δίνουν ὁ κ. καὶ ἡ κ. Μινώτου.

Οἱ γιορτὲς ἔδωσαν ἀκόμα τὴν εὐκαιρία σὲ ὅσους παρερρέθησαν σ' αὐτὲς, νὰ ἐκτιμῆσουν τὴν εὐγένεια καὶ τὸν πολιτισμὸ τῆς Ζακύνθου. Ἀπορροφημένος ἀπὸ τὴν ἐπίλοιπὴ Ἑλλάδα, ὁ πολιτισμὸς αὐτὸς φθίνει μελαγχολικὰ μὰ διατηρεῖ ἀκόμα ὅλα τὰ ἴχνη τῆς ἀνθισῆς του. Σπάνια διοργανώθηκαν στὴν Ἑλλάδα γιορτὲς μὲ τόση τάξη, καὶ μὲ τέτοια κατανόηση τοῦ πόσου σημασία ἔχει νὰ εἶναι ἐπιμελημένη ἢ κάθε λεπτομέρεια.

Ἡ πολυτραγουδημένη Ζάκυνθος ἀποκαλύφθηκε σὲ πολλοὺς ποὺ ἀπὸ καιρὸ νοσταλγοῦσαν νὰ τὴ γνωρίσουν. Ὁ πολιτισμὸς τῆς δὲν ἀπογοήτευσεν, ἢ φράση τῆς Ἰσως...

Εἶναι ὡραία ἢ Ζάκυνθος.

Ὠραία, ἐξαιρετικὰ ὡραία. Ἡ εἰδυλλιακὴ τῆς γαλήνη ἔχει μιὰ γλύκα ὄχι μόνο γοητευτικὴ, ἀλλὰ καὶ συναρπαστικὴ... Εἶναι ὅμως ὡραία ὅπως εἶναι

ἡ πραγματικότητα... Ἡ Ζάκυνθος εἶχε τὴν τύχη, μὰ καὶ τὸ ἀτόχημα πάρα πολὺ νὰ τραγουδηθεῖ, νὰ ἐξυμνηθεῖ, νὰ μελοποιηθεῖ ἀπὸ τοὺς ποιητὰς τῆς... Ποιὰ πραγματικότητα ἀντέχει νὰ συγκριθεῖ μὲ τὴν εἰκόνα τῆς ὅπως τὴν ἔπλασε ἡ φαντασία; Ποιὰ πραγματικότητα μπορεῖ νὰ δώσει τὴν αἴσθησιν τῆ μεθυστικῆς ὅλου τοῦ εἶναι ποὺ δίνουν κάποιοι στίχοι;...

Μοσχοβολάει τὸ κλῆμα σου,
ὃ φιλιᾷτε πατρίς μου,
καὶ πλαυτίζει τὸ πέλαγος
ἀπὸ τὴν μυρωδιαν
τῶν χρυσῶν κίτρων.

Σταφυλοφόρους ρίζας,
ἐλαφρά, καθαρὰ,
διαφανῆ τὰ σύννεφα,
ὁ βασιλεὺς σοῦ ἐχάρισεν
τῶν Ἀθανάτων.

Ἡ λαμπὰς ἡ αἰώνιος
Σοῦ βρέχει τὴν ἡμέραν
τοὺς καρπούς, καὶ τὰ δάκρυα
γίνονται τῆς νυκτὸς
εἰς ἐσέ κρῖνα.

Στὶς ἀκτὲς τῆς Ζακύνθου γύρευαν τὰ μάτια τὸν Κόκκινο Βράχο... Ὁ κ. Ξενοπούλος καθόρθωσε νὰ τὸν ὑψώσει σὰν ἓνα σύμβολο τῆς Ζακύνθου... Οἱ συγγραφεῖς δίνουν ψυχὴ στὰ τοπεῖα. Τὰ μάτια ὅμως γύρευαν ἀνώφελα... Δὲν εἶδαν πλὴν ἓνα σταχτι-κιτρινωπὸ βράχο ποὺ δὲν ἔπεφτε ἀπὸ τομα στὴ θάλασσα, ἀλλὰ χωρίζονταν ἀπ' αὐτὴ μ' ἓνα πλατὺ κοινὸ δρόμο.

Δὲν σημαίνει... Ἡ Τέχνη εἶναι ἀληθινότερη ἀπὸ τὴν πραγματικότητα καὶ τὴ Ζωή... Ἡ φαντασία ὑπερισχύει... Οἱ πραγματικὲς εἰκόνας σβύνονται... Ἡ αἴσθησις θὰ ξαναγιώσει τὴν ἐκσταση τῶν ἐδαδιῶν μέσα στὰ κλίματα καὶ τὰ χρυσὰ κίτρα, καὶ τὰ μάτια θὰ ξαναδοῦν ὅλη τὴ Ζάκυνθο νὰ συγκεντρώνεται σ' ἓναν πελώριο, δεσποτικὸ, γεμάτο πάθος, πυρωμένον Κόκκινο Βράχο...

ΑΛΚΗΣ ΘΡΥΛΟΣ

ΟΙ ΕΡΩΤΕΣ ΤΟΥ ΦΩΣΚΟΛΟΥ

ΕΡΓΟΝ ΔΙΟΝ, ΚΑΦΟΚΕΦΑΛΟΥ

ΤΟ ΧΩΡΙΟ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ (*)

ΜΕΡΟΣ Γ' : ΤΟ ΧΙΝΟΠΩΡΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ : Ο ΤΡΥΓΟΣ

Ι. Οἱ βεργασοῦρες.

Τὰ φύλλ' ἀρχίσανε νὰ κιτρινίζουνε κ' ἓνας δυνατὸς ἀέρας—κρύος τώρα—τὰ συνέλαθνε καὶ τὰ σκροπάει : ἐρείπια μᾶς περασμένης ρώμης ποὺ ξετμίστηκε ἀπὸ τὴν ἴδια τῆς ὑπερένταση!

Ἐνας-ἓνας οἱ χαρμῶσνοι ἀχοὶ παίρνουνε λυπητερόν τόνο... Στὸ φύσημα τώρα ξεχωρίζει τὸ μοιρολόι τοῦ **χαημοῦ**, ποὺ ὅμως φωλιάζει μέσα του ἢ πιὸ λαχταριστὴ χαρὰ: Θάναδοθεῖ ἀπὸ τὸ χλιβερό σκοπὸ

(*) Τὰ δύο πρῶτα μέρη τῆς προτύπου αὐτῆς λαογραφικῆς μελέτης τοῦ καθηγητοῦ κ. Κ. Μαρίνη ἢ ὅποια τὸσον ἐξετιμήθη καὶ ὡς ἐπιστημονικὸν ἔργον καὶ ὡς λογοτεχνικόν, ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὸν Β' τόμον τῆς «Ν. Ἐστίας» τοῦ 1927.-Σ. τ. Δ.

του τὸ θριαμβεφτικὸ τραγούδι τῆς ἀναγέννησης.

Τὰ πουλάκια μπουλουκιστήκανε, ἔτοιμα γιὰ τὸ ταξίδι.

—Τσίου... τσίου... μυλιόνται σὰ νὰ μᾶς ἀποχαιρετᾶνε, κ' ἓνα κῦμα μελαχολικῆς χλίσης πλημμυρίζει τὴν ψυχὴ μας! Μπήκε τὸ χινόπωρο!...

Ὁ καιρὸς ἐκρύωσε καὶ οἱ δραγάτες, ποὺ κἀθονται στὶς ξάγναντες βεργασοῦρες καὶ φυλάνε τὰμπέλια, τὴ νύχτα πιάνουνε τ' ἀπάγγειο, τηλιγουνται καλὰ μὲ τὶς κοζίνες τους, μὰ ἡ νυχτερινὴ παγάδα τὶς ξεπερνάει καὶ φτάνει στὸ κορμὶ τους, ποὺ τἀναδέβουνε, μουδιασμένο ἀπὸ τὴν κρυάδα.

Ὅλη τὴ νύχτα ξαγρυπνᾶνε στὰ **σοῦρματα**, τὰ φυσικὰ περάσματα ἀνάμεσα στοὺς θάμνους, ἀπ' οὐθε περνᾶνε τὰγοῖμα (καὶ οἱ... κλέφτες!) κ' ἔχουνε τὸ νοῦ τους μὴν ἀκούσουνε βρόντο μέσα στὰμπέλια. Δὲν

τοὺς ἀφίνουνε σὲ ἡσυχία τὰ ζουδία καὶ τὰ σκυλιά. "Ὁλο ἀγουγιάζουν! Κάπου κάπου ρίνουνε καὶ κανα συμπάρο, τὸ βεργασειὸ βουίξει, καὶ μιὰ φωνὴ συνοδέβει ἀτέλειωτη τὸν ἀντίβουο: νά, νά, νά, νά, νάάά..."

II Στὸ ληνὸ

Τὰ σταφύλια γινήκανε, καὶ σύνταχα κιόλα θάρχισαι ὁ τρυγημός. Σήμερα στὸ χωριὸ παλαγγιάσανε τὰ βαγένια¹, πὸν ἀπὸ ἡμέρες τοὺς εἶχανε μέσα νερὸ γιὰ νὰ ροκώσουνε, νὰ φουσκώσουνε οἱ δόγες τους, πὸν ἦσανε σκεβρωμένες ἀπὸ τὴν ξέρα. Τὰ πλύνανε κιόλα γιὰ νὰ βάλουνε τὸ καινούριο κρασί.

Ἀποβραδὶς ἐτοιμάσανε τὶς μουστιές, τὶς κάδες, τὸ στοῦμπο², τὰ κοφίνια καὶ τὰ μαχαίρια, καὶ νύχτ' ἀκόμα ξημερωθήκανε στάμπελια καὶ ἀρχίσανε τὸ τρύγημα. Τὰ κοφίνια γιομίζουνε ὅσο νὰ εἶπεις τρία καὶ γλήγορα σωρώνονται τὰ σταφύλια στὴν ἀκρη.

Σ' ὄλο τὸ βεργασειὸ φουντώνουνε δλόχαρα τραγούδια. Μὲ χίλιους τόνους καὶ ἀπὸ χίλια στόματα ἀκούγεται:

«Μπαίνω μὲς στάμπέλι—μπαίνω μὲς στάμπέλι
μπαίνω μὲς στάμπέλι σὰ νοικοκυρὰ

σὰ νοικοκυρὰ.

Μπαίνω μὲς στάμπέλι σὰ νοικοκυρὰ

νά! καὶ ὁ νοικοκύρης ἔρχεται κοντὰ

ν' ἔρχεται κοντὰ!

—Ἐλα νοικοκύρη—ἔλα νοικοκύρη

ἔλα νοικοκύρη νὰ τρυγήσουμε

νὰ τρυγήσουμε.

Ἐλα νοικοκύρη νὰ τρυγήσουμε

κόκκινα σταφύλια νὰ πατήσουμε

νὰ πατήσουμε!...»

Στοῦ μάρμπα Φώτη τὰμπέλι ἀρχίσανε κιόλα νὰ στουμπάνε. Μὰ σὲ λίγο ὁ Δημήτρης ξυπολήθηκε, σήκωσε ψηλὰ τὰ ροῦχα του, ξέπλυνε τὰ πόδια του καὶ, κηδώνοντας μέσα στὴν κάδη, ἀρχισε νὰ λυώνει τὰ σταφύλια μὲ τὰ πόδια.

Ἡ κάδη γλήγορα γιόμισε ξανθοκόκκινο μοῦστο. Τότε ὁ Γιώργης γιόμισε τὶς μου-

(1) Τὰ τοποθετήσανε σὲ ἰσορροπία στὸν κανονισμένο τόπο τους, ἀπάνου στὰ παλάγγια.

(2) Μουστιές εἶναι τὰσκιά, πὸν μὲ δάφρα κουβαλάνε τὸ μοῦστο· κάδη εἶναι μεγάλο καὶ πλατὶ ξύλινο ἄγγειό, πὸν μέσα λυώνουνε τὰ σταφύλια μὲ τὸ στοῦμπο, μακρουλό, στρογγυλό ξύλο, πλατὶ στὸ κάτω μέρος γιὰ νὰ στουμπάει τὰ σταφύλια, πὸν πολλές βολές τὰ πατάνε καὶ μὲ τὰ πόδια.

στιές, τὶς ἔδεσε καλά, τὶς φόρτωσε στάλογα καὶ, παγαίνοντας στὸ χωριό, τὶς ἄδειασε στὸ ληνό.

Ὡς πὸν νὰ γυρίσει, ἡ κάδη ἦτανε πάλε γιομάτη καὶ ὁ σωρὸς μεγάλωνε... Τρεῖς ἡμέρες κουβάλαγε καὶ ἀκόμα νὰ σωθεῖ ὁ σωρὸς καὶ ὁ ληνὸς πάγαινε νὰ ξεχειλίσει...

III Τὰρμεμα

Πέντε ἡμέρες τὰφίκανε μέσα στὸ ληνὸ συνταίπουρο, ὅπως ἦτανε μὲ τὰ τσαμπιά μαζί, γιὰ νὰ βάνει τὸ κρασί καὶ νὰ πάρει βαθικόκκινο χρώμα, καὶ στερνὰ ἀρχίσανε νὰν τὰρμέγουνε.

Τὸ λαγάρι, κατακάθαρο σὰ δάκρι, δίχως τσαμπιά καὶ τσίπουρα, ἔτρεχε, σὰν ἀπὸ βρύση, μέσα σ' ἓνα λεβέτι καὶ ἀπὸ κεῖ, μετρώντας μὲ τὴ μπότσα (τσουκάλι πὸν χωράει 2 ὀκάδες καὶ κάτιντις ἀκόμα), τὸ ρίνανε στὰ βαγένια, πὸν τὰ γιομίσανε ὄλα: τρία μεγάλα πεντακοσιάρικα (500 μπότσες) καὶ δυὸ μικρότερα, ἓνα τρακοσιάρικο καὶ ἓνα διακοσιάρικο.

Ξέχωρα κρατήσανε γιὰ τὰ μουστογλυκίσματα. Γιομίσανε καὶ τὸ λεβέτι, τὸ βάλανε ἀπάνου στὴ σιδερόστια καὶ ἀρχίσαν νὰν τὸ βράζουνε γιὰ νὰ φτειάσουνε τὸ πετιμέζι. Ἀνάψανε δυνατὴ φωτιά ὄλο ξεράκια δέντρινα καὶ φλέντζες ἀχλαδένιες. Καὶ ὄλο συμπάγανε γιὰ νὰ μὴν κατακιάσει ἡ φωτιά. Ὁ μοῦστος χόχλαζε καὶ ἀφριζε καὶ ὅσο πάγαινε καὶ λιγότερε καὶ ἔσφιγγε, ἔδενε τὸ πετιμέζι. Ἄμα τὸ κατεβάσανε, ἦταν ὀλόπηχτο σὰ μέλι, μ' ἀπὸ τὶς ἑκατὸ ὀκάδες ἦσανε μεινεμένες μοναχὰ εἰκοσιπέντε.

Στερνὰ ἡ Χρυσάνθη καὶ ἡ Γιώργαινα φτειάσανε τὴ μουσταλεβριά καὶ τὰ μουστοκοῦλουρα, καὶ οἱ ἄντρες βγάλανε τὰ τσίπουρα ἀπὸ τὸ ληνὸ καὶ τὰ ρίξανε στὸ καζάνι γιὰ νὰ βγάλουνε τὴ ρακή. Δέκα καζανιές τὰ φτειάσανε καὶ βγάλανε ὡς διακόσιες ὀκάδες ρακή, πὸν τὴ βάλανε σ' ἓνα μικρὸ βαγένι καὶ ρίξανε μέσα καὶ μηλόφλουδες, πὸν τὴς δώκανε μ' ἀρωματικὴ μυρουδιά καὶ ἓνα φλωροκίτρινο χρώμα.

Στερνὰ ρετινῶσανε τὰ κρασιά καὶ ἄμα πέρασε ἡ φουντέρια τὴς βράσης, κλείσανε τὰ βαγένια.

IV Καλόπιωτο!...

Τὰγιοδημητριοῦ, ἀπολώντα ἡ ἐκκλησιά, ἀριδιάσανε ἓνα βαγένι. Τὸ κρασί δὲν

ἦταν ἀκόμα καλοξαστερωμένο, μὰ ἡ μυρουδιά του ἀνάστανε νεκρὰ. Καὶ πὸν ἡ γέψη του!... Πρῶτος τὸ δοκίμασε ὁ γέρος. Τὸ τήραξε καταθεοῦ μὲς στὸ ποτήρι καὶ ἔπειτα δοκίμασε δυοτρεῖς βολές ἀπὸ μιὰ καταψιά. Καὶ ὄλο τὸ μυρίζοτανε. Στὸ στερνὸ τὸ κατέβασε ὄλο χειρωτώντας:

—Ἐς ὑγεία μας, χρόνια πολλὰ νὰ εἶμαστε καλά, μὸ σκορὸς τὰ κρασιά μας, χαλόπιωτα!...

Ἦπιανε ὄλοι, τὸ δεφτερώσανε καὶ τὸ ξαναδεφτερώσανε, πήγανε ἀγκινιάσανε καὶ τοῦ Ἀλέξη τὰ κρασιά καὶ τοῦ συμπεθέρωνε, καὶ τὸ γιόμα, κεφωμένοι γιὰ καλά, κατασταλάξανε πάλε στὸ σπῆτι τοῦ γέρο Φώτη γιὰ νὰ «σηκώσουνε τὸ ὑψωμα» τοῦ Δημήτρη.

Ἐφτασε καὶ ὁ παπάς, θεληματισμένος ἀπὸ τὴν ἀβγή, διάβασε τὶς κανονισμένες ψαλμοδιές καὶ καθήσανε ὄλοι στὸ τραπέζι. Ὁ γέρο Φώτης πήρε τὴν πλάτη τῆς βετούλας, τὴν ἐξεβρούκησε, δὲν ἀφριζε ὄλοτελα κριάς στὸ κόκαλο, καὶ ἀρχισε νὰν τὴν τηραεῖ. Ἀμέσως ἀλαφιάστηκε.

Τοῦ κοπήκανε τὰ ἥπατα. Εἶδε κακὰ σημάδια: ἔλειπε ὁ «νοικοκύρης» ἀπὸ τὴ θέση του.

Ὁ γέρος δὲν εἶχε πιά ὄρεξη γιὰ φαί. Κάπου καὶ πού τσίμπαγε κανα μεζάκο ξανόρεξα καὶ ὄλα ξέταζε τὴν πλάτη.

—Τὶ γλέπεις σὲ δάφτη, Φώτη; Γιατὶ καταιμουδιάσεις ἔτσι; τονε ρώτησε καναν καιρὸ ὁ ξάδελφός του ὁ Ἀλέξης.

—Τὶ νὰ εἶδῶ, ξάδερφει Λωβὰ σημάδια δειλνεῖ!...

—Σάφοῦ κάθεσαι καὶ δίνεις σημασία...

Κάτι πήγε νὰντιμιλήσει ὁ γέρο Φώτης, μὰ οἱ ἄλλοι κεφωμένοι ἀπὸ τὸ γλυκότσουχο τὸ στρώσανε στὰ τραγούδια. Ἀκόμα κ' ἀτὸς του ὁ γέρο Φώτης τὸ πήρε λίγο παραπονιάρικα στὴν ἀρχή, μὰ ὅσο πάγαινε καὶ τὸ βουγκούναγε, ὅπως τότε πὸν ἦτανε στὰ ντούνια του, τὸ τραγούδι τῆς ἡμέρας:

(3) Μιὰ στενόμακρη σημαδίτσα, ὅσο μῦτη τῆς βελόνας, πὸν εἶναι στὴ χοντρότερη ράχη τῆς πλάτης. Μὲ ἄλλη στρογγυλοῦλα στὸ ἀντίθετο μέρος εἶναι ἡ «νοικοκυρὰ».

Ἄμα λείπει κανένα τους, κακὸ εἶναι σημάδι—βέβαιος θάνατος ἂν τὸ σημαδάκι φραεῖ στὸ ῥέμα τῆς πλάτης!...

«Τρεῖς ἀντρειωμένοι ἐβούλησαν νὰ βροῦν ἀπὸ τὸν Ἄδη.
"Ὁνας τὸ Μάη θέλει νὰ βγεῖ, πὸν εἶναι τὰ
[ψιμαρνάκια.
"Ἄλλος θέλει τὸν Ἄγουστο, πὸν εἶναι τὰ πα-
[ρηγούρια.
Κι ὁ Ἄημος τ' Ἀγιοδημητριοῦ, σ' ἀνοίγουν
[τὰ βαγένια,
πάνοίγουν τὰ γλυκὰ κρασιά καὶ πίνουνε οἱ λε-
[βέντες...»

Καὶ ὄλος του πιατὸ καὶ τραγούδια ὡς τὸ κοντόβραδο πὸν βγήκανε νὰ πᾶνε καὶ στοῦ Δήμου νὰ σηκώσουνε τὸ ὑψωμα. Ἐκεῖ γλεντήσανε ὡς πὸν ἔκοιρε ἡ νύχτα καὶ ἀπεθελήσανε νὰν τὸ διαλύσουνε. Πρὶ σηκώσουν δμως, κάποιος φώναξε πὸς πρέπει νὰ πιοῦνε τσουκαλόκαφτο.

—Τσουκαλόκαφτο! Καλὰ πὸν τὸ θυμήθηκες... Φτειάστε μας Τσουκαλόκαφτο!...

Ἀμέσως βάλανε στὴ φωτιά ἓνα τσουκάλι κρασί, ρίξανε καὶ πετιμέζι μέσα καὶ τ'ἀνακινῶναν ὡς πὸν ἔκαψε. Τοὺς τὸ ρίξανε στὰ ποτήρια, τὸ πιανε καὶ ἀφρὸ καὶ στερνὰ φύγανε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: Ἡ ΣΠΟΡΑ

I Τὰ πρωτοβρόχια.

Ὁλη τὴ νύχτα τὰ σκυλιά λέχανε. Οἱ χωριανοὶ ἐτοιμαζόσανε νὰ πᾶνε στὸ πανηγύρι καὶ περνάγανε καὶ ἀπὸ τ'ἄλλα χωριά. Πήγανε νὰ κάμουμε κουμάντο γιὰ τὸ χειμῶνα καὶ πήρανε καὶ σὺνεργα, διάφορα ἐργαλεῖα χρήσιμα γιὰ τὸ σπαστό. Πήρανε κασμάδες, ξινάρια, ὄνια. Μερικοί, ὅσοι δὲν εἶχανε, ἀγοράσανε καὶ καματερά, γιατί ἦρθε καὶ ὁ καιρὸς τῆς σπορᾶς.

Ἦσανε ὄλοι ἐτοιμοί, μὲ τὰ ζυγάλετρα τους ζεγμένα, καὶ περιμέναν ἀνυπόμονοι τὰ πρωτοβρόχια γιὰ νὰρχίσουν.

Ὁ μαρπα Φώτης τὰ φτειάσε ὄλα καινούρια. Δέκα μέρες πελέκαγε καὶ ἀπόψε τάδεσε, τὰ κάλιασε ὄλα ἔτοιμα: ὁ ζυγὸς καὶ τὸ σταβάρι πλατανήσια, γιὰ νὰ ναι δυνατὰ καὶ ἀλαφρὰ καὶ ὄλα τ'ἄλλα ἀπὸ πουρνάρι, γερὰ σὰ σιδερένιο.

(4) Ἡ ἀλετροπόδα καὶ ἡ συνέχειά της τὸ χειροῦλι, ἀπ' ὅπου κρατεῖ ὁ ξεβγολάτης τάλετρι καὶ ὀργάνει τὰ φτερά, πὸν ἀναποδογυρίζουνε τὰ χόματα ἡ σπάθη, πὸν στεριώνει τὸ σταβάρι μὲ τὴν ἀλετροπόδα ἡ πρὸγμα, πὸν δὲν ἀφίνει τὸ σταβάρι νὰ βγεῖ ἀπὸ τὸ γούξι, κουλουρί ξύλινο, πὸν εἶναι στέγρια δεμένο στὴ μέση στὸ ζυγὸ μὲ τὰ λουριά, καὶ οἱ δυὸ ζέβλες πὸν τὶς περνᾶνε στὶς ἄκρες τοῦ ζυγοῦ, ἀφοῦ θηλιάσουνε πρῶτα σὲ δάφτες τὸ λαίμω τοῦ καματεροῦ, καὶ τὶς στεριῶνουνε μὲ τὰ σιδερένια πιξέβλια.

Νύχτωσε καὶ βάλανε τὸ τραπέζι. Κοντέβανε νὰ σηκωθοῦν ἀπὸ τὸ φαί, πὺν ἄξαφνα λαλήσανε δυὸ τρεῖς βολές τὰ κοκόρια.

— Ἄ! Θάλλῃξει ὁ καιρὸς, θὰ βρέξει! εἶπ' ὁ γέρο Φώτης. Κάνεις δὲν τονε ρώτησε ποῦ τὸ κατίλαβε, γιατί ξαίρανε πὼς ἀλλάζει καιρὸς ἅμα λαλιοῦνε τὰ κοκόρια τὸ βράδι, δυοτρεις ὥρες πρὶν τὰ μεσάνυχτα.

Καὶ τότες τὴν ἀβγὴ ξημερώθη συγγοφιά καὶ τὰ πόγιομα ἄρχισε νὰ ψιχαλοβρέχει. Ὡς τὰ μεσάνυχτα ὁ οὐρανὸς κήκε ἀπὸ τὰ στραπόβροντα καὶ ἡ μπόρα δυνάμωσε. Ἡ γῆς ξεροσκασμένη ἀπὸ τὸ λιοπύρι ρουφαίει τίς πρῶτες ἀδύνατες στάλες. Σιγὰ σιγὰ φουσκώνει, ἔτοιμη νὰ δεχτεῖ στοὺς γόνιμους κόρφους τῆς τοὺς σπόρους τοῦ γεωργοῦ, ποῦ μὲ μεγάλη συγκίνηση καὶ μὲ χαρούμενη ἀναγάλλιαση βλέπει τὸ δυνάμωμα τῆς μπόρας...

II Οἱ ξεβγιάς

Ἄμα κρᾶτισε, ξεκινήσανε ὅλοι γιὰ τὰ χωράφια. Ὁ μπαρμπα Φώτης ξεκίνησε μαζί μὲ τὴ Χρυσάνθη καὶ μὲ τὸ Γιώργη, ποῦ τράβαγε τὰ βόδια συνταριασμένα μὲ τὸ βοϊδόσκονο.

Στάλογο εἶχανε φορτωμένα τὰ ζυγάλετρα, τὸ δισάκι μὲ τὸ σπόρο, καθαρισμένον ἀπ' ὅλες τίς ἀξουριές, τὴ φάγνα γιὰ τὰ ζωντανά, τὸ νιότραστο μὲ τὸ ὑνί, τὰ ξινάρια καὶ τὰλλα σύνεργα.

Μόλις φτάσανε στὸ χωράφι, ὁ γέρος πῆρε τὸ δισάκι μὲ τὸ σπόρο, τόβαλε στὸ ξερβὴ νῶμο του, χούφτιασε μὲ τὸ δεξί χέρι τὰ σπρὸ σίτι κι ἄρχισε νὰ σπέρνει, ἐνῶ ὁ Γιώργης ἔζεξε τὰ βόδια καὶ τὰ ξεκίνησε σαλαχώντας κ' ἐρκιόμενος: ἄ... ἄ... ἄ καληραχὴ, ἄ καλὸ βράδι...

Ὁ μπαρμπα Φώτης ἔσπειρε μιὰ σποριά κι ἀπ' ἔλυσε τὸ μαντήλι μὲ τὰ σπορογλυκίσματα, ποῦ τὴν πρώτη μέρα τοῦ σπαρτοῦ τὰ βάνουνε μέσα στὸ σπόρο γιὰ νὰ γένει καρπερὸ τὸ γέννημα, μοίρασε σ' ὅλους ἀπὸ δάφτα, φάγανε κ' ἤπιανε κι ἀπὸ μιὰ χαιρετώντας:

— Ἐς ὑγεία, χρόνια πολλά, καλὰ μπερκέτια!

Πῆρε στερνὰ τὴ φουκέντρα μὲ τὸνα χέρι καὶ τὸ χερούλι καὶ τὸ λουριά μὲ τὰλλο κι ἄρχισε νὰ ὀργώνει τὸ σπαρμένο χωράφι. Τὰ δυνατὰ βόδια χυμήσανε μ' ὄρη καὶ σκίζανε βαθειές ἀβλακιές. ἐνῶ οἱ ἄλλοι

μὲ τὰ ξινάρια σκαλίζανε τὸ χωράφι καὶ λυώνανε σβόλους κι ἀμάντζες.

Θὰ ἦτανε ὁ ἥλιος δυὸ τριχιές⁶ ἀνεβασμένος ψηλά, ποῦ ὀργώθη τὸ σπαρμένο χωράφι. Τῆ σιμὴ ἐκείνη ἤρθε καὶ ἡ Γιώργαινα μὲ τὸ παιδί στὴ νάκα καὶ τοὺς ἤφερε ζεστὸ ζεστὸ τὸ μαγέρεμα. Φάγανε, σπείρανε κι ἄλλη σποριά καὶ ξακολουθήσανε ὡς τὸ βράδι νὰ σκαλίζουν καὶ νὰ ὀρνώνουνε. Πέφτοντα ὁ ἥλιος, οἱ γυναῖκες ζαλωθήκανε ξύλα καὶ φύγανε.

Ὁ Γιώργης ἔζεξε τὰ βόδια, σαμάρωσε τᾶλογο, τὸ φόρτωσε καὶ κείνο πουρνάρια, τὸ πῆρε τραβώντας καὶ βαρώντα τὰ βόδια μπρουστά, πέρασ' ἀπὸ τὴ βρύση καὶ τὰ πότισε καὶ στερνὰ τὰ ἤφερε σιτὸ σπῆτι, ποῦ ἦσανε γιομάτα τὰ παγγιὰ τους σανὸ κι ἄχερα, καὶ τρώγανε ὅλη τὴ νύχτα.

III Τὰ γγελοφόρεμα.

— Ἄ Τρουγώνη... κά... κά... κάτου Μελίσση! φώναζε κάποιον κοντοδελλινὸ ὁ μπαρμπα Φώτης κεντριζοντας μὲ τὴ σουγλερὴ φουκέντρα τὰ ποσταμένα βόδια.

— Ἄα, ἀκαμάτη!... μάλλωνε χαϊδεφτικὰ τὸ Μελίσση καὶ πᾶταγε τὴν ἀλετροπόδα γιὰ νὰ μπεῖ βαθιέτερα μέσα στὴ γῆς. Τὸ ὑνί, συαντώντος σκληρὰ λιθάρια, ἔκανε νάναπηδαίει τᾶλέτρι ἀπότομα καὶ νὰ καρουλιάζει τὰ χέρια τοῦ ξεβγολάτη καὶ τὰ βόδια νάνασαινουνε βαθιὰ καὶ νάναστενάζουνε βαθιέτερα.

Εἶχανε κοντὰ σαράντα μέρες ποῦ σπέρνανε καὶ κοντέβανε νάποσώσουνε τὸ σπαρτό. Κάτι ἄκρες μένανε ἀκόμα, κάτι σκαψιούρια⁷ δὲν κάνανε γιὰ ξεβγάρι. Ἐσπερνε μοναχὸς του ὁ γέρο Φώτης μὲ τὴ Χρυσάνθη. Ὁ Γιώργης μὲ τὸ Θεοδωράκη φτειάνανε τὸ γαλᾶρι καὶ διορθώνανε καὶ τὸ καλύβι, γιατί σὲ λίγο τὰ πράματα θὰ τραβιόσανε στὰ χειμαδιά τους; ἔμπαινε ὁ βαρηχειμῶνας.

Σὲ λίγο ὁ γέρος ἀποσταμένος τράβηξε σ' ἓνα ἀπάγγειο τὰ βόδια, ἔρριξε ἀπόνα δεμάτι ξερὰ κορφάδια στὸ καθένα, τραβήχτηκε καὶ κείνος στὴ γέρικη βελανιδιά, πῆρε τὴν καπὸτα του στίς πλάτες καὶ ἔγειρε.

Δίχως νὰ τὸ καταλάβει ἀποκοιμήθη...

— Πατέρα, δὲ θὰ ρθεῖς νὰ πάρουμε καμια μπουκιά; τοῦ φώναξε ἡ Χρυσάνθη.

(⁶) Ὑπολογίζουνε τὴν ὥρα μὲ τίς τριχιές (12 ὀριές—ὀργωνιὰ— ἢ κάθε μία) ἢ μὲ τὸ βοϊδόσκονο, πῶχει τὸ ἴδιο μάκρο.

ἐνύχτωσε πιά, κοντέβει νὰ πέσει ὁ ἥλιος...

Ὁ γέρος ξύμησε, ἀνακλαδίστηκε, τεντώνοντας τὰ ποκαμωμένο κορμί του καὶ

— Φτοῦ σου ἀμορίλα!

ἀποστράφη, κάνοντας τὸ σταβρό του. Πῆγε κεῖ ποῦ ἔτρωγε ἡ Χρυσάνθη, πῆρε τὴν τσίτσα, ἤπιασε μία κι ἄρχισε νὰ σπέρνει μουρμουρίζοντας: «σὲ καλὸ σας παλιονεύρατα!..»

— Σπέρνεις, πατέρα; τονε ρώτησε ἡ Χρυσάνθη δὲ θὰ φάς;

Ὁ γέρος ὅμως ἔακολούθαγε νὰ σπέρνει χωρὶς νάπαντήσει, Κάπου καίπου τὸ χέρι του σταμάταγε στὸν ἀέρα γιομάτο σπόρο...

Ἡ Χρυσάνθη, ποῦ τὸν τήραγε παραξεμένη, ξαφνιαστικῶς, πῆγε κοντὰ του καὶ τὸν κούνησε:

— Τί ἔχεις, πατέρα; Ἄσε, μὴ σπέρνεις πιά.

Ὁ γέρος, σὰ νὰ ξύμησε ἀπὸ βαθειοῦς⁸ συλλοῖσμούς, τινάχτηκε καί:

— Ἄλλη μιὰ σπορίτσα θὰ σπείρω, τῆς ἀ-

πάντησε. Κι ἀποτελειώνοντας τὴ σποριά, ἔπιασε σὰν ἀνόρεξα τὸ χερούλι καὶ τὰ λουριά κι ἄρχισε νὰ ὀργώνει, ἀφορίζοντας ἀκόμα: Φτοῦ σου, ἀμορίλα, φτοῦ σας παλιονεύρατα!...

— Μὰ τί ἔπαθες, πατέρα; τονε ρώτησε ἡ Χρυσάνθη γιὰ δὲν ἔφαγες;

— Εἶδα ἓνα παλιόνειρο ἔδεκεῖ πῶγειρα, τῆς εἶπε. «Ἐνα θελὸ κακόρρομα πέρασε στὸ καλύβι μας καὶ γκρέμισε τὸ στύλο, ποῦ στήριζε τὴ σκεπή, καὶ ἡ σκεπή γονάτισε... Καὶ μὲ ἄστροπὴ ἔκαψε τὴν ἀχλάδα...»

Γύρισε ἀκόμα πεντέξι ἀναχλές ἀβλακιές, ἔκλωσε μὲ τὸ ζόρι τὴ σποριά καὶ ἔζεξε τὰ βόδια.

Φόρτωσε στερνὰ τὰ ζυγάλετρα καὶ τὰ ὑπουργα στάλογο κ' ἔφυγε.

— Δὲ θὰ ρθοῦμε ἄλλη μέρα, εἶπε. Φτάνει πλιά γιὰ φέτο τὸ σπαρτό μας. Καὶ τοῦ χρόνου!

(Ἀκολουθεῖ)

ΚΩΣΤΑΣ Π. ΜΑΡΙΝΗΣ

ΝΕΟΘΑΝΑΤΗ

Φτωχούλα: ἡ ἀνάσα σου ἔχει λείψει κ' ἡ ζήση σου ἔχει πιά καῖ.

— Μ' ὅλη τὴ φτώχεια καὶ τὴ θλίψη, καλύτερα ἦταν στὴ ζωὴ...

Τὶ ἀγῶνας, ὡς νὰ ξεκολλήσει, καὶ πὼς θὰ σπάρῃ, πρὶν βγεῖς, ψυχὴ, ποῦ εἶχες ριζοβολήσει τὴν πίστην ὅλη σου στὴ γῆς!

«— Κούκλα μου, ἀγάπη μου», παρόμοια λόγια τῆς λένε τρυφερά,

— τῆς ζωῆς τίς χάρες, καὶ τὰ ἐγκώμια τὰ πιὸ γλυκά — τὰ πιὸ πικρά.

Τὸ ρόδο, ποῦ ἔχουνε φντέψει ξερβὰ σ' αὐτὴ τῆς, στὰ μαλλιά, (μιανῆς κοπέλλας ἦταν σκέψη) κινάει σὲ δάκρυα πιὸ πολλά.

Βαρεῖα τοῦ ἀέρα εἶναι τὰ χνῶτα κ' ἥλιος πολὺς ἀπ' τὴν αὐγὴ, μὰ οὐδὲ ρανίδα πιά ἀπὸ ἰδρῶτα στὸ μέτωπό τῆς δὲ θὰ βγεῖ.

Σημαδεμένη ἀπὸ τὴ λάμψη, ἡ προβοδία τῆς ταπεινὴ, λουλούδια καὶ σταυροὺς θ' ἀστράφει μέσα ἀπ' τὸ ἀσκέρι σὰ φανεῖ:

...γιατὶ (κι' ὁ πόνος μας τὸ ξέρει)

...γιατὶ εἶναι καὶ τὸ πιὸ σκληρὸ

— ποῦ ὁ τάφος ἀνοιξε καρτερί

γιὰ ὕστερα, γιὰ ὄλον τὸν καιρό.

Τὸ Δεματωνθήμερον

ΤΟ ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑ ΤΟΥ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΥ

Η ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΑΝΑΡΧΙΑ

Τώρα, με τὴν νέαν ἀξίτητα τοῦ χρόνου ἐκπαιδευτικῆ καὶ γλωσσικῆ... νοσήματος, νομίζω ὅτι ἀξίζει νὰ τῆν εὐρύτερας δημοσιότητος τὸ κείμενον γωνιῶν, τὸ ὅποιον συνέβη εἰς τὰ παιδιὰ μου εἰς ἓν Γυμνάσιον τῆς πρωτεύουσας. Τὸ ἐπεισώδιον μόνον τοῦ ὁμιλεῖ περισσώτερον ἀπὸ πολλὰ ἄλλα καὶ διατριβῆς.

Κάποτε ἀπέθανεν ἡ μήτηρ ἑνὸς συμμαθητοῦ των, ὁ ὅποιος ἔνεκα τοῦ λόγου τούτου ἀπουσίασεν. Τὰ παιδιὰ τῆς τάξεως, δικαιολογούντα κατὰ τὸ πνεῦμα τὴν ἀπουσίαν του, ἔσπευσαν νὰ δηλώσωσιν:—'Απεβίωσεν ἡ μήτηρ του.

Ὁ καθηγητὴς, ποῦ ἔβλεπε νὰ εἶναι φανατικὸς δημοτικιστὴς, τὰ ἀποκρίθη:

—Βρέ, παιδιὰ μου, δὲν μπορεῖτε νὰ πῆτε, «πέθανε ἡ μάνα του»;

Μετὰ τὴν παρατήρησιν αὐτήν, τὰ παιδιὰ εἰς τὴν καθηγητὴν τοῦ ἐπομένου μαθήματος εἶπαν:

— Πέθανε ἡ μάνα του.

Ὁ καθηγητὴς αὐτὸς ἦτον ἀπαθὴς τῆς καθαρευούσης.

—Τί εἶναι αὐτὰ; ἐφώνησε. Καὶ ἀγοραῖοι ἔαν εἰσθε, θὰ ὁμιλοῦσατε καλύτερα.

Ἐπρόκειτο τότε εἰς τὴν τάξιν νὰ εἰσέλθῃ ὁ μαθηματικὸς τοῦ Γυμνασίου. Τὰ παιδιὰ δὲν ἤξευραν τί νὰ κάμουν. Ἐσκέφθησαν νὰ τὸ εἰποῦν μισὸ καὶ μισὸ. Σάν νὰ εἰποῦμεν εἰς τὴν μητρὴν γλώσσῃν:—'Απεβίωσεν ἡ μάνα του.

Ὁ μαθηματικὸς ἐτιμώθη ἀπὸ τὴν ἔδραν του, σάν νὰ τὸν ἐτίμησεν βελόνι.

— Μά, παιδιὰ μου, τί ἀνακάρωμα εἶναι αὐτό;

Τὰ παιδιὰ εἰς τὸ σπῆν ἀπετάθησαν εἰς τὸν ὑποφαινόμενον πατέρα των, — ὁ πατέρας εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ τὰ γνωρίξῃ ὅλα.

— Πῶς πρέπει νὰ τὸ λέμε, μπαμπά;

Ὁ ὑποφαινόμενος, — ποῦ ἔτυχε νὰ εἶναι νομικός, — εἶπεν ἐνώπιόν του τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἕνα κείμενον τῶν Ῥωμαϊκῶν Πηγῶν. Ἐσκυψεν εἰς αὐτὸ καὶ τοῦ ἐξήτησε βοήθειαν. Καὶ ἡ ἔμπνευσις τοῦ ἤλθεν ἀπὸ ἐκεῖ.

— Ἀκούσατε, παιδιὰ μου, εἰς ἄλλον καθηγητὴν νὰ τὸ εἰπῆτε... λατινικά: Mater sua mortua est. Νὰ εἰσθε βέβαιοι ὅτι δὲν θὰ σᾶς κάμῃ παρατήρησιν. Γλωσσικὸν ζήτημα δὲν ἔχομεν εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τὰ Λατινικά!

Ἐγελάσαμεν τότε ὅλοι διὰ τὸ πρᾶγμα. Τὸν γέλωτα, φυσικὰ, τοῦ Δημοκρίτου. Τώρα ὁμοῦ, ποῦ τὸ καλοσυλλογίζομαι, μέ πιάνει τὸ παράκονον καὶ ἡ ἀπογοήτευσίς τοῦ Ἡρακλείτου.

(«Αἱ Μοῦσαι» Ζαζόνθου)

ΔΗΜ. Θ. ΦΡΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΕΡΙ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΚΑΙ ΤΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Ὁ Παναεὶς Ἰσραῆτι στὰς Ἀθήνας

Ὁ ἑλληνοφιλὸς συγγραφεὺς ποῦ, καθὼς ἴδιος λέγει, ὀφείλει τὴν δόξα του σ' ἕνα τυχαῖον γεγονός, — στὸ ὅτι δηλαδὴ τὸν ἐπρόσεξε ὁ Ῥωμαῖος Πολλὰν καὶ τὸν ἐλανοῦσε, ἐδῶ καὶ τρία χρόνια, με τὸν ἐνθουσιασμὸν ποῦ τὸν χαρακτηρίζεται, ἐδίδασκε κατ' αὐτὰς εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἀρχικῶς ἐσκόπευε νὰ κάμῃ μίαν διάλεξιν με θέμα τὰς ἐντυπώσεις τοῦ ἀπὸ μίαν πρόσφατον, ἀρκετὸν μὲ χρόν διαμονὴν εἰς τὴν Ῥωσσίαν, ἐπειδὴ ὁμοίως ὁρισμένη μερὶς τοῦ Ἀθηναϊκοῦ τύπου τὸν ἐκράτησε κομμουνιστὴν, παρητήθη τοῦ σχεδίου του καὶ ἤδη, ἀντὶ τῆς διαλέξεως, θὰ δημοσιεύσει ἀντὶ τῆς ἀνθρωπιστικῆς του ιδέας καὶ θὰ ἀφηγηθῆ τὰς ἐντυπώσεις του ἀπὸ τὴν Ῥωσσίαν.

Ἀνεξαρτήτως τοῦ ἰσχυροῦ διηγηματογραφικοῦ ταλάντου, τὸ ὅποιον εἶναι διεθνῶς πλέον ἀγνωρισμένον, ὁ Ἰσραῆτι, εἰς ὅσους τὸν πλησιάζουσιν καὶ τὸν γνωρίσουν, παρουσιάζει εἰκόνα ἀνθρώπου μετὰ μὲν μεγάλο ψυχικὸν σθένος, ὁ ὅποιος ἀκολουθεῖ τὸν δρόμον του σταθερὰ καὶ εἶναι ἔτοιμος ὑπομείνῃ καὶ τὰς μεγαλειτέρας θυσίας διὰ τὸ ἰδανικόν του.

Ὁ ἀνθρωπισμὸς του δὲν ἔχει τίποτε τὸ νεολώδες, ὅπως τὸσων ἄλλων συγχρόνων συγγραφέων καὶ διανοουμένων. Πηγάζει ἀπὸ τὴν ἀμικρὴν του πείρα, ἀπὸ τὴν πονεμένη καὶ ἀμικρὴν του ζωὴν, καὶ ἀποβλέπει εἰς τὴν ἀνακομίζουσαν τῆς πασχούσης ἀνθρωπότητος. Κυκλῶς ἐκράτησθη κομμουνιστὴς ὁ Ἰσραῆτι. Δὲν εἶναι παρὰ ἕνας ἰδεαλιστὴς, ὁ ὅποιος ἀντιπαθεῖ τὰς τὸ ἀστικὸν ὅσον καὶ τὸ κομμουνιστικὸν καθεστῶς ἀφοῦ καὶ τὰ δύο στηρίζονται εἰς ἕναν ἄκρατον ὀλιισμόν.

Πέραν ἀπὸ τὸν κομμουνισμόν, ὁραματίζει μίαν ἀνθρωπότητα, ἡ ὅποια, λυμένη ἀπὸ τὰς ἐπιπτώσεις τῆς ὕλης, ἢ τοῦλάχιστον ὑποταγμένη εἰς αὐτὰ ὅσον μόνον ἐπιτάσσει ἡ ζωὴ, θὰ εἶπεν ἡ ἀναπνέουσα πλέον ἐλεύθερα, νὰ πραγματοποιῆ ἡ ἀπὸ τῶν πνευματικῶν ἔχει μέσα του ὁ ἄνθρωπος, νὰ κοινωνῇ, περισσώτερον ἀπὸ σήμερον, τὰ ἀγαθῶν τοῦ βίου, ν' ἀπολαμβάνῃ τὸ ποσὸν καὶ τὸ ποιὸν τῆς χαρᾶς καὶ τῆς εὐτυχίας εἰς τὸ ὅποιον ἔχει δικαίωμα κάθε ἀνθρώπος.

Ἀπὸ τὸν δυτικὸν πολιτισμόν εἶναι ἀπογοητευμένος ὁ Ἰσραῆτι. Ὑποδουλωμένος ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τὸ χρήμα, πνίγει ὁ πολιτισμὸς αὐτὸς κάθε ἰδιοτελεῖς καὶ ἀνυπερέβουλο φερερόγραμμα πνευχῆς, καὶ δὲν ἐπιτρέπει νὰ καλλιερῆσθῶν ἢ νὰ ὀρμηθῶσιν οἱ πνευματικοὶ ἐκείνοι καρποὶ,

ὅποιοι μόνον ἴσως δικαιώνουν τὴν ὑπαρξίν τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἐγὼ, μᾶς εἶπε εἰς μίαν ἰδιαιτέραν συνομιλίαν μας, ἤμουν τυχερὸς καὶ ἡλθα, χάρις εἰς τὴν ὑποστήριξιν τοῦ Ῥωμαῖου Πολλὰν, εἰς τὴν ἐπιφάνειαν. Πόσοι ὁμοῦ σάν καὶ μένα, ἑκατοντάδες σ' ὅλο τὸν κόσμον, πνίγονται, ἐξαφανίζονται καθημερινῶς, λόγω τῶν καταθλιπτικῶν συνθηκῶν τῆς ἐποχῆς μας; Ἀλλὰ σᾶς ἐρωτῶ: εἶναι σωστό, ὅτι πολυτιμότερον ἔχει ὁ ἀνθρώπος, τὸ πνεῦμα, νὰ ὀφείλῃ εἰς τὴν τύχην καὶ μόνον τὴν ἀνάδειξίν του; Ὅχι βέβαια, οὔτε ὁ Θεὸς δὲν τὸ θέλει.

Ἀσφαλῶς, οὔτε ὁ Θεὸς δὲν τὸ θέλει. Καὶ δὲν ὑπάρχει, φαντάζομαι, κανεὶς ὁ ὅποιος νὰ διαφωνῇ εἰς τὸ ζήτημα αὐτὸ μετὰ τὸν Ἰσραῆτι.

Π.

Ἐν ἄκρον ἄωτον

Ἄκρον ἄωτον ρωμῆϊκῆς κακοπιστίας. Τὸ βλέπομεν εἰς τὴν πολεμικὴν, τὴν ὅποιαν κάμνουν ἐναντίον τῆς «Νέας Ἑστίας» καὶ τοῦ διευθυντοῦ τῆς «Καποία φύλλα τῶν Ἀθηνῶν καὶ πάντων τῆς Ἀλεξανδρείας. Οὕτως εἰς τὴν ἀλεξανδρινῆν «Ἰσιδα» ὁ κ. Γ. Π. Δημάκος, — ὁ ὅποιος ἄλλωστε δὲν φανταίνεται καὶ τὸσον... «διώκτης» — δημοσιεύει ἄρθρον μετὰ τὸν τίτλον «Τὸ βραβεῖον Νομπέλ καὶ ὁ Γρηγόριος Ξενοπούλος», εἰς τὸ ὅποιον ἐξάγει συμπεράσματα συνδυάζων, συγκρίνων, ἀνακατεῦσιν διάφορα διαφόρων δημοσιεύματα εἰς τὴν «Νέαν Ἑστίαν», ἤτοι τοῦ κ. Κ. Καιροφύλα περὶ τῆς Γκράτσια Ντελέντα, τοῦ κ. Κλ. Παράσχου περὶ τοῦ Κωστή Παλαμῆ, καὶ τοῦ Γοργία περὶ τοῦ Βραβεῖου Νομπέλ! Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὅλ' αὐτὰ ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὴν «Νέαν Ἑστίαν», ὁ ἀρθρογράφος τὰ θεωρεῖ ὡς γραφέντα ἢ τοῦλάχιστον ἐμπνευσθέντα ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τῆς, καὶ συμπεραίνει ὅτι προσβάλλει τώρα τὸν ἑαυτὸν του... ὡς ὑποψήριον διὰ τὸν Νομπέλ, προσπαθῶν διπλωματικῶς νὰ ὑποσκελίσῃ τοὺς ἄλλους ὑποψηρίους καὶ ἰδίως τὸν Παλαμῆ! Καὶ ὁμοῦ ἐδηλώσαμεν ἐπανειλημμένως ὅτι ὁ διευθυντὴς τῆς «Νέας Ἑστίας» ἀφίνει ἐλευθέρους τοὺς συνεργάτας του εἰς τὰς γνώμας των διὰ κάθε πρόσωπον καὶ διὰ κάθε πρᾶγμα, ἀποφεύγων ἀκόμη καὶ νὰ τοὺς ἐμπνεύῃ ἢ νὰ τοὺς ἐπηρεάξῃ ὀπωδῆποτε, πολλὰκις δὲ τῶν τακτικῶν συνεργατῶν στέλλει τὰ χειρόγραφα εἰς τὸ τυπογραφεῖον χωρὶς καὶ νὰ τὰ διαβάξῃ. Ἀπόδειξις ὅτι ὁ κ. Ἄλκης Θούλος ἐπέκρινε δραμύτατα τὴν κ. Κοτοπούλη ὡς Ἐκάβην καθ' ὃν χρόνον ἡ μεγάλη τραγωδὸς ἐμελετοῦσε πρὸς παράστασιν τὸ τελευταῖον ἔργον τοῦ διευθυντοῦ τῆς «Νέας Ἑστίας»! Καὶ μόνον τὸ γεγονός αὐτὸ θὰ ἦτο ἀρκετὸν νὰ μαρτυρήσῃ πόσον ὀλίγον διευθύνομεν τὸ περιοδικὸν τοῦτο πρὸς τὸ ἀτομικὸν μας συμφέρον.

Ἄλλ' ἂν οἱ κύριοι αὐτοὶ ἐπιμένουν νὰ μᾶς θεωροῦν ὑπευθύνους δι' ὅσα γράφουν οἱ συνεργάται μας, διατὶ δὲν λαμβάνουν ὑπ' ὄψιν καὶ ὅσα ἔγραψε περὶ τῶν θεατρικῶν μας ἔργων ὁ ἀγαπητὸς μας κ. Ἀνδρεάδης, διὰ νὰ μᾶς ἐπαινήσουν τοῦλάχιστον... ἐπὶ μετριοφροσύνη; Μόνον τάχα τὰ ἄρθρα τοῦ κ. Καιροφύλα καὶ τοῦ κ. Παράσχου

τὰ γράφομεν ἢ τὰ ὑπαγορευόμενα ἡμεῖς; Διατὶ ὄχι καὶ τοῦ κ. Ἀνδρεάδης; — Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ἀκόμη μαρτυρεῖ τὴν κακοπιστίαν τῶν ἀνθρώπων. Δὲν κοιτάζουν παρὰ ὅτι τοὺς συμφέρει, ὅτι ὀφείλει τὰ ἀ priori, τὰσθηρικὰ, τὰ κακόβουλα καὶ τὰ ἡλίθια συμπεράσματα των. Καὶ ἂν ἀσχολούμεθα σήμερον μετὰ αὐτὰ, εἶναι διὰ νὰ δηλώσωμεν ἀκόμη μίαν φρονίαν τὴν πλήρη ἀνεξαρτησίαν τῶν συνεργατῶν μας.

Ξ.

Τὸ τσακωνικὸν διήγημα τοῦ κ. Στρατήγη

Ὁ καθηγητὴς κ. Σίμος Μενάρδος, εἰσηγούμενος εἰς συνεδρίασιν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν περὶ ἑνὸς τσακωνικοῦ διηγήματος τοῦ κ. Στρατήγη, εἶπε τὰ ἑξῆς:

Ὁ γνωστὸς ποιητὴς κ. Γ. Στρατήγης ἐπεχείρησε δύσκολον ἔργον, νὰ γράψῃ διήγημα εἰς τσακωνικὴν διάλεκτον, δηλ. Ἰστορία Τσακωνικοῦ, ἐπιγραφόμενον ἀπὸ τὴν ἡρωίδα, Ἄ Τσουράννα. Οἱ γνωρίζοντες τὴν Προβηγγιανὴν Μιρεῖο τοῦ Μιστροῦ δὲν θ' ἀπορήσουν ὅτι ποιητὴς ἀποπειράται νὰ γράψῃ τὴν μητρικὴν του διάλεκτον. Ἄλλ' ἡ πεζογραφία εἶναι πολὺ δυσκολότερα τῆς στιχογραφίας, ὁ δὲ κ. Στρατήγης, καθὼς ἐννοῶ βοηθοῦμενος ἐκ τῆς μεταφράσεώς του εἰς τὴν κοινὴν ἑλληνικὴν, μεταφέρει τὴν σύνταξιν τῆς γραφομένης εἰς τὸ τσακωνικόν. Ἐννοεῖται ὅτι μεταφέρει καὶ πολλὰς λέξεις: τίμια τζ', ἐνάρετο, τζαί μάλιστα, δηλαδὴ ἀπὸ τῶν ἀρχῆ τῆς Ἐπαναστάσεως, ὑποψία, νὰ περετήση τὴν πατρίδα, ἐφεύρεσι ἀκόμα καὶ τὸ Ἰταλικὸν διμέννα ἀπὸ τοὺς ἑπτανησίους, καὶ τέλος ἕνα ξενισμόν. Ἄλλ' ὁ κ. Στρατήγης εὐλόγως δύναται ν' ἀπαντήσῃ ὅτι τὸ ἴδιον περίπου κάμνουν καὶ οἱ λοιποὶ πεζογραφοῦντες εἰς τὴν μητρικὴν των δημοτικὴν. Τὸν περίεργον ἀναγνώστην εὐαρεστοῦν αἱ ἀρχαῖαι καὶ λέξεις τῶν Τσακωνικῶν, π.χ. δροῦ (δρῶ) ὄρακα, νὰ μὲλλῃ (ἔλλῃ) κοῦσε (ὁ κύων), ὁ νομῆα, (ὁ νομεύς, ὁ βοσκός). Καὶ τὸ διήγημα ἀναγινώσκειται εὐαρέστως. Ὁ κ. Στρατήγης ἀπεικονίζει ἐκ τοῦ φησικοῦ ἕνα κομπογιαννίτην ἰατρόν, τὸ γέρον Μιχάλη, τοῦ ὁποῦ τὴν βοήθειαν ἐπικαλεῖται κατὰ τοῦ ἀπύτου καὶ δειλοῦ ἐραστοῦ, τοῦ Κωσταγγῆ, ἡ ἐρωτευμένη κόρη, καὶ ἕνα νομῆα, ποῦ καὶ αὐτὸς τὴν ἀγαπᾷ.

Ἴδου τὸ τραγουδάτζι τοῦ βοσκοῦ.

Λάλε με, σάτι με, κιά ἐσσ ἔγκα
Τζ' ὄλιου ἐσ ξεκάτσα τῶν ἰγῆ;
Ἄ φούχα με ντ' ἐνι λατρέγγα
Ἄφη τοῦρ ἄλλοι, τζ' ἔλα ὄγι.

ἦτοι

Πές μου, κορίτσι μου, ποῦ πῆς
κι ὅλο κοιτάξεις πρὸς τὴν γῆ;
Ἦ ψυχὴ μου σὲ λατρεῖ
Ἄφησ' τοὺς ἄλλους κ' ἔλα ἐδῶ.

Ἐάν θέλετε καὶ τὸ τέλος, τοῦτο εἶναι δραματικόν. Ἐνῶ ὁ Κωσταγγῆς ἐπετίθετο κατὰ τῆς κόρης, ἀκούεται ἡ κομπάνα ἢ ἀπολύουσα τοὺς πιστοῦς, καὶ ἡ Τσουράννα, καταρωμένη τὸν «προδότην», ἀπέρχεται καὶ γίνεται καλογρηγὰ.

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Δύο μεταφράσεις: Pierre Bonet. Το μαχητικό ένστιχο. Μετάφρ. Γιάννη Ίμβριώτη — Φραγκ. Νίτι. Μπολσεβικισμός, Φασισμός και Δημοκρατία. Μετάφρ. Μπάμπη Β. Αλιβιζάτου.

Τα τελευταία χρόνια γέμισε η αγορά από προχειρομεταφρασμένα έργα σε άμελημένη κι ακατάλληλη γλώσσα, πού με τη βοήθεια απαράσκειων από πολλές απόψεις μεταφραστών, τα κυριαρχούν εκδόσεις κερδοσκόποι. Δίκαιο είναι, μέσ' από το ανάξιο κάθε προσοχής πλήθος τών μεταφράσεων, να ξεχωρίζονται κάθε φορά τα με προσοχή κι επιμέλεια μεταφρασμένα έργα. Και χρήσιμο είναι να διακρίνονται οι καλές αυτές μεταφράσεις και να κρίνονται με τόν πιο καλοπροαίρετο και τόν πιο αυστηρό μαζί τρόπο, γιατί από τήν εύσυνείδητη μεταφραστική εργασία, — όσο βέβαια ο μεταφραστής είναι παρασκευασμένος για τήν πολύ δύσκολη αυτή δουλιά, — πρέπει να προσδοκούμε τήν καλλιέργεια κι έτοιμασία του, ανύπαρχτου δυστυχώς σήμερα, πεζού μας λόγου: του χρησίμου για τó μεταχειρίσιμα είτε τών επιστημονικών θεμάτων, είτε τών ανθρωπιστικών (ήθικοφιλοσοφικών και κοινωνικών).

Νομίζω μάλιστα δικαιολογημένη τή γνώμη, πως τή γλώσσα μας θά τήν ετοιμάσουν περισσότερο οι μεταφρασταί τέτοιων έργων λόγοι (με τήν αυστηρή έννοια τής λέξεως), παρά οι δημιουργοί συγγραφείς παρόμοιων έργων. Γιατί οι μεταφρασταί θά βρίσκονται κάθε στιγμή υποχρεωμένοι ν' αποδώσουν μιá νέα έννοια, πού δέν τήν έχει αποκτήσει ή γλώσσα, σύμφωνα με τó πνεύμα της και τόν οργανισμό της, ενώ οι δημιουργοί τών παρόμοιων έργων και δύσκολο είναι να αναφανούν μέσα σ' ένα περιβάλλον πολύ λίγο επιστημονικό και λιγότερο καταγινόμενα να ζήσει πρωτότυπα τ' ανθρωπιστικά, κοινωνικά και ήθικα προβλήματα, και επίσης δύσκολο θά είναι, κι αν υπάρξουν, να εφεύρουν έννοιες πού στη γλώσσα μας δέν υπάρχουν, επειδή και ή σκέψη τών συγγραφέων δέν μπορεί παρά να είναι ως ένα βαθμό δημιουργία του λόγου πού μεταχειρίζονται. Άμα τα κατάλληλα υλικά λείπουν, οικοδομή δέν μπορεί να γίνει. Άμα ή γλώσσα δέν έχει τις λέξεις, — τα σύμβολα, δηλαδή τών έννοιών, — σκέψη σχετική βέβαια δέν μπορεί να υπάρξει.

Κι άκριτως αυτό είναι τó τραγικό πρόβλημα, λού άπειται επιταχτικά μιá λύση, πού δέ θά σφαι παρά τόν καιρό που θέχουμε αποκτήσει γλώσσα πλούσια σ' έννοιες, πλούσια σ' εκφράσεις έτοιμες (κλισέ), με οργανισμό του τυπικού της και του συνταχτικού της βγαλμένο μέσα από τή Νεοελληνική ιδιοσυστασία, οργανισμό πού μας τών φανέρωσαν τά έργα τών ποιητών και τών διηγηματογράφων, όσων μ' επιμέλεια έγραψαν και γράφουν τή δημοτική. Και γι' αυτόν άκριβός τό λόγος τó γλωσσικό λεγόμενο ζήτημα είναι ζήτημα ζωής ή πνευματικού θανάτου για τή σύγχρονη Ελλάδα, ή οποία ζει σήμερα, χωρίς να μπορεί να σκέπτεται, επειδή επιμένει να ναι μ' έναν τρόπο άγλωσση.

Αυτοί πού πρόχειρα υποδειχνουν μιá λύση στο ζήτημα, συσταίνοντας σάν υπόδειγμα τήν τυπικά και συνταχτικά αναρχική και από τήν άποψη τής έκλογής όρων τυχάρπαστη γλώσσα τής δημοσιογραφίας, — τó γλωσσικό αυτό κατασκευάσμα όπου θαμπά και άταυλα καθρεφτίζονται όλες οι ξένες γλώσσες και νοοτροπίες, — και οι άλλοι πού συσταίνουν υπομονή διακηρύττοντας τή δήθεν επιστημονική τους πίστη στην ικανότητα τής εξέλιξεως, (ένω και οι ίδιοι δέ θά νιώθουν καλά καλά τó πως τήν έννοούν αυτή τήν κερά — εξέλιξη), αυτοί όλοι βέβαια δέν τó φαντάστηκαν ποτέ, πως αυτή είναι ή καθαυτή σημασία του ζητήματος, κι ότι γι αυτό είναι ανάγκη ν' αναγνωρισθεί επί τέλους κι από τó Κράτος ή ροπή πού έχει ή γλώσσα, για να υποβοηθήσει κι αυτό τήν καλλιέργειά της με τó ήθικό του κύρος πού πάντοτε θά έξασκει.

Από τούς εύσυνείδητους, λοιπόν μεταφραστάς δικαιολογημένα μπορεί ν' απαιτούμε σεβασμό στο συνταχτικό — τήν ψυχή δηλαδή τής γλώσσας μας — όσο και στο τυπικό της' κι επί πλέον προσοχή στην απόδοση τών έννοιών πού δέν έχει ακόμα ή γλώσσα μας. ώστε ο νέος όρος να φαίνεται βγαλμένος αυτόματα μέσ από τήν ψυχική σύσταση του λαού μας, και τέλος μπορεί να απαιτούμε δουλέμα με τή σμίλη τής κάθε φράσεως (σύμφωνα πάντοτε με τόν οργανισμό τής γλώσσας), ώστε με τόν καιρό να κατακτήσουν έτοιμες φράσεις (κλισέ) καλόδεχτες κι εύκολομεταχειρίστες απ' όλους. Όσοι μεταφρασταί δουλεύουν έτσι και αξίοι είναι για κάθε έπαινο και μέσα τους θά νιώθουν τήν ικανοποίηση πού δίνει ή συναίσθηση, ότι συντελούν στην προκοπή τής σπουδαιότερης για τó καλό του έθνους προσπάθειας για τήν έτοιμασία τής γλώσσας Του, δηλαδή του οικου με τó όποιο τó Μέλλον θ' αρχίσει να οικοδομεί τήν Έλληνική Σκέψη.

Μολοντί τόσο δύσκολη τή θεωρώ και τόσο άψηλά τή βάζω τή δουλιά ενός καλού μεταφραστή, κανένα δισταγμό δέν αισθάνομαι να εκφράσω τή γνώμη μου: ότι ο κ. Ίμβριώτης, μεταφράζοντας όπως μετάφρασε «Τό Μαχητικό Ένστιχο», κέρδισε τόν τίτλο του αξίου μεταφραστή. Στη μετάφρασή του ή ξένη σκέψη φαίνεται σα να χωνεύθηκε πρώτα κι αφού αφομοιώθηκε, βγήκε με μορφή καθαρή έλληνική. Τό συνταχτικό και τó τυπικό τής γλώσσας μας τηρήθηκαν σχεδόν πάντοτε και μ' αρκετή καλαισθησία. Οι νέες έννοιες, — οι πρωτάγγελτες να τ' οννε στην έλληνική, — αφού βαθειά μελετήθηκαν, αποδόθηκαν, όσο μπόρεσε ο μεταφραστής, με έλληνικά. Είναι φυσικότερο τó ότι σε πολλά μέρη ο κ. Ίμβρ. δέν κατορθώσε να υπερεκινήσει τελείως τις πολύ μεγάλες δυσκολίες' μα και στα μέρη αυτά νιώθουμε πως σταμάτησε καιρό μπροστά στα εμπόδια κι ότι έβαλε σ' ενέργεια και μ' όλη τήν ένταση τις δυνάμεις του για να τα υπερπηδήσει, αποφεύγοντας να τα παρακάμψει (βίως κάνουν οι πολλοί).

Βγαίνει από τήν πρόθεσή μου τó να μιλήσω και για τήν αξία του έργου του κ. Bonet, πού τó διάλεξε ο κ. Ίμβρ. να τó μεταφράσει. Μολαταύτα δέν τó θεωρώ έντελώς άσκοπο να τó χαρακτη-

ρίσω σάν ένα βιβλίο χρήσιμο για όσους πρέπει να καταγίνονται με τήν παιδική ψυχολογία, — τούς δασκάλους και τούς γονείς, πού φροντίζουν τα παιδιά τους, — κι ακόμα για όσους θέλουν όσο τó δυνατό πιο συμπληρωμένες τις εγκυκλοπαιδικές τους γνώσεις.

Αυτά είχα να πω για τή μετάφραση του κ. Ίμβρ. και για τó άγνωστο σε πολλούς έργο του κ. Bonet. Άπο καιμιά όμως σύστασή μου δέν έχει ανάγκη τó βιβλίο «ο Μπολσεβικισμός, ο Φασισμός και ή Δημοκρατία» του πρώην πρωθυπουργού τής Ιταλίας Φραγκ. Νίτι, πού τó μετάφρασε ο κ. Μπ. Αλιβιζάτος. Τα θέματα του βιβλίου αυτού κινούν τόσο τó γενικό ενδιαφέρον, ώστε φαίνεται πως ο μεταφραστής, για να κάνει μιάν ώρα αρχύτερα τις ιδέες του συγγραφέα γνωστές και στο έλληνικό κοινό, προτίμησε να μη δουλέψει τή μετάφρασή του μ' όση επιμονή και υπομονή χρειάζεται μιá τόσο δύσκολη δουλιά. Για τούτο και στη μετάφραση ή σύνταξη άπομεινε καθαρευουσιάνικη σχεδόν' και στο λεχτικό — χωρίς λόγο μερικές φορές — δανείσμενο κι αυτό από τήν καθαρεύουσα, — δόθηκε τó τυπικό τής δημοτικής με τή γνωστή μέθοδο του Προκρούστη.

Και, για να κάνουμε μιá σύγκριση, ένω ή γλώσσα στη μετάφραση του κ. Ίμβρ. έχει τó χάρισμα να φαίνεται φυσική, γιατί τó νόημα τó ξένο δέν κατανοήθηκε μόνο, μα και αφομοιώθηκε πρώτα και κατόπιν αποδόθηκε, στη μετάφραση του κ. Αλιβ. ή γλώσσα φαίνεται σα βιασμένη, γιατί τó νόημα του συγγραφέα μόλις κατανοήθηκε λές και μετάφράσθηκε άμέσως. Με όλ' αυτά δέ θέλω να πω, ότι ο κ. Αλιβ. δέν έδούλεψε με καλή θέληση και με όση μπόρεσε προσοχή. Μά να φανερώσω τήν ύπόνοιά μου, ή ότι τó φιλοδοξέμα τόν κουράζει, ή ότι, κι αν ή θέληση δέν του έλειψε, μα ή δύναμή του τόν πρόδοσε χωρίς να τó καταλάβει.

Τό πόσο σημαντική είναι τής καθαρεύουσας ή επίδραση στην ψυχή του κ. Αλιβ. μας τó αποδειχνει και τó με ρητορισμό γραμμένο «εισαγωγικό» στο βιβλίο «σημείωμα», πού αποτελεί — τó λέμε με πολλή μας εδχαρίστηση — μιá μελετούλα πρωτότυπη αξιοσύστατη. Μ' αυτή ο κ. Αλιβ. αποδείχεται, ότι παρακολούθησε τά κοινωνικά και πολιτικά φαινόμενα τής μεταπολεμικής εποχής και ότι μελέτησε όσα γράφθηκαν στην Ευρώπη για τά αίτια τους και για τά πιθανά αποτελέσματά τους. Στο τέλος μάλιστα τής μελετούλας του, όπου μιλεί για τούς κοινωνικούς άγώνες στη σημερινή Ελλάδα και γενικά για τήν κατάστασή μας τή μεταπολεμική, δείχεται πως είναι και παρατηρητής πού βλέπει, προικισμένος με τή δύναμη να συνδυάζει όσα βλέπει, για να βγάλει συμπεράσματα πού τά διακρίνει κάποια συνέπεια. Άν δέν πολυεγείμαι μάλιστα, οι ατομικές του πεποιθήσεις, πού καθαρά διαφάνονται στις σελίδες του εισαγωγικού σημειώματός του, μοιάζουν πολύ με προγραμματικές αρχές ενός ανύπαρχτου ακόμα έλληνικού μεταρρυθμιστικού σοσιαλισμού. Μά σε πολλά σημεία δέ μοιάζουν καθόλου (κι αυτό είναι κάπως παράξενο) με

τις ιδέες μιας προκηρύξεως, πού εγκυκλοφόρησε, πέντε λίγοι μήνες, με τήν υπογραφή και του κ. Μπ. Αλιβιζάτου. Τό να βρει και να ξεκαθαρίσει τις αντιφάσεις, αν υπάρχουν πραγματικά, είναι δουλιά δική του.

P.

N. I. Λούβαρι: Ένπαιδευσις και Άνθρωπισμός. — Νέα ζωή άνθίζει από τά Έρείπια.

Ο κ. Λούβαρις, στον άγώνα μεταξύ συντηρητικών και προοδευτικών πού έδω και δέκα χρόνια ξεσπασε στα εκπαιδευτικά μας ζητήματα και πού κατέληξε στον γνωστό πρόσφατο διχασμό του Έκπαιδευτικού Όμίλου, λέγει ότι παίρνει στάση ούδέτερου ανθρώπου, πού προσπαθεί να ιδή αντικειμενικά τά πράγματα, πού ζητεί να συμβιβάση αντιλήψεις, οι όποιες, καθώς γράφει στην πρώτη από τις δυό του μελέτες πού του εξέδωσε ή άλεξανδρινή «Έρευνα», «θα ήτο δυνατόν ν' αποτελέσουν άρμονικόν σύμπλεγμα, αν έλειπεν άμφοτέρωθεν ή υπερβολή και αν υπήρχε όλγνη καλή θέλησις».

Δέν μιού φαίνεται όχι μόνον ότι εκτελεί, αλλά και ότι έννοει αρκετά τόν ρόλο αυτόν του «ουδέτερου» ο κ. Λούβαρις. Άν έννοει ούδέτερο τόν σκεπτικιστή, τόν εκλεκτικό, εκείνον πού δέχεται όλες τις ιδέες και τις γνώμες με τήν ίδια άδιαφορία, γιατί ξέρει ότι, σάν ανθρώπινες, είναι όλες σχετικές, ή παίρνει απ' τήν κάθε μιá ό,τι του άρέσει μόνον, τότε, βιάζοντας πάντοτε τά πράγματα, μπορεί να δεχθεί κανείς ότι πλησιάζει όπωσδήποτε τήν «ουδετερότητα». Άν όμως έννοει ούδέτερο εκείνον καθώ; λέγει, πού, με κάποια άφέλεια, αληθινά, και πολύ άπλουσταμένα για θεωρητικό νοϋ, βαδίζει τόν «ιδιόν του δρόμον», τότε ο κ. Λούβαρις, παρεξηγεί άσφαλώς τόν ρόλο του ούδέτερου, και όχι άκουσίως βέβαια, γιατί πολύ καλά ξέρει περί τίνος πρόκειται. Πως μπορεί να πιστεψει ο κ. Λούβαρις, άνθρωπος θεωρητικός, ότι στα ζητήματα για τά όποια μιλεί χωρεί «ουδετερότης»;

Ουδετερότης προκειμένου περί υλισμού και ιδεαλισμού (διότι γι' αυτά πραγματεύεται στο βιβλιαράκι του ο κ. Λούβαρις), περί τών δυό πιο άντιμαχών δηλαδή κοσμοθεωριών πού υπάρχουν άπό τού έγεννήθη ή θεωρητική σκέψις, ή μάλλον άπό τού ο άνθρωπος μπόρεσε ν' ασχοληθεί και με κάτι άλλο, εκτός από τήν ικανοποίηση τών πρώτων του αναγκών.

Άν επιμένω στο ζήτημα αυτό, τó κάνω για να δείξω ότι ο κ. Λούβαρις λέγει άπλώς ότι παίρνει στάση ούδέτερου στα θέματα πού εξετάζει, δέν παίρνει όμως και πράγματι, γιατί ούτε μπορεί άλλ' ούτε και θέλει να πάρει τέτοια στάση.

Έ'Αλλ' ός δοΐμε πού άκριβώς τοποθετεί ο κ. Λούβαρις τά προβλήματα πού εξετάζει στις άπορρόχτες μελέτες του, και πως ο ίδιος τοποθετείται απέναντι των. Και οι δυό του μελέτες κατά βάθος τó ίδιο θέμα έχουν: τήν πάλη μεταξύ υλισμού και ιδεαλισμού στην σύγχρονη διάνοηση' αλλά στη μ'έν πρώτη, τήν «Έκπαιδευσις και Άνθρωπισμός» εξετάζει ιδιαίτερος, κ. Λούβαρις, παίρ-

νοντας άπορρητή άπ' τὸ δὴ ἄρθρο τοῦ νέου προγράμματος τοῦ «Ἐκπαιδευτικοῦ Ὁμίλου», καὶ ἀπ' αὐτὴν σχετικὴ δήλωσις ἀνωτέρου ὑπαλλήλου τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας» τὴν ἐν γένει θέσιν τοῦ θρησκευτικοῦ ζητήματος στὴ σύγχρονη εὐρωπαϊκὴ συνείδηση ἐνῶ στὴ δεύτερη τὸ «Νέα Ζωὴ ἀνθίζει ἀπὸ τὰ Ἑρείπια», ὀλόκληρο τὸ πνευματικὸ πρόβλημα τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως παρουσιάζεται σήμερα. Καὶ τὸ ἐπίπεδο λοιπὸν ὅπου περιορίζεται ὁ κ. Λούβαρις τὰ προβλήματα—ἐπίπεδο καθαρὰ καὶ μόνον πνευματικὸ, καὶ ὄχι π. χ. κοινωνικὸ—καὶ ἡ θέσις ὅπου ἔστις τοποθετεῖται, δείχνουν ὅτι εἶναι ἰδεαλιστὴς, ὄχι πλατωνικοῦ, χριστιανικοῦ ἢ καντιανοῦ ἴσως τύπου, ἀλλὰ πάντως ἰδεαλιστὴς.

Ὁ ἰδεαλισμὸς τοῦ κ. Λούβαρις φαίνεται καθαρὰ σ' ὅλο του τὸ βιβλίον, κἄπως ἀδύνατος ὅμως καὶ τρωτός. Μολονότι, πράγματι, ὁ κ. Λούβαρις ἐκθέτει τὶς ἀπόψεις του μὲ πολλὴ ἀπλουστευμένη τρόπον, πολὺ σύντομα, δογματικὰ καὶ σὲ χοντρὲς γενικὲς γραμμὰς, σχεδὸν *πληροφορικὰ*, δὲν κατορθώνει ὡς τόσο ν' ἀποφύγει μερικὲς ἀντιφάσεις, καὶ ὄχι μόνον αὐτὰ, ἀλλὰ οὔτε στιγμὴ δὲν ἀντικρούζει ὁ ἴδιος τὴν ρίζα τοῦ προβλήματος, (ὅπως καὶ ὅλο τὸ πρόβλημα ἄλλωστε) καὶ δὲν δίνει μίαν *προσωπικὴν* ἀπάντησιν σ' αὐτό. Ἀρκεῖται ἀπλῶς στὸ νὰ μᾶς δώσει μίαν πολὺ ὀχρὴ καὶ γενικὴ εἰκόνα τοῦ πνευματικοῦ προβλήματος ὅπως παρουσιάζεται στὴ σύγχρονη Γερμανία μόνον, καὶ ἐκεῖ πάλιν σ' ὀρισμένους μονάχα κύκλους. Τὸ ὅτι ὁ «Ἐκπαιδευτικὸς Ὁμιλος» θεωρεῖ ὄχι ἀναπόσπαστη ἀπὸ τὴν ἔννοια τῆς δημόσιας ἀγωγῆς τὴ διδασκαλία θρησκευτικῶν μαθημάτων στὰ σχολεῖα, τὸ ὅτι ταυτίζει (δὴλῶσις τοῦ «ἀνωτέρου ὑπαλλήλου») τὴν δαιμονία, καὶ τὴν δογματολογία μὲ τὴν θρησκείαν, (ὅπως διδάσκειται σήμερα στὰ σχολεῖα, κ. Λούβαρις, ξεχνᾷτε νὰ τὸ προσθέσετε αὐτό, καὶ ὅμως τὴν σελ. 14, δικαιολογεῖτε, καὶ μὲ τὸ παραπάνω, ἴλιος ἐκείνους οἱ ὅποιοι «ἀρνοῦνται πᾶσαν θρησκείαν ἐνεκα τῆς βαθείας καὶ γνησίας θρησκευτικότητος, τὴν ὅποιαν φέρουσιν ἐντὸς αὐτῶν, καὶ ἡ ὅποια δὲν δύναται νὰ ἱκανοποιηθῇ διὰ τῆς παραδεδομένης θρησκείας), τὸ ὅτι ὁ ἀπὸ τῶν εἰς γῶμες τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Ὁμίλου, ἀνώτερος ὑπάλληλος θεωρεῖ δυνατότητα τὴν συμβίωσιν τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος—ποῦ μπορεῖ, ἡμεσῶτερα καὶ καλύτερα νὰ τὸ μεταδώσει, καθὼς πολὺ ὀρθὰ λέγει, στὰ παιδιὰ, ἢ ἀνάλυσιν ἐντὸς βαθυστομάστου π. χ. ποιήματος, παρὰ ἢ στενὴν δογματολογία, —μὲ τὸν ἐπιστημονικὸν λέγον καὶ τὸν ὀρθὸν λόγον», (σωστότατο καὶ αὐτό, ὁ πανθεισμός τοῦ ὀρθολογιστοῦ καὶ πανεπιστήμονος Γκαίτε δὲν ἦταν θρησκεία), ἀδύνατη ὅμως τὴν συμβίωσιν τοῦ ἐλεύθερου στοχασμοῦ μὲ τὴν θρησκείαν, *ὅπως διδάσκειται σήμερα*, ἢ ὅποια καὶ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς (δὲν τὸ λέγει ὁ κ. Λούβαρις) εἶναι ἀντικαταστάσιμη καὶ ἀντικαταστάσιμη (ὄχι δὲ ἀπλῶς: «ἐν μέρει»), ὅλ' αὐτὰ δὲν διαφέρουν τόσο τὸν κ. Λούβαρις, ὅσο ἡ κοσμοθεωρία καὶ κρύβεται πίσω των, δηλαδή ὁ ὕλισμός τὸν ὕλισμό, σ' ὅλες του τὶς μορφάς, τὸν θεωρεῖ παληωμένην πᾶν κοσμοθεωρία ὁ κ. Λούβαρις, κοσμοθεωρία ποῦ χάνει ὀλοένα ἕδαφος

καὶ τὴν ὅποιαν τείνουν ν' ἀντικαταστήσουν (τὸ λέγει ὁ Ντιλτέϊ αὐτὰ τὰ «λέγει» τὰ συναπτὰ κανεὶς κάθε στιγμὴ στὰ βιβλία τῶν ἐπιστημόνων μας, καὶ ἰδίως τῶν «ἐκ Γερμανίας ἐπανελθόντων») ἢ φυσιοκρατία, ὁ ἀντικειμενικὸς ἰδανισμός, καὶ ὁ ἰδανισμὸς τῆς ἐλευθερίας.

Ἄς ἀρῆσωμε τοὺς ἄρθρους αὐτοὺς ποῦ εἶναι, ἄλλωστε, ἀρκετὰ σκοτεινοὶ (τὶ σημαίνει, πρὸς Θεοῦ, «ἀντικειμενικὸς ἰδανισμός»;) καὶ ἄς ἔλθωμε στὰ πράγματα, στίς κοινὰς δηλαδή καὶ γνωστὰς λέξεις, τίς ὅποιες, πρέπει νὰ τ' ὁμολογήσωμε, μεταχειρίζεται μὲ μεγάλη σαφήνεια, γιὰ ἔλληνα ἐπιστήμονα καὶ μάλιστα «ἐκ Γερμανίας ἐπανελθόντα» (ἂν δὲν πῆγε στὴ Γερμανία, νὰ μὲ συγκροεῖ), ὁ κ. Λούβαρις.

Ὑπόκει, λέγει ὁ κ. Λούβαρις, μίαν ἐπιστήμην σήμερα, ἢ «περὶ τὴν θρησκείαν ἐπιστήμη» (τὴν ὑπέροχο ἐκεῖνο τὸ «περὶ», καὶ τί σωστό!), τίς ἔχουσιν καὶ τὰ πορίσματα τῆς ὁποίας ἀγνοοῦν οἱ Ἕλληνες ὁπαδοὶ τοῦ ὕλισμου. Ἄξιον θρήνηται ἄγνοια! Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ μὴ γνωρίζουν τίς σπουδαιότερες τουλάχιστον ἀπὸ τίς ἀνακαλύψεις τῆς νέας αὐτῆς ἐπιστήμης, ὅτι δηλαδή «ἡ θρησκεία εἶναι φαινόμενον καθολικόν» καὶ ὅτι «θρησκείαν ὑπὸ οἰανδήποτε μορφήν ἔχει πᾶς ἄνθρωπος».

Ὑπὸ οἰανδήποτε μορφήν; Ἄλλὰ τότε κανεὶς δὲν διαφωνεῖ μαζί σας, κ. Λούβαρις, μὲ μόνην τὴν διαφορὰ ὅτι ἡ θρησκεία χάνει ἔτσι τὴν αὐτοτέλεια καὶ τὴν ἀνεξαρτησία της, ἰδιότητες χωρὶς τίς ὁποῖες δὲν μπορεῖ, κατὰ τὴ γνῶμην σας, νὰ νηθεῖ. Γιατί ἂν ἡ οὐσία τῆς θρησκείας, ὅπως κηρύσσει ἡ «περὶ τὴν θρησκείαν ἐπιστήμη», «συνίσταται εἰς τὴν συναίσθησιν ὑψίστων ἀξιών καὶ τὴν εἰς αὐτὰς πίστιν, εἰς τὴν ἐπαρῆν πρὸς τὰ ἔσχατα βᾶθη τῆς ζωῆς, εἰς τὸν πόθον πρὸς ἀπολύτρωσιν, εἰς τὴν ἀνάγκην ὅπως διαγιγνώσκεται τὸ αἰώνιον ἐντὸς τοῦ παροδικοῦ καὶ ὅπως μὴ καταποντιζόμεθα ἐντὸς τοῦ μηχανισμοῦ καὶ τῆς ἀναισθησίας τοῦ ὕλισμοῦ κόσμου καὶ τῶν νόμων του», τότε κατὰ τί διαφέρει ἡ θρησκεία ἀπὸ τὸν ἰδεαλισμό; Θρησκεία εἶναι βέβαια ὅλα ὅσα λέγει ὁ κ. Λούβαρις, προπάντων ὅμως καὶ κυρίως τὸ ἀγωνιστικὸν αἰσθημα τοῦ ἀγνώστου ποῦ μᾶς περιβάλλει ἀπὸ παντοῦ, καὶ αὐτὸ εἶναι πράγματι «φαινόμενον καθολικόν, μὴ ἔλλειπον οὔτε ἀπὸ τῶν λαῶν οὔτε ἀπὸ τῶν ἀτόμων κατ' οὐδεμίαν ἐποχὴν». Καὶ οἱ ἀγνωστικισταὶ καὶ οἱ ὀφελμισταὶ ποῦ θέλουν ν' ἀγνοοῦν τὸ μεταφυσικὸ πρόβλημα, καὶ οἱ ὕλισται ἀκόμη, κατέχονται ἀπὸ τὸ αἰσθημα αὐτὸ τοῦ μυστηρίου, τὸ κατ' ἐξοχὴν θρησκευτικὸ αἰσθημα, γιὰ ἄλλοιὸς θὰ ἔπαυαν, ἀπλούστατα, νὰ εἶναι ἄνθρωποι. Γι' αὐτὸ γελιοῦνται οἱ κτὰ ὅσοι νομίζουν ὅτι τὸ ζήτημα τῆς θρησκείας μπορεῖ νὰ τεθῇ ἐπὶ ἄλλης βάσεως, ἀπαλλασσόμενον τῆς μεταφυσικῆς.

Ὡς τόσο—καὶ αὐτὴ εἶναι μίαν ἀπὸ τίς ἀντιφάσεις τοῦ κ. Λούβαρις—ἐνῶ εὐρύνει τόσο πολὺ τὴν ἔννοια τῆς θρησκείας ἐπεκτείνοντάς τὴν ὡς τὴν θρησκευτικότητα, (τὸ θρησκευτικὸ αἰσθημα ἐν γένει, τὸ οἰασθῆποτε μορφῆς), καὶ σχεδὸν ταυτίζοντάς τὴν μ' αὐτὴν, κατόπιν, προκειμένου περὶ ἀγωγῆς θρησκευτικῆς, στενεύει πάλιν τὴν ἔννοια τῆς θρησκείας καὶ τόσο πολὺ, ὥστε νὰ γράφει: «Ἀνθρωπιστικὴ μόρφωσις δὲν εἶναι δυνατὴ

ἀνευ τοῦ θρησκευτικοῦ παραγόντος, ἀνευ θρησκείας, καὶ δὴ ἀνευ θρησκείας ἐν στενωτέρῳ ἐννοίᾳ». Ὡστε τοῦ κάκου κατέφυγε ὁ κ. Λούβαρις στὴν «περὶ τὴν θρησκείαν ἐπιστήμην» ἀφοῦ φαινομενικὰ μόνον ἐπλάτυνε μέσα του τὴν ἔννοια τῆς θρησκείας, καὶ ἀφοῦ δὲν κατόρθωσε νὰ πεισθεῖ (μολονότι τὸ γράφει, σ. 14) ὅτι μπορεῖ κανεὶς ν' ἀρνεῖται κάθε θρησκείαν, ἐξ αἰτίας τῆς βαθείας καὶ γνησίας θρησκευτικότητος ποῦ κλείνει μέσα του, καὶ ἡ ὅποια «δὲν δύναται νὰ ἱκανοποιηθῇ διὰ τῆς παραδεδομένης θρησκείας», τῆς θρησκείας δηλαδή «ἐν στενωτέρῳ ἐννοίᾳ».

Ἄλλ' εἶπα ὅτι ὁ κ. Λούβαρις δὲν τοποθετεῖ στὸ θρησκευτικὸ μόνον ἐπίπεδο τὸ σημερινὸ πρόβλημα, ἀλλὰ καὶ στὸ πνευματικὸ ἐν γένει. Θὰ τὸν παρακολουθήσωμε καὶ κεῖ. «Πᾶσαι αἱ ἐκδηλώσεις τοῦ βίου, λέγει ὁ κ. Λούβαρις, φέρουσι σήμερον χαρακτῆρα μυστικοπαθῆ, κινουῦνται ὑπὸ τοῦ πόθου πρὸς κάτι βαθύτερον, ὑψηλότερον καὶ ἀνώτερον. Ὀλόκληρος ἡ ζωὴ, ἡ γουμένης τῆς ἐπιστήμης, ἐγκατέλιπε τὴν ὕλιστικὴν φυσιοκρατίαν καὶ ἐστράφη πρὸς τὴν πνευματικὴν φιλοσοφίαν».

Καὶ ἄλλοῦ:

«Ὁ ἄνθρωπος φωνάζει ζητῶν τὴν ἐλευθερίαν του, κατέχεται ὅσον οὐδέποτε ἄλλοτε ὑπὸ τοῦ πόθου πρὸς ἀπολύτρωσιν, ὀλόκληρος ἡ ἐποχὴ μας σπινθίρει μοναδικὴν κραυγὴν ἀνάγκης».

Τὴν διαπίστωση τοῦ φαινομένου αὐτοῦ, ἐνὸς φαινομένου ποῦ θάχει — τὸ πιστεύομε ὅλοι — ἀνυπολόγιστες συνέπειες γιὰ τὸ μέλλον τῆς ἀνθρωπότητος, τὴν βλέπει ὁ κ. Λούβαρις σὲ ἄπειρες ἐκδηλώσεις τῆς σύγχρονης ζωῆς. Στὴν ἀναγέννησιν τῆς φιλοσοφίας, ποῦ ἔπαυσε νὰ μεταχειρίζεται τὰς μεθόδους τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, καὶ ἐπιστρέφει στὸν παλῆθ' ἡσυχίας, ἐπὶ προσπάθεια δηλαδή νὰ δίνει συνθέσεις τῆς ζωῆς στὸ ὅτι ὄχι μόνον στὴν Γερμανίαν ἀλλὰ καὶ παντοῦ παρατηρεῖται «ἡ ἀπὸ τῆς νοησιαρχίας ἀποστροφή, ὁ κατὰ τῆς ἰλοφροσύνης ἀγὼν καὶ ὁ πόθος πρὸς ἀρμονικὴν μόρφωσιν τῆς ὅλης προσωπικότητος» στὸ ὅτι ὅλοι «θέλουν ἀπελευθερωθῆν ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς ὕλης καὶ τῶν μηχανικῶν νόμων τῆς ζωῆς καὶ τοῦ σίμπαντος, καὶ ἀπολύτρωσιν μέσα εἰς τὰ ἰδανικὰ περιεχόμενα τῆς ζωῆς, εἰς τὴν μεταφυσικὴν πίστιν, εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Ἀπολύτου» στὸ ὅτι οἱ πνευματικὲς ἐπιστήμητες ἀπέσεισαν τὸν ζυγὸ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν στίς ὁποῖες ἐκινδύνευαν ἐντελῶς νὰ ὑποταχθῶν, καὶ ὅτι ἀπεναντίας τώρα «ἡ μίαν μετὰ τὴν ἄλλην, ἐγκαταλείπουσιν αἱ φυσικαὶ ἐπιστήμαι τὸν ὕλισμόν, εἰς τὸν ὅποιον ἐπὶ ἡμῶν αἰῶνα ἐδούλευσαν, καὶ ἐπιστρέφουσι εἰς τὴν κατηγορίαν τοῦ σκοποῦ, τῆς ἐντελεχείας, τῶν ἀγνώστων πνευματικῶν δυνάμεων», (καὶ τοῦτο διότι καθημερινῶς κραταιώνεται στὴν συνείδηση πολλῶν ἐπιστημόνων ἢ πεποίθησιν ὅτι «ἡ φυσιοκρατικὴ ἀντιληψὶς τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς, εἴτε ὡς ὕλοζωτισμὸς εἴτε ὡς ὕλοφροσύνη ἐμφανίζεται, δὲν εἶναι συμφωνὸς πρὸς τὴν πραγματικὴν φύσιν τοῦ πνεύματος») στὸ ὅτι τέλος «πανταχοῦ ὅπου καὶ ἂν στραφῶμεν, εἰς τὴν φιλοσοφίαν, τὴν

ἐπιστήμην, τὴν τέχνην, αὐτὸν τὸν κοινωνικὸν βίον παρατηροῦμεν τὸν ἀγὼνα κατὰ τῆς ἐπὶ τῶν φυσικῶν μόνον ἐπιστημῶν στηριζομένης κοσμοθεωρίας».

Καὶ γιὰτί ὅλη ἡ ἀπότομη αὐτὴ μεταστροφή τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος; Γιατί εἶδαμε ὅτι «ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας ἐξηφανίσθη τὸ ὅλον, ἀπολεσθέντες δὲ ἐντὸς τῶν λεπτομερειῶν, ἐχάσαμεν καὶ τὴν ψυχὴν μας καὶ μετ' αὐτῆς τὴν ἐνόητα τοῦ πνευματικοῦ βίου καὶ τὴν ἔννοια τῆς ζωῆς». Γιατί ἐμείναμε χωρὶς ἰδανικὰ ποῦ ὀδηγοῦν στὴν «ἐξαρσὴν καὶ τὴν ἐμβάθυνσιν, γιὰτί ἐκάναμεν τεράστια πράγματα ἀλλ' οὔτε ἓνα ἀπ' αὐτὰ δὲν συντελεῖ στὸ δυνάμωμα τῆς ψυχῆς μας καὶ στὴν ἀνύψωσίν μας ὑπεράνω τοῦ ἔργου εἰς τὸ ὅποιον ἀφιερῶμεν», γιὰτί μὲ μίαν λέξιν, ἐθρηματισθήκαμε ἡ ζωὴ μας καὶ πρέπει νὰ τὴν ὀλοκληρώσωμε πάλιν.

Εἶναι ἀναμφισβήτητο ὅτι στὴν ἐποχὴν μας ὑπάρχει ὀλοφάνερο, βαθύ καὶ ἰσχυρότατο, ἀντιυλιστικὸ ρεῦμα, ὄχι μόνον στίς τάξεις τῶν διανοουμένων καὶ τῶν καλλιτεχνῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν κοινῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπὸ πλῆθος φαινόμενα, καὶ ἀπ' αὐτὰ ἀκόμη ποῦ ἀναφέρει ὁ κ. Λούβαρις, ἀπ' τὸ πούλημα δηλαδή, μέσα σὲ λίγες μέρες, 100.000 ἀντιτύπων, τῆς «Ἱστορίας τοῦ Χριστοῦ» τοῦ Τζιοβάννι Παπίνι. Στὴν Γαλλίαν, στὴν Γερμανίαν, στὴν Ἀγγλίαν, σ' ὀλόκληρον τὴν Εὐρώπην, καὶ στὴν Ἀμερικὴν, καὶ στὴν Ἀσίαν, εἶναι παντοῦ αἰσθητὴ ἡ τάση αὐτή. Τὴν βλέπει κανεὶς σὲ ἔργα ποιητῶν καὶ φιλοσόφων, σὲ μελέτες ἐρευνητῶν διαφόρων φαινομένων, κοινωνικῶν, καλλιτεχνικῶν, ἱστορικῶν, στὴν καταπληκτικὴ διάδοσιν τῶν ἔργων μερικῶν ἀντιυλιστικῶν «renewers», τοῦ Μάγιερσον, τοῦ Κάιζερλιγκ, τοῦ Σπέγγλερ, στὴν καθημερινὴν δημιουργίαν ἐνώσεων, συλλόγων, εταιρειῶν θεοσοφικῶν, πνευματικῶν, θρησκευτικῶν, στὸ γνωστὸ κήρυγμα τῆς «στροφῆς πρὸς τὴν Ἀνατολήν» ποῦ τόσο ἀπασχολεῖ χρόνια τώρα τοὺς εὐρωπαϊκοὺς διανοουμένους, σὲ πλῆθος ἄλλα φαινόμενα, ἀλλ' ἰδίως στὴν γενικὴ ἀνησυχίαν, στὴν ἀκατάσχετη ὁρμὴν γι' ἀναθεώρησιν ὅλων τῶν ἀξιών, ἀπὸ τίς ὁποῖες κατέχεται ἡ σημερινὴ ἀνθρωπότης, στὴν «primauté du spirituel» (du métaphysique, θὰ μπορούσε μάλιστα κανεὶς νὰ πεῖ) ὅπως ὀνομάζει ὁ Ζάκ Μαριταῖν τὴν τάση ποῦ ἔχουν οἱ σημερινοὶ σκεπτόμενοι (στὴν Γαλλίαν τουλάχιστον οἱ περισσότεροι, καὶ μάλιστα στίς τάξεις τῶν νέων) νὰ δίνουν «στὶς ἀξιολογίας» των, ἂν μὴ ἐπιτρέπεται ἡ σχολαστικὴ αὐτὴ λέξις, τὴν πρώτην θέσιν στὸ γενικὸ πρόβλημα τῆς ζωῆς, νὰ τὸ συνδέουν πάντα καὶ νὰ τὸ ἐξαρτοῦν ἀπ' τὸ μεταφυσικόν. Κανεὶς δὲν ἀρνεῖται—καὶ σ' αὐτὸ συμφωνῶ ἀπολύτως μὲ τὸν κ. Λούβαρις—ὅτι ἡ σημερινὴ ἀνθρωπότης, ὅσο ποτὲ ἴσως ἄλλοτε, ἀγωνιᾷ, πνίγεται μὲς στὰ δεσμὰ τοῦ ὕλισμοῦ (σ' ὅλες του τὶς μορφάς, οἱ κατηγορίες δὲν ἔχουν σημασίαν) καὶ ὅτι ζητεῖ κάποια διέξοδον, ἐνὶ παραθυράκι, μίαν χαραγματιὰ ἀπ' ὅπου ν' ἀνασπῆν λίγον ἀέρα ἐλευθερίας. Ὁ ἰρημιστικισμὸς, ἡ μυστικοπάθεια, ὁ καθημερινῶς ἀξάνων ἐμποτισμὸς τῆς εὐρω-

παύσης ψυχής από την ρωσική νοστροπία, ὅλ' αὐτὰ δείχνουν φανερά ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὅσο ἔχει τοῦλάχιστον τὴ σημερινή του φαισιολογική σύσταση καὶ ὅσο ὑπάρχει μυστήριον στὸν κόσμον (καὶ ἐπιπλέον θὰ ὑπάρχει πάντα) δὲν θὰ εἶναι δυνατόν νὰ ικανοποιηθῆι ποτὲ ἀπὸ τῆς μηχανικῆς καὶ ὑλιστικῆς ἐρμηνείας τῶν φαινομένων, καὶ θὰ ζητεῖ πάντα νὰ πιάσῃ τοὺς τοίχους τῆς φυλακῆς, καὶ ἄς κινδυνεύει νὰ πιάσῃ τὸ κεφάλι του. Σ' ὅλ' αὐτὰ συμφωνῶ μὲ τὸν κ. Λούβαρι. Δὲν συμφωνῶ ὅμως στὸν περιορισμὸν ποὺ κάνει δλον τοῦ σημερινοῦ προβλήματος, στὸ πνευματικὸ καὶ μεταφυσικὸ μόνον ἐπίπεδο.

Μιλώντας γιὰ τὴν Χανέλα, τὴν ἡρωίδα τοῦ ἡμιονόμου δράματος τοῦ Χάουπμαν, ποὺ ὄνειρευεται, λίγο πρὶν πεθάνῃ, «κόσμον ὠραῖον, καθαρὸν καὶ θεῖον, πεδῖον ἐλευθέρου διὰ τὴν ψυχὴν της, ὡς ὁ κόσμος τῶν μύθων», ὁ κ. Λούβαρις λέγει: «Ὁ πόθος οὗτος, τὸν ὁποῖον πᾶς ἄνθρωπος φέρει παρὰ τὸ Χάουπμαν, εἶναι ὑπερτερὸς τῆς περὶ τὸν ἄριστον καὶ τὸν μισθὸν φροντίδος ἢ καὶ τῆς ἀπαιτήσεως δικαιοσύνης ἐν τῇ κοινωνίᾳ».

Ἐ, ὄχι λοιπὸν κ. Λούβαρι! Στὴν τελευταία αὐτῆς φράση ποὺ αἰγούρα σὰς ξέφυγε καὶ ποὺ ξεσκεπάζει ὀλόκληρη τὴ στάση σας ἀπέναντι ὀρισμένων προβλημάτων, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ τὰ παραμερίσει κανεὶς, ἐγὼ ἀπαντῶ μὲ τὸ περίφημο τοῦ ρωμαίου: «Fiat justitia et pereat mundus!» Ἀσφυκτιᾷ μὲς στὸν σημερινὸ ὑλισμὸν ὁ ἄνθρωπος καὶ ὄχι καὶ μὲς στὴν σημερινὴ κοινωνία; Πῶς τὸ ξεχνάτε αὐτό; Καὶ γιατί θέλετε, ξυπνώντας μέσα του τὴ δόξα γιὰ πνευματικὴ λύτρωση σὲ ἰδεατοὺς παροδύσεις («πόθος ὁ ὁποῖος ζητεῖ τὴν πλήρωσιν του εἰς ἄλλον τινὰ κόσμον»), νὰ τὸν κάνετε νὰ λησμονήσῃ τὴ γῆ; Τὸ τεχνητὸ καὶ σκόπιμο αὐτὸ θόλωμα καὶ μασκάρεμα τοῦ προβλήματος τῆς ζωῆς, δὲν ξεγελά κανέναν πιά σήμερον.

Πρέπει νὰ ζήσει πρῶτα ὁ ἄνθρωπος γιὰ νὰ μπορεῖ καὶ ν' ἀνασίνῃ στὸν ἀέρα τῆς ἐλευθερίας, γιὰ νὰ μπορεῖ καὶ νὰ ὑψώσῃ τὸ ταπεινὸ πρόζυμι τῆς ζωῆς. Ἐκτὸς ἐὰν ἡ ἀνθρωπότης ὅλη δὲν ὑπάρχει πια γιὰ λίγους μόνον, γιὰ τοὺς «ξεχωριστούς». Ἄλλ' αὐτὸ εἶναι πολὺ παλιὸ παραμῦθι. Δὲν βρῖσκει τὴ δικαιοσύνη τῆς ἡ ζωῆς οἱ ἄνθρωποι καὶ τὸν Σαίκεπρη μόνον, στὸν Μωάμεθ καὶ τὸν Ναπολέοντα, ἀλλὰ καὶ στὴς ταπεινότερης μητέρας τὴν ἀγάπη γιὰ τὸ παιδί της, καὶ στὴς πιά κοινῆς γυναικῆς τὴ στωργίᾳ τὸν ἄντρα της.

Π!

Μ. Γ. Πετρίδης: Οἱ Τωρινοὶ μας Λογοτέχναι. (Σύντομοι χαρακτηρισμοί).

Ὁ κ. Μ. Γ. Πετρίδης λέγει ἡμερικᾶ, ὡς πρᾶγμα στὸν πρόλογο τοῦ βιβλίου του, ποὺ δὲν εἶναι ἴσως ἀσκόπο νὰ λέγονται τότε, πότε, γιατί πάντα κάνουν κάποια καλὰ. Εἶναι πολὺ σωστὴ ἡ παρατήρησή του γιὰ ὄρισμένους κριτικούς ποὺ ὅλα τὰ ἀρνούνται, ὄχι γιατί ἡ συνείδησή τους τοὺς ὑπαγορεύει τὴν ἀρνήσιν, ἀλλὰ γιατί μόνον μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν στὸν μωρότοπό μας

ἀποκτοῦν κάποια ὑπόσταση. Καὶ οἱ παρατηρήσεις του γιὰ τὴν «ξενομανία» εἶναι ἐπίσης σωστές, μόνον ποὺ θάπρεπε νὰ θέσῃ κάπως καλλίτερα τὸ ζήτημα ὁ κ. Πετρίδης. Τὸ νὰ παραγνωρίζωμε τὸν ἑαυτὸ μας, εἶναι βέβαια κακὸ καὶ ὀλέθριον· ἀλλὰ πὶο κακὸ ἀκόμη νὰ ἐπιχειροῦμε νὰ ὑπνώσουμε σιρικὰ τεῖχη γύρω μας καὶ νὰ προσπαθοῦμε νὰ καταπολεμήσουμε ἐπιδράσεις ποὺ ὄχι μόνον εἶναι ἀδύνατο νὰ καταπολεμηθοῦν, ἀλλὰ καὶ μποροῦν, ἂν τις δεχθοῦμε ὅπως πρέπει καὶ τις καλλιεργήσουμε, ν' ἀποβοῦν καὶ γιὰ μᾶς, ὅπως καὶ γιὰ ἄλλα μικρὰ ἔθνη, γόνιμες.

Ὁ κ. Πετρίδης μιλεῖ στὸ βιβλίον του γιὰ ἐννιά λογοτέχνες τὸν Παλαμᾶ, τὸν Δροσίνη, τὸν Νιρβάνα, τὸν Πάλλη, τὸν Ξενοπούλου, τὸν Γρυπάρη, τὸν Παπαδιαμάντη, τὸν Θεοτόκη, τὸν Ταγκόπουλο. Δυστυχῶς τὰ κριτικὰ του αὐτὰ δοκίμια εἶναι πολὺ ἄβιαθα, προχειρογραμμῆνα καὶ πέρα πολὺ σύντομα. Δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ εἶναι κανεὶς σύντομος ὅταν δὲν ἔχει τίποτα οὐσιαστικὸ νὰ πῆ. Καὶ ὁ κ. Πετρίδης τίποτε οὐσιαστικὸ δὲν λέγει στὸ βιβλίον του. Σ' ἕναν τόνο σχεδὸν πληροφορικᾶ, μᾶς μιλεῖ γιὰ πράγματα πασιγνωστά, χωρὶς αὐτὲ στιγμὴ νὰ παρουσιάσῃ κάποια σκέψη λεπτή, βαθειά, πρωτότυπη, κάποια παρατήρησιν ποὺ νὰ μᾶς σταματᾷ. Τέλος βρῖσκω ὅτι, ἀντίθετα μὲ ὅ,τι λέγει, εἶναι πολὺ εὐκόλος σὲ ἐπαίνους ὁ κ. Πετρίδης. Τόσον εὐκόλος ὥστε διαβάζοντας τον νὰ νοσταλγῆ κανεὶς κάποιους ἀσπληρότερους κριτικούς, ἔστω καὶ ὑπερκριτικούς ἀκόμη. Εἶναι εὐκόλο βέβαια νὰ ἀρνήται κανεὶς τὰ πάντα· ἀλλὰ εὐκόλοτερον ἴσως τὸ νὰ τὰ βρῖσκει ὅλα καλὰ καὶ ἅγια. Καὶ αὐτὸ δυστυχῶς παθαίνει ὁ κ. Πετρίδης.

Π.

Πάνου Ταγκοπούλου: Ἡ ζωὴ πρὸς πέρασε.

Ὁ κ. Ταγκόπουλος δημιούργησε μπορεῖ νὰ πῆ κανεὶς, ἢ τοῦλάχιστον τείνει νὰ δημιουργήσῃ ἕνα εἶδος ἀρκετὰ προσωπικὸ. Τὸ σύντομο διήγημα, ἀφήγημα μᾶλλον, μὲ τὸ ἀθηναϊκὸ λαϊκὸ ἥθοσ γυμφικὸ χρώμα. Τὰ περισσότερα διηγήματα τῆς συλλογῆς ποὺ ἐξέδωκε, ἔχουν αὐτὸ τὸν τύπο. Εἶναι σύντομες περιγραφές, μὲ ἕναν ὑπολανθάνοντα λυρισμὸ, σκηνῶν, μικρογεγονότων, «τύπων» ἀθηναϊκῶν ποὺ τείνουν νὰ ἐξαφανιστοῦν κάτω ἀπὸ τὴν σημερινὴ κοσμοπολιτικὴ ἰσοπέδωση τῆς Ἀθῆνας, καὶ ποὺ ὁ κ. Ταγκόπουλος σκύβει ἀπάνω των, μὲ τὴν συμπάθεια τοῦ ποιητῆ γιὰ κάθε τι καλαϊκὸ καὶ ἐτοιμόσβυστο. Βέβαια σπουδαῖο ψυχογραφικὸ βάθος, πλατύτερη παρατήρησις, σύνθεσις ποὺ νὰ ξεπερνᾷ ὀρισμένα πλαίσια, δὲν ἔχουν τὰ διηγήματα αὐτὰ. Ὅλα ὅμως κάτι λένε, κανένα δὲν εἶναι ἀσήμαντο, κανένα δὲν μᾶς ἀφήνει ἀδιάφορος, καὶ ὅλα ἔχουν κάποια ἀτμόσφαιρα. Ἀλλὰ καὶ τεχνικῶς εἶναι—σχετικὰ πάντα κρινόμενα, σὰν σύντομες διηλαδὴ ἐλαφρῆς ἀφηγησούλες—ὅλα ἱκανοποιητικὰ. Ὁ κ. Ταγκόπουλος τὰ ἔγραψε μὲ ἀληθινὴν διάθεση, μὲ κέφι, μὲ ἀνεση, χωρὶς νὰ πιέσει τὸν ἑαυτὸ του. Καὶ αὐτὸ εἶναι κάτι ποὺ δὲν τὸ συναντοῦμε πολὺ συχνὰ στὰ σύγχρονα ἑλληνικὰ διηγήματα, καὶ μάλιστα ὀρισμένων νέων.

Π.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Ν. Γ. Καροχρήστου: «Κρίνωσιολογικὴ Παιδαγωγική», Ἀθήναι, Ἐκδότης Κυλλάρου καὶ Σια, δρ. 35.

Ἄση Κουβαρά: Ἡ Θεία Διαθήκη, Ἀθήναι, Ἐκδότης Κυλλάρου καὶ Σια, δρ. 35.

Χρ. Παπαδόπουλος: Σχολικὰ Ποιήματα καὶ Δραμάτια, Ἀθήναι, Ἐκδότης Κυλλάρου καὶ Σια, δρ. 6.

Ἰουλιὰς Περσάκη, Διηγήματα, Παρίσι, Δρ. 45. (Ἐδριάζονται εἰς τὸ Βιβλιοπωλεῖον τῆς Ἐστίας).

Δ. Μέγα: Ἱστορία τοῦ Γλωσσικοῦ Ζητήματος, Τόμος Β'. Αἰῶνες γλωσσικῶν συζητήσεων (1750-1926) Ἀθήναι, Ἐκδότης Κυλλάρου καὶ Σια, δρ. 60.

Π. Μ. Κοντογιάννη: Ἱστορικὰ ἔγγραφα ἀναφερόμενα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανόστασιν, Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὀφελίμων βιβλίων, Δρ. 84.

Γεωργίου Δροσίνη: Ἡμερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος, 1928, Ἐκδότης Ι. Ν. Σιδέρης.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΚΙ' ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Τὰς ἡμέρας τῶν ἑορτῶν ποὺ ἐπέερασαν, ἐγέμισεν ὁ κόσμος ἀπὸ πανηγυρικὰ φύλλα τῶν ἐφημερίδων καὶ τῶν περιοδικῶν τῆς πρωτεύουσας. Πρέπει νὰ ὀμολογήσωμεν, ὅτι ἴσο τόσος ὁ πλοῦτος καὶ ἡ ἀφθονία τῆς ποικιλῆς καὶ ἐκλεκτῆς ὄψεως, τῶν εἰκόνων, τῶν γελοιογραφιῶν καὶ τῶν ἐπικαιρῶν ἀρθρῶν, ὥστε ἂν ἤθελε κανεὶς ν' ἀπαρμόσῃ ξηρῶς μόνον τ' ἀξιοσημεῖωτα, θὰ ἐχρειάζετο ὅλος ὁ χρόνος τῆς στήλης αὐτῆς. Σημειώσωμεν μόνον μὲ χαρὰν ὅτι καὶ ὅλα σχεδὸν αἱ ἐπαρχιακαὶ ἐφημερίδες, ἀπὸ ὅλα τὰ ἄκρα τῆς Ἑλλάδος, ἐφιλοδόξησαν νὰ βάλουν εὐσυνειδήτως «τὰ γιορτινὰ των», τὰ ὅποια ἀπεδείχθη ὅτι ἦσαν πολὺ εὐπρόσωπα. Θὰ ἔπρεπε ν' ἀρχίσωμεν μὲ τὴν ὠραίαν ὕλην τοῦ «Φωτὸς» τοῦ Ἀργινοῦ, τοῦ «Ταχυδρόμου» τῆς Μιτυλήνης, τῆς «Μακεδονίας» τῆς Θεσσαλονίκης—ἀλλὰ ἡ ἀρχὴ αὐτὴ θὰ εἶχε συνέχειαν χωρὶς τέλος...

—Εἰς τὴν ἰδίαν «Μακεδονίαν» τῆς Θεσσαλονίκης εὐρομεν, ἐκτὸς τῶν ἐκτενῶν περιγραφῶν τῆς ἑορτῆς πρὸς τιμὴν τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ, καὶ ἀρθρον ἐκτενὲς ἐπικαιρῶν τοῦ κ. Μ. Κουντουρά μὲ τὸν τίτλον «Ἡ ποίησις, ἕνα λουλουδι τῆς ζωῆς», διακρινόμενον διὰ τὸ ποιητικὸν ὄφρος του, ὡς καὶ ἀρθρον τοῦ κ. Γ. Βαφοπούλου, περὶ τοῦ «Πόσον ἐπέδρασαν ὁ Παλαμᾶς στὴν Ἑλλάδα», συντομώτερον αὐτὸ καὶ ἀρκετὰ ἀντικειμενικώτερον.

—Ἡ ἀθηναϊκὴ «Πρωτᾶ» ἤρχεισε δημοσιεύουσα πολὺ ἐνδιαπέρουσαν σειρὰν ἀρθρῶν τοῦ κ. Ν. Καζαντζάκη, εἰς τὰ ὅποια ὁ συγγραφεὺς ἐκθέτει μὲ πολλὰς ὠραίας λεπτομερείας τὰς ἐντυπώσεις του ἀπὸ τὴν Σοβιετικὴν Ρωσίαν.

—Εἰς τὸ «Ἐλεύθερον Βῆμα» ἀρθρον τοῦ κ. Ζαχ. Παπαντωνίου «Ἐνας Ντελακρουά εἰς τὴν Ἑθνικὴν Πανακοθήκην». «Τὰ νέον ταῦτο ἀπόκτημα, γράφει ὁ κ. Παπ., δὲν εἶναι μόνον πολῦτιμον

ὡς ἔργον τοῦ μεγάλου ρωμανικοῦ τῆς ζωγραφικῆς. Ἐχει καὶ τὴν ἑλληνικὴν τὸν ἀξίαν. Ἡ σύνθεσις, προσχέδιον μεγάλης συνθέσεως, περιστάνει τὸν Μάρκο Βότσαρη νὰ κοινωνεῖ τῶν ἀρχαίων μυστηρίων πρὸ τοῦ κέρμη τὴν παράτολμον ἐπιθεσιν κατὰ τοῦ στρατοπέδου τοῦ Τζερμαλλεδίν ἀπὸ Καρπενήσι.» Κατωτέρω ὁ κ. Παπ. κἀμνει μίαν ἐμπειρομένην πρότασιν: νὰ συστηθῇ εἰς τὴν Ἐθν. Πανακοθήκην ἰδιαιτέρον τμήμα, «τὸ Ἐικοσιένα εἰς τὴν Διεθνή Τέχνην» ὅπου θὰ ἔπρεπε νὰ μαζευτοῦν τόσα καὶ τόσα ἀριστουργήματα.

—Εἰς τὴν ἰδίαν ἐφημερίδα, ἀρθρον τοῦ αὐτοῦ διὰ τὴν ὠραίαν ἐκθεσιν τοῦ κ. Φ. Κόντογλου εἰς τὸ Λύκειον τῶν Ἑλληνίδων.

—Τὸ τελευταῖον τεῦχος τῆς «Ἀγροτικῆς Ζωῆς» (μὲ ὠραία εἰκόνα εἰς τὸ ἐξώφυλλον «Γα κατέβασμα στὸ χειμαδιό»), δημοσιεύει ἀρθρῶν κ. κ. Ο. Μόργκαν, Α. Χατζηνικολάου («Μία ἔρευνα εἰς τὴ Βασίλειαν... τῆς κοντοποδαρούσας»), Ἐλ. Πολιτάκη κλπ. κλπ.

—Ἐλάβομεν τὸ τελευταῖον φύλλον τοῦ «Ἀποικιακοῦ» (The Colonial), ἐκδιδομένου εἰς τὸ Ντεϊροίτ τῆς Ἀμερικῆς. Γράφεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἀγγλικὴν, ἀλλὰ τὰ περιεχόμενά του εἶναι ἑλληνικώτατα, μὲ πλήρη παρακολούθησιν τῆς κινήσεως τῆς ἑλληνικῆς παραικίας, εἰκόνας κλπ.

—Εἰς τὸν «Ταχυδρόμον» τῆς Μιτυλήνης ἀναδημοσιεύεται τὸ ἀφήγημα τοῦ κ. Φώτη Κόντογλου, «Ὁ Ἀη Γιώργης ὁ Χιοπολίτης, ποὺ μαρτύρησε στὶς 26 Ν)βρίου 1807».

—Ἡ «Ἡπειρος» τῶν Ἰωαννίνων δημοσιεύει τακτικώτατα ἐκλεκτὰ ποιήματα τοῦ κ. Γ. Πελερέν, ἀπὸ διαφόρους συλλογὰς τοῦ ποιητοῦ. Μερικὰ ἀνέκδοτα τοῦ ἰδίου θὰ δημοσιεύσῃ καὶ ἡ «Νέα Ἐστία».

—Ἐλάβομεν ἐπιστολήν, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν εὐχαρίστως ἐπληροφόρηθημεν, ὅτι ἡ ὠραία μετὰφρασις τῆς «Σιμόνης» τοῦ Ρεμί ντὰ Γκουερμόν, ἀναδημοσιεύθεισά εἰς τὸ προηγούμενον τεῦχος μας ἀπὸ τὴν «Ἐλευθερίαν» τῆς Λαρίσης, ἀνήκει εἰς τὸν κ. Γ. Γκοτζούλαν, καὶ ἐπρωτοδημοσιεύθη εἰς τὸ «Μπουκέτο» τῶν Ἀθηνῶν ἀνωγύμως, περιπλανηθεῖσα ἐκτοτε ὀρφανή καὶ εἰς ἄλλα ἐντυπα.

—Ἐλάβομεν τὸν 20ὸν ἀριθμὸν τῆς «Ἐμπορικῆς Πανηγύρεως τῆς Λειψίας», μηνιαίου ἐκονογραφημένου περιοδικοῦ, μὲ πολλὰς πληροφορίας χρησίμους εἰς τοὺς ἐμπόρους, εἰκόνας, διαφημίσεις κλπ.

—Εἰς τὸ «Θάρος» τοῦ Πειραιῶς δημοσιεύεται μελέτη τῶν κκ. Ἐσπelin καὶ Περνὸν περὶ Κωστῆ Παλαμᾶ, εἰς πολλὰ κατὰ συνέχειαν φύλλα. (Ἔιναι ἀπὸ τὴν Ἱστορίαν τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας τοῦ κ. Ἐσπelin, μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ ὀλλανδικοῦ εἰς τὸ γαλλικὸν ὑπὸ τοῦ κ. Περνὸν).

—Ἡ «Σάλπιγξ» τῆς Μιτυλήνης ἐδημοσίευσεν εἰς ἀρκετὰς συνεχείας μελέτην τοῦ κ. Δ. Γρ. Βερναρδάκη «περὶ τοῦ Δ. Ν. Βερναρδάκη, ὡς δραματικοῦ συγγραφέως». (Ἀναδημοσίευσιν ἀπὸ τὸ «Ἡμερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος»).

—Εἰς τὸ «Ἀγαθόν» τῆς Σάμου μελέτη τοῦ κ. Γιάννη Χατζῆνι περὶ τοῦ Εὐριπίδου.

— Ένα όφθαλμόν, ένθουσιόδη ύμνον τής Ζυζόνθου εύρίσκειν εϊς χρονογράφημα τοῦ «Αγνώστου» εϊς τήν «Θεσσαλίαν» τοῦ Βόλου.

— Άλλος ύμνος, έμμετρος αυτός, καί πρὸς τήν άλλην Νήριφν τοῦ Ιονίου τήν Κέρκυραν άπειθνήμενος, δημοσιεύεται ὑπὸ τοῦ κ. Ἀγγέλου Σταμίρη εϊς τήν «Κέρκυραν». Ἄλλο μίσηος θά παύσουν ποτέ νά έμπαίνουν τούς ποιητάς τά πολυμήνητα αὐτά νησιά τοῦ Ιονίου;

— Τακτικά φιλολογικά ένταποχρίσεις τοῦ κ. Κλ. Παράσχου δημοσιεύονται εϊς τὸν «Παρηνασον» τής Ν. Ὑόρκης (όργανον τής Ὀμοσπονδίας τῶν έν Αμερικῇ Ἑλληνικῶν Ἐπιστημονικῶν Συνδέσμων). Εϊς τὸ τελευταίον φύλλον: «Ο Ἄνδρέας Λιουκαίτος καί ἡ αὐτοβιογραφία του». Ἐπίσης πλουσιὰ καί έκλεκτή φιλολογική καί επιστημονική ὕλη.

— Ἀνταλλάσσομεν εύχαρίστως μετὰ τήν «Νέα Ἐπιθεώρηση» τῶν Ἀθηνῶν. Εϊναι κομμουνιστικόν, ὡς φαίνεται, ὄργανον, δημοσιεύει ὅμως ὕλην ένδιαφέρουσαν κάθε μορφωμένον άνθρωπον. Ἦ πνευματικὴ έμφάνις αὐτοῦ τοῦ περιοδικοῦ—καί άρκετὰ άλλωστε καλοτυπωμένου,—θά ἦτο άκόμη συμπαθεστέρα, άν έλειπαν τὰ σχόλια μετὰ τίς βρισιὰς εϊς τὸ τέλος, κληρονομία, φαίνεται, τής «Λογοτεχνικῆς Ἐπιθεώρησης» τήν ὁποίαν συνεχίζει.— Ἀπὸ τὰ περιεχόμενα τοῦ Ιου φύλλου: Α. Λουνατσάρσκι, «Εἰσαγωγή στήν Ἱστορία τῶν Θρησκευμάτων». Ἀντρέα Ζεβγά, «Παναίτ Ἰατράτι». Κ. Μ., «Δυὸ λόγια γιά τὸ Ρομανισμό». Πέτρου Πικροῦ «Ὁ Φώσκολος χωρίς θρόνον» κλπ. κλπ.

— Εϊς τήν πεντηκονταετη «Διάπλασιν τῶν Παίδων» εξακολουθοῦν αϊ συνέχειαι τεσσάρων νέων παιδικῶν μυθιστορημάτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καί αϊ «Διετείς Διακοπαί» τοῦ Ιουλίου Βέρον. Τελευταίως έδημοσιεύθη κ' έν έξοχον διήγημα τής δ. Γεωργίας Ταρσοῦλη «Τὸ αὐγό». Εϊς τὸ βον φυλλάδιον: «Κοήματα» ποιήματα Τέλλου Ἄγρα καί «Ἀθηναϊκὴ Ἐπιστολή» τοῦ Φαίδωνος διὰ τὸ νέον βιβλίον τοῦ κ. Παπαντωνίου. Εϊς τήν Σελίδα Συνεργασίας διακρίνεται τὸ «Δελινό» τής Σγουρήμαλλης, νεαρῆς ποιητριάς, τήν ὁποίαν γράφομεν, ἐλπίζομεν, θά παρουσιάσῃ καί ἡ «Νέα Ἐστία».

— Εϊς τὰς «Μούσας» τής Ζακύνθου: «Ἡ μήτηρ τοῦ Φωσκόλου», άρθρον τοῦ κ. Α. Ζώνη, καί «Ἡ γλωσσικὴ άναρχία» χρονογράφημα τοῦ κ. Δημ. Θ. Φραγκοπούλου. Ἀναδημοσιεύομεν εϊς τήν στήλην τοῦ χρονογραφήματος τὸ χαριτωμένον περιστατικόν πού διηγείται, παραλείποντες τὰ σχόλια πού τὸ συνοδεύουν, διότι τὰ εύρίσκομεν άσχετα. Ἐφ' ὅσον τῶντι τὸ γλωσσικόν ζήτημα μένει άλυτον, δέν εἰμπορεῖ παρὰ οἱ καθηγηταί νά εἶναι διηρημένοι, καί νά συμβαίνουν εϊς τὰ σχολεῖα τέτοια έπεισόδια, καί νά γελῶμεν μετὰ αὐτὰ τὸν γέλωτα... τοῦ Δημοκρίτου. Ὁ θρήνος τοῦ Ἡρακλείτου θά ἦτο ὑπερβολὴ διὰ μίαν κατάσταση μοιραίαν, προσωρινήν καί μεταβατικὴν...

— Εϊς τὰ «Νεοελληνικά Γράμματα» τοῦ Ἡρακλείου, (χρόνος Β', βιβλίον Ιβθ) συνεργασία τῶν κ. κ. Ἀντώνη Γιαλοῦρη, Λευτέρη Ἀλεξίου, Βελ. Φρέρη, Γιάννη Μουρέλλου καί Μ. Βάλσα.

— Εϊς τήν «Ἀλεξανδρικὴν Τέχνην» (τεύχος

Ἰανουαρίου) «Τὸ τραγούδι τῶν Ἀργοναυτῶν» τοῦ κ. Ἀγγέλου Σικελιανοῦ, «Στοχασμοί» τοῦ κ. Ε. Π. Πιπυνοῦτσου, «Σόνια» διήγημα τοῦ κ. Βελ. Φρέρη. βιβλιοκρισιές, σημειώματα κτλ. Ἐνα γράμμα στο τέλος τοῦ κ. Τέλλου Ἄγρα περί ενός άλεξανδρινοῦ ἔβριστοῦ του, έπεριτίθειεν έντελῶς. Δέν άπαντοῦν σέ τέτοιους άνθρώπους οἱ άνθρωποι.

— Ἐλάβομεν τήν «Μαθητικὴν Φωνήν», «δευκαήμερο φιλολογικὸ καί παιδαγωγικὸ περιοδικό» κατὰ τήν έπιγραφὴν του, πού σκοπεῖ «νά μάθει τὸ παιδί τί θά πει τέχνη, ποίηση καί φύση». Πρὸς τὸν αξιέπαινον αὐτὸν σκοπόν, γράφουν εϊς τὸ περιοδικόν οἱ κκ. Κωστής Σταθερός, Λουκῆς Ἀθηναίος, Ἄρης Ἀστρός, Δήμος... Φουκαίας, Μάχη Μάρνη κλπ. κλπ. «δηλαδή ὕλος ὁ έκλεκτός φιλολογικὸς κόσμος» καθῶς δηλώνει μετριοφρόνως ἡ ἴδια ἡ διεύθυνσις τοῦ περιοδικοῦ.

— Εϊς τὸ τεῦχος 9—10 τής έν Ἀθήναις έκδομένης «Νεοελληνικῆς Τέχνης» δημοσιεύεται συνεργασία τῶν κ. κ. Γ. Βαλιαδώρου, Γ. Σταυροπούλου, Σ. Παναγιωτοπούλου, Π. Κριναίου καί άρθρον τοῦ Ἄλκη Θρούλου μετὰ τὸν τίτλον «Ἐνας στοχασμός γιά τήν Τέχνην». Ἰδιαίτερος ὅμως αξιοσημείωτος τὸ ποίημα «Ἰπότης» τοῦ κ. Μ. Ζώτου, μετὰ μίαν λεπτὴν διάθεσιν καί λιτὴν εύκολίαν συνθέσεως, ἡ ὁποία ἐξάγει άκόμη περισσότερο τὸ βαθύ του νόημα.

— Πανηγυρικόν φύλλον αφιέρωσαν εϊς τὸν Φώσκολον αϊ «Μούσαι» τής Ζακύνθου, εἰσελθοῦσαι μάλιστα μετὰ τὸ φύλλον αὐτὸ εϊς τὸ ββον άνθηρόν έτος, ὑπὸ τήν διεύθυνσιν πάντοτε τοῦ άκαμάτου κ. Α. Χ. Ζώνη.

— Εϊς τὸν «Προσφυγικόν Κόσμον» τῶν Ἀθηνῶν δημοσιεύονται έν συνεχείᾳ αϊ ὄχι χωρὶς ένδιαφέρον φιλολογικαί άναμνήσεις τοῦ κ. Ἀρέθα Αἰγαίου, άρχίζουσαι άπὸ τήν εποχὴν τοῦ Παράσχου. Ἦ ἴδια έφημερίς έχει τήν αξιέπαινον πρωτοβουλίαν νά δημιουργήσῃ φιλολογικὴν κίνησιν εϊς τὸν προσφυγικόν κόσμον καί νά ένισχύσῃ τὰ ὑπάρχοντα μεταξὺ τῶν προσφύγων λογοτεχνικά ταλέντα.

— Εϊς τήν «Ἠπειρον» τῶν Ἰωαννίνων έδημοσιεύθη ὄραιότατον ποίημα τής Μυρτιώτισσας μετὰ τὸν τίτλον «Ἀνία».

— Ποίημα έπίσης τοῦ κ. Ἀγγέλου Σαλούτση, έμπνευσμένον άπὸ τὰς εορτὰς τοῦ Φωσκόλου, έδημοσιεύθη εϊς τήν Κερκυραϊκὴν «Ἐπίδα».

— Φωσκολιανὴν ὕλην περιέχει καί ἡ «Ὅσσις» τής Ζακύνθου: «Ὁ Φώσκολος άπὸ θρησκευτικῆς άπόψεως» τοῦ κ. Λεων. Ζώνη, άρθρον τοῦ κ. Α. Ζώντου καί ποίημα «Τὰ χρόνια» τοῦ κ. Γ. Πελλερέν.

— Ἐξεδόθη τὸ ββον τεῦχος τής «Φιλοτελείας» ὑπὸ τήν διεύθυνσιν πάντοτε τοῦ ειδικοῦ κ. Σ. Μακρυμύχалу. Τὸ περιοδικόν τοῦτο τής γραμματοσημολογίας δικαιοτάτα έτιμήθη έσχάτως διὰ χαλκίνου μεταλλίου εϊς τήν Διεθνή Φιλοτελικὴν Ἐκθεσιν τοῦ Στρασβούργου.

— Ἄξιοσημείωτος καί τὸ «Περιοδικόν Δελτιόν» βιβλιοθήκης τοῦ έν Χανίοις Φιλολογικοῦ Συλλόγου, μετὰ ὕλην τῶν κ. κ. Γ. Χατζιδάκη, Κ. Φούμη, Ν. Παπαδάκη κ. ἄ.

Μ. Δ. Σ.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Τὴν τελευταίαν ὥραν έλάβαμεν τὸ ακόλουθον γράμμα:

Φίλε κ. Διευθυντά,

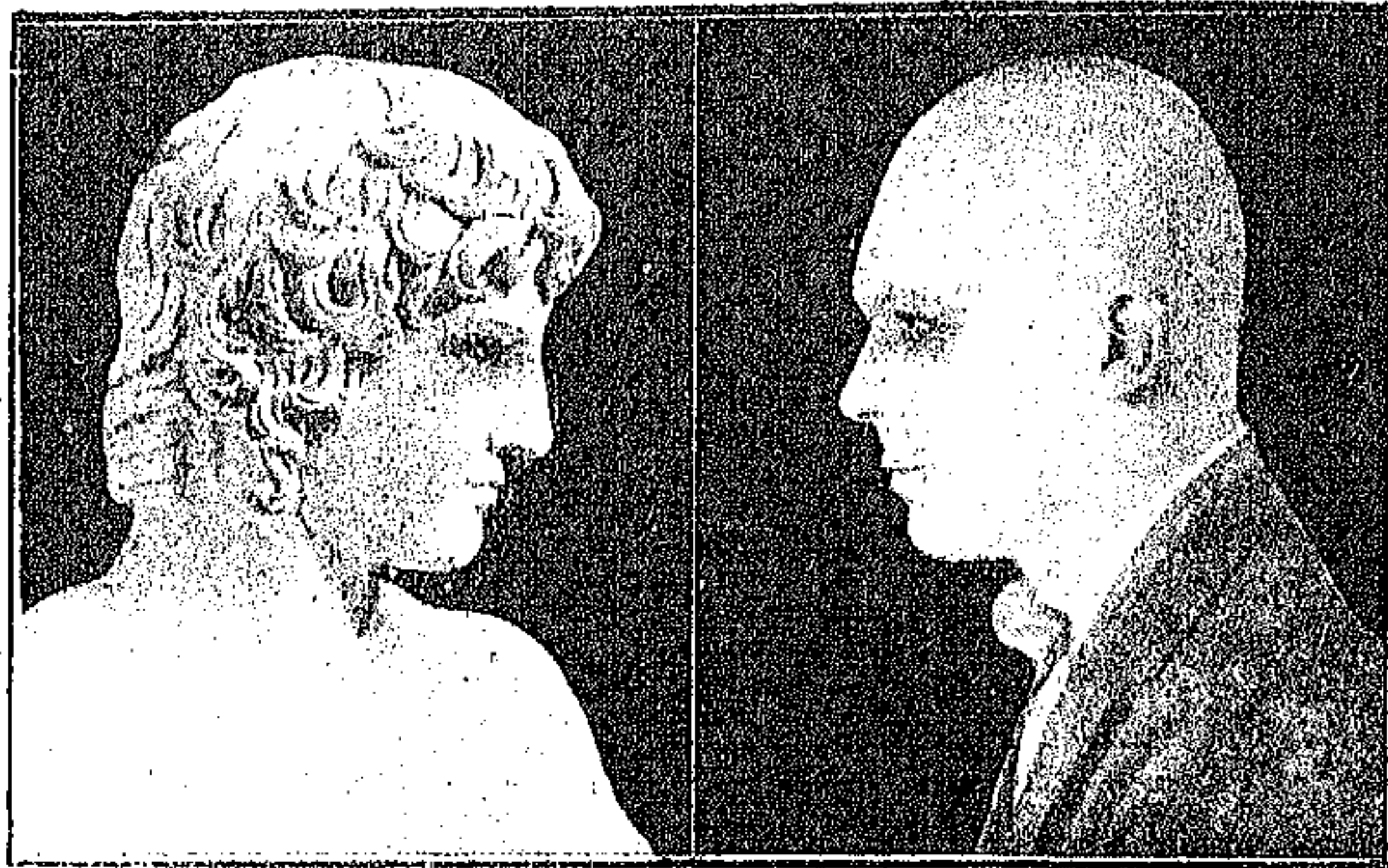
Εϊς τήν διάλεξίν μου διὰ τὸν Μύλλερ, παρέλειψα ν' αναφέρω ὅτι ἡ Ἑλλάς έστησεν άναμνηστικὴν στήλην εϊς τήν γενέθλιον πόλιν τοῦ ποιητοῦ κατὰ τὰς εορτὰς τής εκατονταετηρίδος του, καί ὅτι τήν ευγνωμοσύνην τής Ἑλλάδος, έπίσημοι αδειῆς άντιπρόσωποι, μετὰ ὡραίας προσκαλίαις έξέφρασαν, ὁ έν Γερμανίᾳ πρεσβευτῆς τής Ἑλλάδος κ. Κανελλόπουλος καί ὁ καθηγητῆς κ. Καλλιτσουνάκης. Λυποῦμαι ὅτι τήν έπαύρθωσιν αὐτήν, τυπαθέντος τοῦ φύλλου, δέν προφθάνω νά κάμω έπὶ τοῦ κειμένου τής διαλέξεώς μου.

Μετὰ ἀγάπην

Ἀριστοτέλης Κουρτίδης

κ. Ι. Σταμ. Καλάμας. Καί τὸ βον καί ὅλα τὰ προηγούμενα τεῦχη τής «Νέας Ἐστίας» πωλοῦνται καί χωριστὰ πρὸς ὁ καθ. ἑκάστον.— καθ. de S. R. Νεάπολιν. Εύχαριστοῦμεν δι' εύμνεῖς κρίσεις. Ἦ εἰσαγωγή τής ὡραίας σας μεταφράσεως θά δημοσιευθῇ προσεχῶς εϊς τήν «Νέαν Ἐστίαν», διότι δίδει πλήρη εἰκόνα τής νεοελληνικῆς διηγηματογραφίας. Σὰς έστείλαμεν πρὸ ἡμερῶν τὸ λεύκωμα τοῦ Φωσκόλου.— κυρίαν Σ. Χ. Κ. Μυτιλήην. Εύχαριστοῦμεν διὰ τὰ καλά λόγια μετὰ τὰ ὁποία συνοδεύετε τήν άνατίκασιν τής έγγραφῆς σας. Καίρεισμούς.— κ. Στ. Κ. Ἐνταῦθα. Ἐχομεν πάντα ὑπ' ὄψει τὰ διηγήματά σας, άπὸ τὰ ὁποία κάποιο θά δημοσιευθῇ. Τὰς διαλέξεις αὐτὰς ὁ ποιητῆς δέν σκοπεῖ πρὸς τὸ παρὸν νά δημοσιεύσῃ.— δ. Ἀθ. Ἄν. Κέρκυραν. Εύχαριστοῦμεν θερμῶς καί περιεμένομεν.— κ. Ἀγγ. Χ. Ἐνταῦθα. Πίναξ περιεχόμενων τοῦ Ἀ' Τόμου διενεμήθη μετὰ τὰ 14—15 τεῦχος. Β' Τόμου μετὰ τὸ προηγούμενον. Ὄστε τοὺς έχετε.— κ. Π. Π. μαθητὴν, Τρίπολιν. Σὰς τὸ έτεῖλαμεν μόλις έξεδόθη. Τὸ έλάβατε έγκαίρως;— κ. Καλ. Π. Βόλον. Εύχαριστοῦμεν δι' ὅλα. Τὸ χρονογράφημα ὡραῖον, αλλά περι Φωσκόλ. έβάλαμεν πολλά. Μὴ μὰς ξεχνάτε.— κ. Α. Α. Μωρ. Ἐνταῦθα. Εύχόμεθα πᾶσαν εύδοκίμωσιν εϊς τὸν Ὀμιλον. Δυστυχῶς άδυνατοῦμεν νά δεχθῶμεν, διότι αϊ άσολοῖαι μὰς δέν θά μὰς έπέτρεπαν νά κάμωμεν ἔπερ αὐτοῦ τὸ εἰλάχιστον.— κ. Ν. Μ. Κέρκυραν. Ἐλάβομεν, εύχαριστοῦμεν. Ἐστείλαμεν καί τὸ βον.— κ. Α. Σ. Θεσσαλονίκην. Ἐλάβομεν τὸ καλόν σας γράμμα καί περιμένομεν τὸ άρθρον μετὰ τὰς σχετικὰς εἰκόνας.— δ. Ἄγγελος Α. Κ. Π. Φάληρον. Πολύ εύχαρίστως, νά μὰς στείλετε νά τὰς ἴδοῦμε.— δ. Κλειῶ Ο. Κομοτινήν. Σὰς έστείλαμεν τὸ βον. Συγγνώμην διὰ τήν βραδύτητα, τὸ γράμμα σας εἶχε παραπέσει.— κ. Ἀρ. Π. Αθουτῆς. Σὰς ένεγράψαμεν άπὸ ἱης. Εύχαριστοῦμεν θερμῶς. Θά σὰς γράψωμεν καί ἰδιαίτερος.— κ. Α. Φρ. Ἐνταῦθα. Ὁ Γκαίτε. έγραψε τήν «Ἐλεγεία» τὸ φθινόπωρον τοῦ 1823 ὅταν ἦταν 74 ἐτῶν. Εἶχ' έρωτευθεῖ τότε μίαν ὁμορφῆν, έξυπνὴν καί μορφωμένην νέα, τήν Ulrike de Lewezow, πού τήν έγνώρισε κατὰ τήν θερινὴν του

διαμονὴν εϊς τὸ Marienbad. Στὸ ταξίδι τοῦ γυρισμοῦ, άπὸ τὸ πρωῖ ὡς τὸ βράδυ, στοὺς διαφόρους σταθμούς, έγραψε αὐτὸ τὸ ποίημα, ὅπου έκλεισε ὅλο τὸν κόπον τοῦ χωρισμοῦ. Τῆς τὸ έστειλε διὰ τοῦ φίλου του Ἐκκερμαν, αλλά πολὺν καιρὸν κατόπιν ἦτο μελαγχολικὸς καί άμυλητος. Μία άλλη φίλη του, Πολωνέζα, τὸν έθεράπευσεν άπ' αὐτὸν τὸ έρωτα μετὰ τήν μουσικὴν τής καί μετὰ τήν ὁμορφίαν τής. Ὁ Γκαίτε έζησε άκόμη ὀκτώ έτη (1832). Συμφωνοῦμεν τελείως ὅτι ἡ μετάφρασις τοῦ κ. Τσιριμώκου εἶναι ὡραιότατη.— Συνδρομητῆν, Πάτρας. Ἐχομεν δύο καταλόγους: ένα Γενικόν, ὅλων τῶν βιβλίων πού ὑπάρχουν εϊς τὸ Βιβλιοπωλεῖον μὰς' καί ένα Εἰδικόν, μόνον τῶν έκδόσεών μας. Αὐτὸν σὰς στέλλομεν καί άπ' αὐτὸν μόνον εἰμπορεῖτε νά εκλέγετε βιβλία διὰ τὸ δῶρον σας ἢ τὸ προνόμιόν σας.— κ. Π. Δ. Γλ. Ἐνταῦθα. Καί ἡμεῖς εύρισκομεν τὸ ταλέντο τής Δ. Ζ. άρκετὰ αξιόλογον, άν καί ὄχι καί τόσον «άμόλεπτο» άπὸ έπιδράσεις, ἰδικὰς μὰς καί ξένας. Βεβαίως θά δημοσιευθοῦν ένα-δυὸ εϊς τήν «Πρωτοπορείαν». Δέν έχετε άλλα;— Incognito. Τὸ περιεργον ποιητικόν ένσταυτανέ σας ἴσως άδικήθη άπὸ τήν τηλεγραφικὴν συντομίαν του. Ἐν τούτοις τὸ εἶδος αὐτό, μετὰ ὀλίγον περισσότερο άνάπτυξιν καί συνοχὴν, θά ἦτο αξιοπρόσεκτον.— Νεοπτόλεμον, Σκῦρον. Ἐνα ἡ δυὸ θά περιληφθοῦν εϊς τήν «Πρωτοπορείαν».— Στιχομετῶν, Ἐνταῦθα. Οἱ «Μάοιτες» καί οἱ «Ἀθάνατοι» θά ἠμποροῦσαν νά δημοσιευθοῦν εϊς τήν «Πρωτοπορείαν» άν τὰ στείλετε καί πάλιν μετὰ κάποιαν έπέξεργασίαν τοῦ ρυθμοῦ. Τάλλα ὄχι.— Θ. Π. Νέαν Φυλαδέλφειαν. Ἀδόκιμα καί άτεχνα.— Πασχ. Κ. Ἐνταῦθα. Καί τὸ δικί σας έπίσης.— Α. Δαρ. Βρονταμάν. Διόλου δέν λείπει ποιητικὸς τόπος άπὸ τὰ νηήματά σας. Ἀλλά διατί δέν προσπαθεῖτε νά τὰ χαλιπαγωγήσετε καί νά τὰ συμμαζέψετε; Γράφετε πάρα πολλά, έπιναλαμβάνετε συχνότατα τὰ ἴδια καί κάνατε κατάρχησιν συνθέτων καί παρασυνθέτων. Ἐδιαβάσαμεν ὀλόκληρον τὸ τομίδιόν σας καί κάτι θά διαλέξωμεν.— Γ. Τερζ. Ἐνταῦθα. Ἰσως τὰ «Πάθη», τὸ άλλο ὄχι.— Π. Α. Β. Ἐνταῦθα. Τὰ εύρήκαμεν κάπως παιδικὰ καί άτεχνα. Αὐτὸ ὅμως δέν σημαίνει ὅτι «κάνατε λάθος παρασυνθόμενος άπὸ φυσικόν έγωισμόν» διότι άσφαλῶς θά εἶναι «πλέον τέλεια» ὅστερα άπὸ κάθε νέον προσπάθειαν. Αὐτὸ άληθεῖς, κατὰ κανόνα τουλίχιστον.— Γ. Σ. Λογ. Ἄργος. Θά διαλέξωμεν ένα ἢ δύο. Ἄλλ' άξίουν ὅλα περίπου τὸ ἴδιο.— Γ. Φ. Καλάμας. Ὑστεροῦν καί πάλιν εϊς τεχνικὴν, αλλά καί εϊς ἰδέας.— Στ. Μοντ. Τὸ «ξανάνειωμα» δεκτόν. Ἀλλά διατί γράφετε μέσα εϊς τὰ ποιήματά σας λέξεις μετὰ τήν γαλλικὴν γραφὴν τῶν; Ἦ έξελληνισίς τῶν εἶναι εύκολος. Ἄν πάλιν δέν εἶναι εύκολος, σημαίνει ὅτι δέν έχουν άφομοιωθῇ καί δέν πρέπει νά τὰς μεταχειρίζεσθε.— Ἄντ. Κυπρ. Ἐνταῦθα. Οἱ ὄροι σας εἶναι πολὺ στενώχωροι καί θά εύρισκόμεθα εϊς δύσκολον θέσιν, άν δέν συνέπιπτε νά τὸ εύρωμεν ὄχι άξιον διὰ τήν «πρώτην σελίδα» τής «Ν. Ἐστίας». Σύμφωνα λοιπὸν μετὰ τήν άξίωσίν σας, δέν τὸ δημοσιεύομεν οὔτε εϊς τήν «Πρωτοπορείαν».— Ἄλλεν. Ἦ «Ἱστορία τής Μαριγῶς» εἶναι

Ο ιδανικός ανδρικός τύπος των κλασικών χρόνων με τα πλούσια σὰν κύματα μαλιά. Προσωπή του Αντινόου.

Ο ανδρικός τύπος του μέλλοντος. Ο άνθρωπος τείνει νὰ γίνει τελείως φαλακρός.

ΛΑΤΙΝΟ «BERLINER ILLUSTRIRTE ZEITUNG»

πολύ ενδιαφέρουσα, ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐτὸ ἀπαιτεῖ ἐντελῶς ἀβίαστον στίχον, ἄλλως γίνεται ἐπιτηδευμένον.—Π. Γ. Τζαν. Λίγιον. Τὸ «Χυνοπορευτικὴ λαχτάρες» θὰ ἤμπορούσε νὰ περιληφθῆ εἰς τὴν «Πρωτοπορείαν» ὡς τετρα ἀπὸ ὀλίγον διόρθωμα τοῦ στίχου, τὸ ὁποῖον εἰς σὰς ἀπέλειται νὰ κάμετε. Ἦ ἄλλα ὅπωςδήποτε πτωχὰ καὶ ὕστερον εἰς τεχνικήν.—Α. Βιαν. Ζάκωνθον. Θὰ ἔπρεπε νὰ ἦσαν πολὺ καλαὶ μεταφράσεις διὰ νὰ τὰς δημοσιεύσωμεν. Ἐνῶ αἱ ἰδικαί μας, ἂν καὶ δὲν στεροῦνται κάποιας εὐρυθμίας, εἶναι ἀπλῶς καλαί. Τὰ «κατοικία» καὶ «αἰτία» δὲν δικαιολογοῦνται καθόλου.—Γ. Αἰβ. Κάβρον. Μὰς ἐφάνησαν κάπως παιδικὰ καὶ ἴσως διὰ τοῦτο εὐλαχρινῆ. Ἀλλὰ εἶναι καὶ τόσων σύντομα! Εὐχαριστοῦμεν διὰ τὸ γράμμα σας.—Ι. Δ. Ρ. Ναύπακτον. Ἠλάι εἰς ἀληθινὰ ποιητικὰς ἰδέας υπάρχουν πολὺ τετριμμένα κοινοτυπία ἢ καταφανεῖς τεχνικαὶ ἐλλείψεις. Εἶναι πολὺτιμον ποιητικὸν ὕλικον, ποὺ περιμένει τὸν τεχνίτην του νὰ τὸ κατεργασθῆ. Σὰς συμβουλευόμεν νὰ μὴ τὸ ἀφίσσετε. Τὸ ὑπ' ἀριθ. 6 εἶναι τόσον ποιητικόν, ὥστε λυποῦμεθα διότι αἱ φανερόταται τεχνικαὶ του ἐλλείψεις τὸ κάμνουν νὰ μὴ εἶναι δημοσιεύσιμον.—Ι. Ρ. Βόλον. Τὸ «Εἶμοι ἕνας Τάφος» ἴσως δημοσιευθῆ. Ἀλλὰ καὶ τὰλλα εἶναι ἀξιόλογα. Τὰ ζημιώνει μόνον κάποια ἀταξία εἰς τὴν ἐκφράσιν, ποὺ ἐξηγεῖται ἀπὸ τὸ ὅτι δὲν ἔχε-

τε, ἐξοικειωθῆ νὰ προσομοῦζε τὰ νοήματά σας εἰς ἕμμετρον μορφήν.—Γ. Ν. Καλ. Ἴσως οἱ «Νοσταλγίες».—Ε. Θ. Οἱ «Μετανάστες» θὰ ἦτο δεκτόν, ἂν τὴν ὀραίαν διαθέσιν ὑπεβοήθουν καὶ ἰδέαι ὀλιγότερον πτωχά.

Η «ΝΕΑ ἘΣΤΙΑ»

ΙΩΑΝΝΟΥ Α. ΚΟΛΛΑΡΟΥ ΚΑΙ ΣΙΑ
ΕΚΔΟΤΑΙ — ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ, 44

Γ. ΜΕΓΑ
ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ

Με στίχα τοῦ κ. Φ. Κόντογλου.

Ἐνα χαριτωμένον βιβλίον διὰ μικροῦς καὶ διὰ μεγάλους.

Τιμ. Δρ. 45